

Programevaluering

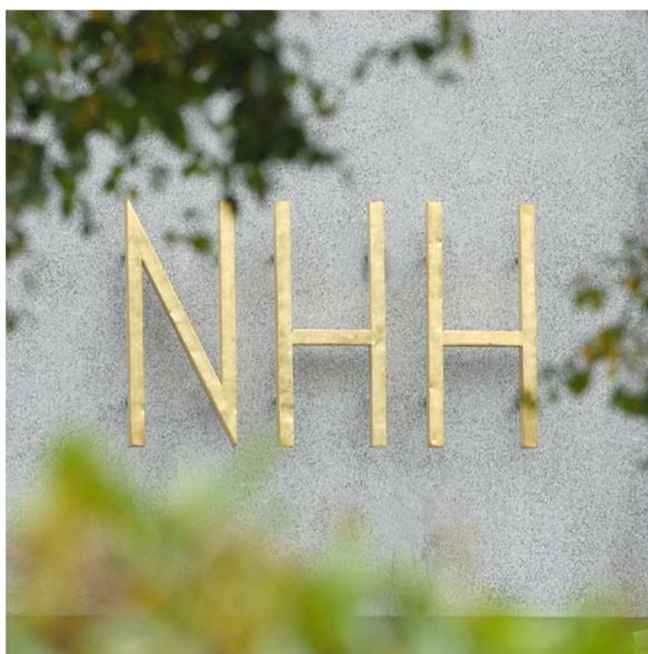
MRR – MASTER I REGNSKAP OG REVISJON

NHH



Rapport avgitt av
Kjell Ove Røsok,
programleder MRR

3. februar 2025



INNHold

FIGURER, TABELLER OG FORKORTELSER	3
Figurer	3
Tabeller	3
Forkortelser	4
1. INNLEDNING	5
1.1 Involvering	5
1.1.1 Representanter fra næringslivet	5
1.1.2 Studenter	6
1.1.3 Eksterne sakkyndige	6
1.2 Handlingsplan etter forrige programevaluering	7
1.3 Høring	8
2. PROGRAMEVALUERINGENS FOKUS	8
3. FORMÅL MRR	10
3.1 Målgruppe	10
3.2 Utdanningskrav for revisortittelen	11
3.3 Dagens innhold	11
3.4 Accounting og revisortittel	12
3.5 Siviløkonomtittel	15
3.6 Kan Accounting erstatte MRR?	15
3.7 Navn	16
3.8 Oppsummering revisortittel	16
4. NHHS MÅL FOR UTDANNING	17
5. BÆREKRAFT	18
5.1 Argumenter for frivillig bærekraftsemne	18
5.2 Argumenter for obligatoriske bærekraftsemne	18
5.3 Drøftelse av frivillig versus obligatorisk	19
5.4 Innhold bærekraftsrapportering	20
5.5 Oppsummering bærekraft	21
6. DIGITALISERING OG TEKNOLOGI	21
6.1 Oppsummering digitalisering og teknologi	22
7. INTERNASJONALE MULIGHETER	22
7.1 Utdveksling – dagens utfordringer	23
7.1.1 Utdveksling og C-kravet	24
7.1.2 Diskriminert på karakter	25
7.2 Utdveksling – kommende utfordringer	26

7.2.1	Stille krav til emner som tas på utveksling	26
7.2.2	Åpne for tilleggsemne	27
7.3	Oppsummering utveksling med mulige tiltak.....	27
8.	OPPTAK	27
8.1	Poenggrense og praksispoeng	28
8.2	Opptakskrav etter loven og EU-direktiv.....	30
8.3	BØA-planen som opptaksgrunnlag	31
8.4	Toårig MRR.....	33
8.5	Ettårig MRR.....	34
8.5.1	MØA eller tilsvarende norsk mastergrad	34
8.5.2	Utenlandsk mastergrad innen det økonomisk-administrative fagområdet ..	34
8.5.3	Master i rettsvitenskap	35
8.5.4	Oppsummering ettårig.....	36
8.6	Krav til masteroppgave ved opptak til ettårig MRR	37
8.7	Opptak – oppsummering	38
9.	MRR OSLO	38
9.1	6 stp emner	40
9.2	Frivillig oppmøte	40
9.3	Samlingsfri periode januar – mars	41
9.4	Ettårig over to år.....	42
9.5	Enkeltemne	44
9.6	Oppsummering MRR Oslo.....	44
10.	AOL	44
10.1	Relevans	45
10.2	Kommunikasjon	46
10.3	Bærekraft	47
10.4	Oppsummering AoL.....	48
11.	PROGRAMDESIGN	48
11.1	Obligatoriske versus valgfrie emner – toårig MRR	48
11.2	Bærekraft i emneporteføljen – toårig MRR	50
11.2.1	Redusere emnestørrelse.....	50
11.3	Emneportefølje - ettårig MRR	51
11.4	Erstatningsemner – ettårig MRR.....	51
11.5	Tilsvarende masterprogram i Engage.EU	53
11.6	Oppsummering programdesign	54
12.	KANDIDATKVALITET	54
12.1	C-krav.....	54

12.2	Karaktersnitt	55
13.	ANDRE TEMA	56
13.1	Enkeltemner	56
13.2	Frafall	57
14.	LÆRINGSUTBYTTE	57
15.	OPPSUMMERING	59
15.1	Accounting som utdanning for revisortittelen	59
15.2	Bærekraft	59
15.3	Digitalisering og teknologi	60
15.4	Utteksling	60
15.5	Opptak	61
15.6	MRR Oslo	61
15.7	Obligatoriske MRR-emner	61
15.8	Erstatningsemner	62
15.9	Enkeltemner	62
15.10	Læringsutbytte	62
16.	VEDLEGG	63
16.1	Revisjonsdirektivet	63
16.2	Opptak – antall studenter	64
16.3	Opptak – poengsummer for ettårig Bergen	64
16.4	Assurance of Learning (AoL)	64
16.5	Karakterstatistikk	65
16.6	C-kravet	66
16.7	Frafall	67
16.8	Spørreundersøkelse i revisjonsselskapene	68
16.9	Studentenes spørreundersøkelse	68

FIGURER, TABELLER OG FORKORTELSER

Figurer

Figur 1: Oppsummering i Studiebarometeret 2023	9
Figur 2 Bærekraftsrapportering som valgfritt eller obligatorisk emne.....	20
Figur 3 Viktige faktorer for valg av skole.....	39
Figur 4 Tidsmessig plassering av obligatorisk oppmøte	41
Figur 5 Fullføring på normert tid	43
Figur 6 Ettårig MRR over ett eller to år	43
Figur 7 Andel “unsatisfactory” for relevans.....	46
Figur 8 Andel «unsatisfactory» for kommunikasjon.....	47
Figur 9 Andel “unsatisfactory” bærekraft	48
Figur 10 Omfang av obligatoriske emner.....	50
Figur 11 Gjennomsnittlig karakter	56

Tabeller

Tabell 1: Overordnet tilfredshet med MRR	8
Tabell 2 Faginnhold i dagens MRR	12
Tabell 3 Antall nye studenter som har valgt ACC som hovedprofil og støtteprofil	12
Tabell 4 Antall interne kandidater på toårig MRR	12
Tabell 5 Dagens emnekrav i ACC og MRR.	14
Tabell 6 Modeller for å oppfylle MRR-krav med MØA-grad	15
Tabell 7 Antall MRR-studenter på utveksling	23
Tabell 8 Antall studenter møtt på MRR ved NHH	28
Tabell 9 Antall eksterne søkere	28
Tabell 10 Poenggrense	28
Tabell 11 Poengsummer for ettårig Bergen	30
Tabell 12 BØA-planens krav til økonomisk-administrative fag	32
Tabell 13 Sammenligning av fagkrav i BØA-planen med opptakskrav	32
Tabell 14 Antall søkere, antall som takket «ja» til studieplass og antall møtt ved MRR Oslo	39
Tabell 15 Faginnhold i dagens MRR	49
Tabell 16 Obligatoriske emner på ettårig MRR	51
Tabell 17 Erstatningsemner	52
Tabell 18 De fem mest populære erstatningsemnene	53
Tabell 19 Andel studenter som oppnår C-kravet	55
Tabell 20 Læringsutbytte MRR	58
Tabell 21 Antall søkere, ja-svar og møtt	64
Tabell 22 Poengsummer for studenter tatt opp på ettårig Bergen	64
Tabell 23 Resultater fra AoL-testing	65
Tabell 24 Karakterer på MRR-emner	65
Tabell 25 C-kravet	67
Tabell 26 Fullføringsgrad og frafall	67
Tabell 27 Analyse av frafall	68
Tabell 28 Resultater fra spørreundersøkelse blant studenter	69
Tabell 29 Antall studenter som ønsker senere samlinger	72

Forkortelser

Forklaring på forkortelser som brukes i denne rapporten:

AACSB	Association to Advance Collegiate Schools of Business Akkreditering for “business schools”
ACC	Accounting Brukes om Accounting (Regnskap) som spesialisering i MØA, samt at det også er emnekode for emner tilbudt av Accounting
AoL	Assurance of Learning Del av AACSB-akkreditering. Prosess for å sikre kontinuerlig forbedring av utdanning
BEDS	Bachelor in Business, Economics and Data Science Nytt bachelorprogram ved NHH fra 2024
BØA	Bachelor i Økonomi og Administrasjon
CEMS	En allianse mellom 34 ledende akademiske institusjoner på fem kontinent, 70 multinasjonale selskap og åtte frivillige organisasjoner
ESG	Environmental, Social and Governance
GRS	God regnskapsskikk Betegnelse på regnskapsregler som følger av den norske regnskapsloven og som brukes av norske selskaper som ikke anvender IFRS (se nedenfor)
IFRS	International Financial Reporting Standards Internasjonale regnskapsstandarter som børsnoterte selskaper i Norge er pålagt å bruke, og som er tillatt brukt av andre selskaper i Norge
IRRR	Institutt for Regnskap, Revisjon og Rettsvitenskap ved NHH
MRR	Master i Regnskap og Revisjon
MØA	Master i Økonomi og Administrasjon
stp	Studiepoeng
UHR	Universitets- og Høgskolerådet (se uhr.no)
UHR-ØA	UHRs fagstrategiske enhet for økonomiske og administrative fag.

1. INNLEDNING

Dette er en periodisk programevaluering av NHHs Master i Regnskap og Revisjon (MRR). Evalueringen er gjennomført som ledd i NHHs systematiske kvalitetsarbeid, og følger NHHs *Rutine for periodisk programevaluering av gradsgivende studieprogram på bachelor- og masternivå (fulltidsstudiene)*.¹ Ifølge denne rutinen er det programleders ansvar å planlegge og gjennomføre evalueringen samt å utarbeide en handlingsplan og sørge for at tiltakene i handlingsplanen blir gjennomført.

1.1 Involvering

Rutinen sier også at «representanter fra næringslivet, studenter og eksterne sakkyndige som er relevante for studietilbudet, skal bidra i evalueringen. Programleder avgjør på hvilken måte disse gruppene involveres». Programleder har valgt følgende involvering:

1.1.1 Representanter fra næringslivet

Programleder har gjennom programevalueringen konsultert både referansegruppen for MRR/ACC og det Rådgivende Organet for MRR. Begge disse rådene har representanter for næringslivet:

Referansegruppe for MRR/ACC²

Gruppen har åtte medlemmer hvorav tre er representanter for næringslivet:

- Én er Head of Financial Control i Visma AS
- Én er Chief Financial Officer i Corvus Energy
- Én er partner i KPMG

Rådgivende organ MRR

Organet har seks eksterne medlemmer som alle representerer næringslivet:

- Én representant for hvert av de fem største revisjonsselskapene i Norge, totalt fem medlemmer.
- Én representant fra Revisorforeningen

Ingen av de eksterne medlemmene sitter i begge organene. Følgelig er totalt ni representanter for næringslivet involvert i programevalueringen gjennom disse to organene. De fleste representerer revisjonsbransjen, men referansegruppen har to medlemmer som representerer andre økonomifunksjoner i næringslivet.

I tillegg til samtaler i disse organene, har vi gjennomført en spørreundersøkelse blant ansatte i de fem største revisjonsselskapene. Vi fikk svar fra 311 respondenter som alle hadde gjennomført MRR ved NHH eller andre skoler. Vi har utarbeidet egen rapport med resultatene fra spørreundersøkelsen. Vi referer til den som *spørreundersøkelse i revisjonsselskaper*.

¹ Se <https://www.nhh.no/om-nhh/organisasjon/nhhs-kvalitetssystem/kurs-og-programmevaluering/>

² Programlederne ved NHH har hver sin referansegruppe. I MØA har også profilkoordinatorene hver sin referansegruppe. Siden det er stor overlapp mellom MRR og MØAs Accounting-profil (ACC), er det etablert en felles referansegruppe for MRR og ACC som vi i denne rapporten referer til som *referansegruppe for MRR/ACC*.

1.1.2 Studenter

Studentene har deltatt direkte i evalueringen gjennom sin deltagelse i referansegruppen. Normalt har referansegruppen 2-3 medlemmer fra studentene. Høsten 2024 har vi vært så heldig å ha fem studentmedlemmer:

- Masteransvarlig i studentutvalget
- 2 MRR-studenter som begynte høsten 2023
- 1 MRR-student som begynte høsten 2024
- 1 ACC-student som begynte høsten 2024

Disse studentrepresentantene har deltatt aktivt i diskusjonene i referansegruppen og de har gjennomført en spørreundersøkelse blant MRR studentene med over 120 svar, hvorav 57 % gikk toårig og 43 % ettårig. Resultatene fra spørreundersøkelsene er tatt inn som vedlegg i denne programevalueringen. Vi referer til den som *studentenes spørreundersøkelse*.

1.1.3 Eksterne sakkyndige

Denne programevalueringen legger vekt på å involvere eksterne sakkyndige som har akademiske roller og som er involvert i MRR-programmer eller lignende programmer. Involveringer skal dekke både norske og utenlandske perspektiver på utdanningen.

Norske perspektiver

NHHs MRR program er et anerkjent program som i Norge anses å være av høy kvalitet, noe som også er understøttet blant annet av AACSB-akkrediteringen og Studiebarometeret. Programleder diskuterer løpende ulike problemstillinger med andre programledere for MRR-programmer og andre som er sentrale i norske utdanninger innen regnskap og revisjon. Av formelle organer som er relevante i den sammenheng, kan nevnes følgende:

- Programleder er leder for UHR-ØAs nasjonale fagorgan for regnskaps- og revisjonsfag
- Programleder deltar i årlige møter i MRR-forum som er et møte hvor alle programledere for MRR-programmene i Norge deltar

I begge disse organene diskuteres felles problemstillinger for MRR-programmene, og programleder har flere ganger løftet problemstillinger som han har ønsket å diskutere med andre programledere for MRR.

Slik involvering av eksterne sakkyndige innebærer involvering i konkrete problemstillinger heller enn involvering i en helhetlig vurdering av et program. Programleder anser dette likevel som en hensiktsmessig involvering og nedsetter ikke en egen komite med eksterne sakkyndige i Norge. Programleder legger heller vekt på å få å få innspill fra utenlandske kollegaer som kan gi nye perspektiver på MRR-programmet

Utenlandske perspektiver

Gjennom Engage.EU er NHH medlem av en allianse av ledende europeiske universitet. Noen av disse universitetene har masterutdanning innen regnskaps- og revisjonsfagene. Som del av programevalueringen har programleder hatt møter med følgende personer som sitter sentralt i disse programmene:

- Professor Zoltán Novotny-Farkas, head of International Accounting Group at Department of Finance, Accounting & Statistics, WU Vienna University of Economics and Business

- Professor Dirk Simons, chair of Business Administration and Accounting, University of Mannheim Business School

Vi refererer til disse samtalerne som *samtaler med Engage-kolleger*.

1.2 Handlingsplan etter forrige programevaluering

Ifølge rutinen for programevaluering, skal evalueringen «si noe om hvordan tiltakene i handlingsplanen fra forrige programevaluering er fulgt opp». Vi har gått gjennom forrige handlingsplan.

Forrige programevaluering ble gjort mens det forelå et forslag til ny revisorlov, og evalueringen tok utgangspunkt i det som var forventet som endelig lov. Endelig lov avvek fra forventning på et sentralt punkt slik at enkelte tiltak i handlingsplanen ikke lenger var relevante. Dette gjaldt forslaget om at andre grader enn MRR-grad kunne kvalifisere for revisortittelen, men hvor endelig lov fortsatt krever MRR-grad.

Handlingsplanen foreslo også tiltak for at studenter kunne få både siviløkonomtittel og kvalifisere til revisortittel. Videre utredninger viste at de foreslåtte tiltakene var vanskelige å gjennomføre, men i årets programevaluering drøfter vi nye tiltak.

Det ble også foreslått økt markedsføring for å øke programmets attraktivitet. Vi har iverksatt flere tiltak for å øke attraktiviteten blant våre bachelorstudenter, og vi støtter Revisorforeningens arbeid med å øke revisorbransjens omdømme.

Programmets læringsutbytter ble oppdatert etter handlingsplanen, og er i ettertid ytterligere videreutviklet.

Når det gjelder programdesign har vi gjennomført den foreslått samordningen med MØA med utveksling og masteroppgave i de to siste semestrene (dette var tidligere andre og tredje semester på MRR), vi har åpnet MRR-emner for MØA-studenter, vi har jobbet med å bedre den røde tråden i og mellom emnene. Det ble også foreslått å innføre et introduksjonsemne i revisjon rettet mot studenter uten praktisk erfaring, og vi har i dag dette som et frivillig tilbud hvor et revisjonsselskap viser hvordan revisjon brukes i praksis.

Forrige programevaluering påpekte at stor bruk av eksterne forelesere, veiledere og sensorer skapte en del utfordringer, særlig når det gjaldt samsvar med regelverk på sensurfrister og intern veiledning. I samsvar med forslag i handlingsplanen har IRRR ansatte flere vitenskapelige ansatte som kan bidra i veiledning og sensur, og utfordringene er i stor grad løst.

I samsvar med handlingsplanen har vi gått vekk fra krav til forkunnskaper og heller lagt inn anbefalinger til forkunnskap, og vi har beholdt krav til en viss oppmøteplikt. Mange studenter ønsker mindre oppmøteplikt, og enkelte velger vekk MRR på NHH som følge av vårt krav om oppmøte. Dette temaet drøftes også i årets programevaluering. Ett tiltak i handlingsplanen som vi har jobbet noe med, men hvor vi fortsatt har noe å gå på, er tilbakemeldinger. Tilbakemeldinger til studentene bidrar til en god læreprosess, men ifølge Studiebarometeret er dette det hovedområdet studentene er minst fornøyd med (se Figur 1). Dette diskuteres hvert år i forbindelse med Studiebarometeret og vies ikke mye plass i denne programevalueringen. Når det gjelder vurderingsformer bruker de obligatoriske emnene på MRR bare én type vurderingsform: individuell digital skoleeksamen sent i semesteret. Siden karakterene skal kvalifisere for en individuell revisortittel, fungerer ordningen fint, og det er lite innvendinger til vurderingsordningen, og vi har ikke gått videre med handlingsplanens forslag om å vurdere flere vurderingspunkter gjennom semesteret.

Etter dette kan vi konkludere med at handlingsplanen fra forrige programevaluering i stor grad er gjennomført, noen tiltak har falt bort som aktuelle tiltak, noen få tiltak har fortsatt forbedringspotensial men vi har vurdert at det ikke påvirker programmets kvalitet vesentlig, og noen tiltak blir drøftet også i årets programevaluering.

1.3 Høring

Programevalueringen skal legges frem for styret som orienteringssak, og handlingsplanen skal godkjennes av prorektor for utdanning. Før det skal handlingsplanen sendes på høring til instituttene, administrasjonen, råd og utvalg. Det er opp til programleder å avgjøre om programevalueringen skal sendes på høring. I tillegg til den involvering som er beskrevet foran, har programleder valgt følgende høringsprosess for programevalueringen:

- Uformelle diskusjoner med instituttledelse for IRRR
- I møte med seksjonsledere 19. desember 2024 redegjorde programleder muntlig for den foreløpige oppsummeringen i rapporten og deltagerne ga foreløpige tilbakemeldinger.
- Endelig utkast til rapport sendes på høring til Studieadministrativ avdeling, programledere ved de andre fulltidsprogrammene samt IRRR.

Programleder har altså valgt ikke å sende rapporten på høring til andre institutter enn IRRR. IRRR er en sentral leverandør av emner i MRR. Andre institutter har en beskjeden rolle i MRR, og programleder antar det er tilstrekkelig at disse blir involvert i høringen på handlingsplanen.

2. PROGRAMEVALUERINGENS FOKUS

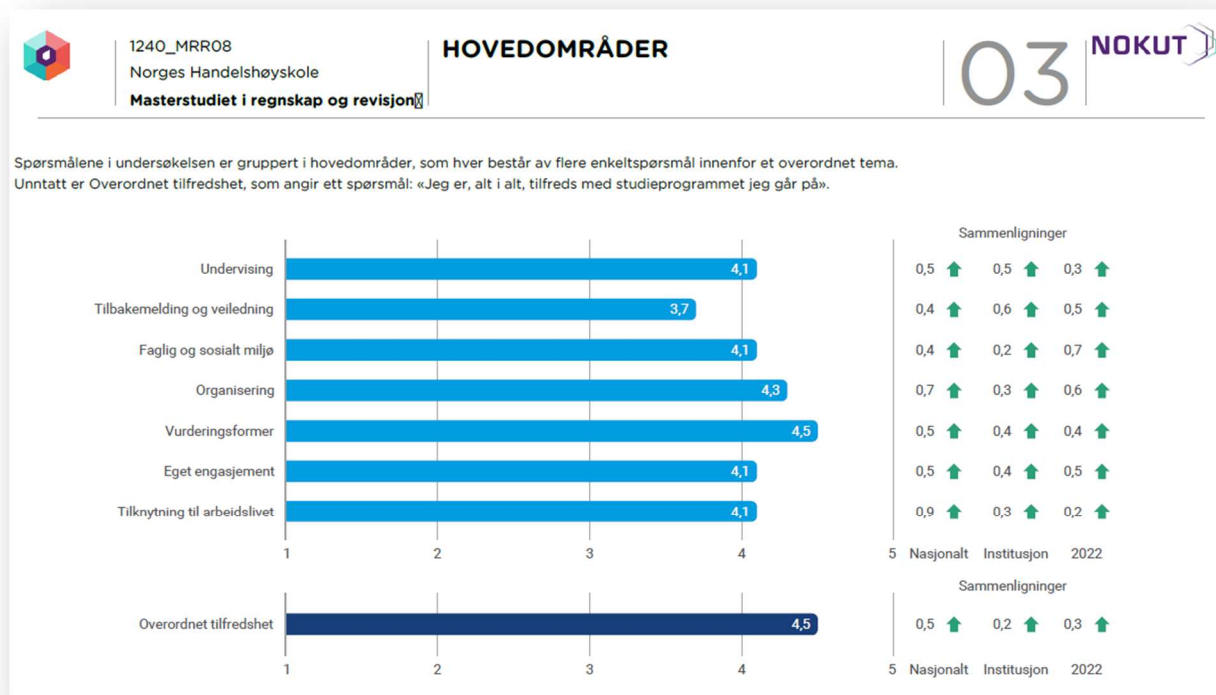
Hovedformålet med MRR er å tilby en utdanning som oppfyller utdanningskravet for tittelen *statsautorisert revisor*. Selv om utdanningen er svært nyttig i en rekke jobber utover revisjon, er det revisjonsbransjens behov som er styrende for utformingen av programmet. Vi har løpende kontakt med representanter for revisjonsbransjen, og de er generelt fornøyde med MRR ved NHH. Også studentene er fornøyde. Dette ser vi blant annet Studiebarometeret. Tabell 1 viser utviklingen i overordnet tilfredshet med MRR de siste årene.

Tabell 1: Overordnet tilfredshet med MRR

MRR (kilde. Studiebarometeret)	2024	2023	2022	2021	2020
Overordnet tilfredshet	4,6	4,5	4,2	4,4	4,1

Figur 1 viser at ifølge Studiebarometeret for 2023 var MRR ved NHH bedre enn nasjonalt snitt og NHH på alle områder samt at det var positiv utviklingen siden 2022 også på alle områder. Vi har også mottatt Studiebarometeret for 2024, men vi gjengir ikke detaljer fra dette pga sperrefrist for offentliggjøring. Vi nevner likevel at oppsummeringen for 2024 viser at den overordnede tilfredsheten går ytterligere opp (se Tabell 1), og med ett unntak er det ingen hovedområder som viser større endring fra 2023 enn +/- 0,1 og de fleste viser uendret nivå fra 2023.

Figur 1: Oppsummering i Studiebarometeret 2023



Som del av programevalueringen har vi spurt ansatte i revisjonsselskapene som har gjennomført MRR om deres inntrykk av MRR-programmet de fulgte. Vi fikk svar fra over 300 respondenter, hvorav 137 hadde tatt MRR ved NHH. Ett av spørsmålene var hva som var viktigste faktor «for ditt valg av skole for MRR». Litt over 50 respondenter svarte at de hadde valgt den skolen som de mente hadde det beste MRR-programmet, og nesten alle disse hadde da valgt NHH, se Figur 3 i kapitlet om MRR Oslo.

Basert på tilbakemeldinger fra revisjonsselskapene og studentene, foreligger det altså intet akutt behov for å gjøre endringer når det gjelder kvaliteten på programmet.

Etter forrige programevaluering har MØA opprettet Accounting (ACC) som en spesialisering i MØA med virkning fra høst 2022. Det er stor overlapp mellom MRR og ACC, og noen av vurderingene i forbindelse med ACC medførte også en oppdatert evaluering av MRR og medførte noen endringer for MRR. Denne nylige evalueringen av MRR reduserer også omfangsbehovet for programevalueringen som gjennomføres nå. Denne programevalueringen vil følgelig fokusere på utvalgte områder.

Som bakteppe for å bestemme programevalueringens fokus går vi først gjennom formålet med MRR som eget masterprogram ved NHH før vi med utgangspunkt i NHHs strategi identifiserer områder som programevalueringen vil fokusere på. Listen over fokusområder suppleres med andre tema som programleder har identifisert som mulig forbedringsområder samt eventuelle ytterligere tema som kommer frem gjennom andres involvering i programevalueringen.

3. FORMÅL MRR

Hovedformålet med å ha MRR som eget masterprogram ved NHH, er at revisorloven stiller som krav at kandidater må ha mastergrad i regnskap og revisjon (MRR-grad) for å oppnå tittelen *statsautorisert revisor* (som denne programevalueringen også refererer til som revisortittelen). Programmets læringsutbytte må derfor oppfylle de utdanningskrav som stilles til statsautoriserte revisorer.

Ved evaluering av MRR kan det være hensiktsmessig å skille på ettårig og toårig studieløp. Denne programevalueringen forutsetter at bakgrunnen for disse to løpene er kjent. Kort sagt er det toårige studieløpet et vanlig masterløp. Det ettårige studieløpet er for kandidater som allerede har en mastergrad (normalt MØA) og dermed får innpass ('fritak') for en del emner samt fritak for ny masteroppgave, og som dermed kan få en ny mastergrad (MRR-grad) ved å ta 60 nye studiepoeng (som tilsvarer ett år), jfr *Forskrift om godskriving og fritak av høyere utdanning*.

3.1 Målgruppe

Revisjonsbransjen i Norge har ca 11 500 ansatte fordelt på ca 450 selskaper. Total omsetning er noe over 20 mrd, hvorav revisjon utgjør 13 mrd. Syv revisjonsselskaper (BDO, Crowe, Deloitte, EY, KPMG, PwC og RSM) har hver en omsetning over 100 mill og en samlet markedsandel på ca 81 %. Ca 90% av nyansatte i bransjen begynner i ett av de fem største revisjonsselskapene. (Kilde: Revisorforeningen, tall for 2023 presentert på MRR Forum 10.1.2025)

I Norge er utgangspunktet at selskaper er revisjonspliktige, men mindre selskaper kan velge ikke å ha revisjon.³ De fleste selskaper i Norge er små og kan følgelig fravelge revisor, men det er likevel mange selskaper som må eller har valgt å ha revisjon. Av Norges ca 410 000 selskaper, er det ca 140 000 som har revisjon, hvor ca 50 000 kunne fravalgt revisor om de hadde ønsket (ibid; revisorforeningen.no). Dette innebærer at det er mange små og mellomstore selskaper som revideres i Norge. Det er stor forskjell på revisjon av små selskaper og store børsnoterte selskaper, og det er vanskelig for et masterprogram å dekke all kunnskap og alle ferdigheter som er nødvendig for å kunne revidere både små og store selskaper. Eksempelvis må børsnoterte foretak følge internasjonale regnskapsregler (IFRS) mens de aller fleste små og mellomstore foretak bruker norske regnskapsregler (GRS), kravene til bærekraftsrapportering er forskjellig, skatterisiko er ulik pga type transaksjoner, nærstående parter osv og store foretak har ofte selv god kompetanse innen de relevante fagområder mens den er liten eller fraværende i små selskaper.

NHHs MRR-program fokuserer i dag på kunnskap og ferdigheter som kandidatene trenger for å revidere store og børsnoterte foretak. Det innebærer for eksempel at i finansregnskap legger vi vekt på IFRS og nevner GRS kun i begrenset grad selv om de fleste selskaper i Norge bruker GRS, i skattefaget fokuserer vi på bedriftsbeskatning av store selskaper med mindre fokus på personbeskatning av eierstyrte selskap osv. Mange av grunnprinsippene for regnskap og revisjon er imidlertid de samme for store og små selskaper, og vi antar at studenter som har lært revisjon av store komplekse foretak, fort kan tilegne seg nødvendig kunnskap for å revidere mindre komplekse selskaper.

Denne programevalueringen legger til grunn at MRR ved NHH fortsatt skal fokusere på revisors behov ved revisjon av store og børsnoterte foretak.

³ Terskelverdiene er for tiden driftsinntekter < 7mill, balansesum < 27 mill og færre enn 10 ansatte. Terskelverdiene følger av *Forskrift om terskelverdier for beslutning om å unnlate revisjon etter aksjeloven § 7-6*.

3.2 Utdanningskrav for revisortittelen

Revisorloven stiller krav om MRR-grad for å få revisortittel:

Statsautorisert revisor skal ha oppnådd mastergrad i regnskap og revisjon eller en tilsvarende utenlandsk mastergrad. (§ 3-2)

Selve utdanningskravene er ikke spesifisert i lovverket. Finansdepartementet sier følgende:

Når det gjelder de nærmere kravene til innholdet i graden, er det etter departementets vurdering ikke behov for å stille krav i selve lovteksten til innholdet i graden når dette er begrenset til en mastergrad i regnskap og revisjon. Utdanningsinstitusjonene må uansett påse at en kandidat med en mastergrad i regnskap og revisjon har tilstrekkelig med teoretisk kompetanse innenfor de emnene som er angitt i revisjonsdirektivet artikkel 8. Mastergraden i regnskap og revisjon må også sikre tilstrekkelig teoretisk kompetanse innenfor emner som er nødvendige for å utføre revisjon i Norge, som kunnskap om norske rettsregler og skatterett. Utover dette er det ikke aktuelt å stille krav til det nærmere innholdet i mastergraden regnskap og revisjon. (Prop. 37 LS (2019-2020) side 36).

NHH har altså stor grad av frihet til å vurdere hva som skal være innholdet i graden. Som nevnt foran, vil vi da vektlegge behovene for revisjon av store og børsnoterte foretak. Finansdepartementet stiller dog to minimumskrav:

- tilstrekkelig med teoretisk kompetanse innenfor de emnene som er angitt i revisjonsdirektivet artikkel 8
- tilstrekkelig teoretisk kompetanse innenfor emner som er nødvendige for å utføre revisjon i Norge, som kunnskap om norske rettsregler og skatterett

I det følgende ser vi på hvordan MRR ved NHH innretter seg til innholdskravet.

3.3 Dagens innhold

I vedlegg har vi gjengitt kravene i revisjonsdirektivet, slik de var før kravene til bærekraftsrapportering ble tatt inn. Revisjonsdirektivet kvantifiserer ikke omfanget av fagkravene, men NOU 2017:15 foreslår en kvantifisering (se vedlegg) som etter vår oversikt samsvar godt med minimumsomfanget ved de ulike MRR-studiene i Norge. Gitt at emner ved NHH er 7,5 studiepoeng (stp), innebærer denne kvantifiseringen at tilnærmet to semester må brukes til å oppfylle kravene i revisjonsdirektivet (før krav om bærekraftsrapportering). Når NHH samtidig ønsker at ett semester skal være tilgjengelig for utveksling og ett semester må brukes til masteroppgave, vil to av semestrene (normalt de to første) i praksis måtte brukes til å oppfylle kravene i revisjonsdirektivet.

Basert på revisjonsdirektivets krav, departementets eksplisitte krav om norske rettsregler og skatterett samt NHHs egen vurdering av kompetanse som revisor trenger i Norge, har vi i dag et faginnhold som fremgår av Tabell 2.

Tabell 2 Faginnhold i dagens MRR

Fagkategori	Stp	Antall emner		
		Obl	Valg	Sum
Selskapsrapportering	15	1	1	2
Revisjon	15	2	0	2
Verdsettelse	7,5	0	1	1
Rettsvitenskap	15	2	0	2
Metodeemne	7,5	0	1	1
Sum	60	5	3	8

Faginnhold i dagens MRR for å oppfylle formelle og NHHs faglige minimumskrav (inkludert en mastergrads behov for metodeemne). For å ha mulighet til utveksling, tas disse emnene normalt de to første semestrene. Fem emner er obligatoriske (ACC 401, ACC 402, ACC 440, ACC 441 og MRR 451) mens tre emner er valgfrie innen gitte fagkategorier slik at studenten har minst det antall studiepoeng i hver fagkategori som fremgår av kolonne «stp».

Dagens faginnhold i Tabell 2 er altså utviklet før de nye kravene til bærekraftsrapportering. I eget kapittel drøfter vi behovet for å ta inn bærekraftsrapportering som del av faginnholdet.

3.4 Accounting og revisortittel

MØA tilbød Accounting (ACC) som spesialisering for første gang høsten 2022. Som det fremgår av Tabell 3, er det få studenter som har valgt ACC som hovedprofil. Noen flere har valgt det som støtteprofil. Av de 22 som har valgt ACC som hovedprofil hittil, er 7 kvinner (32 %).

Tabell 3 Antall nye studenter som har valgt ACC som hovedprofil og støtteprofil

ACC som ...	H24	V24	H23	V23	H22	Sum
Hovedprofil	4		6		12	22
Støtteprofil	11	2	14		20	47

Ved etablering av ACC fryktet vi en viss grad av kannibalisering ved at færre av våre egne bachelorstudenter ville begynne på MRR og heller ta MØA med ACC-spesialisering. Som det fremgår av Tabell 4 har imidlertid antallet interne kandidater som starter på MRR økt siden oppstart av ACC. Dette kan skyldes at ACC har skapt økt fokus og forståelse for MRRs fagområder slik at ACC har hatt en positiv effekt på MRR. Det kan imidlertid også være andre årsaker til økningen, eksempelvis har revisjonsselskapene økt sitt fokus på markedsføring overfor bachelorstudenter og tilbyr internship og stipend til toårige MRR-studenter (mens tidligere var det stipend hovedsakelig til ettårig).

Tabell 4 Antall interne kandidater på toårig MRR

Toårig MRR	2024	2023	2022	2021	2020
Interne søkere som møtte	24	16	17	10	15

Planleggingen av ACC startet mens forarbeidene til den nye revisorloven foreslo at MØA med rett faginnhold kunne kvalifisere til revisortittelen. Finansdepartementet gikk imidlertid vekk fra denne løsningen og foreslo å opprettholde dagens krav om MRR-grad, noe som også ble innarbeidet i den endelige loven. Finanstilsynet som godkjenner søknader om revisortittelen, legger imidlertid vekt på at det er innholdet i utdanningen som er viktig og ikke nødvendigvis navnet på graden. Finanstilsynet sier følgende på sin hjemmeside:

Hvis du har en annen høyere utdanningsgrad fra før og har avlagt nødvendige tilleggseksamener for å oppfylle norsk mastergrad i regnskap og revisjon, kan en uttalelse fra studiestedet erstatte

vitnemål for ny mastergrad. Studieinstitusjonen må bekrefte at din utdanning i innhold og omfang tilsvarer studiestedets mastergrad i regnskap og revisjon.⁴

En nærliggende tolkning av denne uttalelsen er at den er en operasjonalisering av revisorlovens åpning for *tilsvarende utenlandsk mastergrad*. I brev fra Finanstilsynet til NHH datert 13. november 2023 sier imidlertid Finanstilsynet følgende:

Lovkravet er at revisor skal ha oppnådd mastergrad i regnskap og revisjon (MRR). Formålet med utdanningskravet i revisorloven er at statsautorisert revisor skal ha tilstrekkelig teoretisk kompetanse og at det er studiestedene som skal avgi dokumentasjon på at utdanningen er gjennomført. Som nevnt i telefonsamtale med deg, mener Finanstilsynet at ordlyden "oppnådd mastergrad i regnskap og revisjon" skal forstås slik at det først og fremst er innholdet i femårig MRR som skal være oppfylt, og at det bare er studiestedene som tilbyr MRR som kan bekrefte at slik utdanning er fullført. Dette var Finanstilsynets tolkning etter tidligere revisorlov, og Finanstilsynet kan ikke se at ny revisorlov er til hinder for en videreføring. Forståelsen innebærer at kandidater som har en mastergrad fra før, kan oppfylle utdanningskravet i revisorloven uten at studiestedet utsteder nytt vitnemål eller tildeler en ny grad. Revisorloven pålegger ikke studiestedene noen plikt til å tilby ordninger for kandidater som ønsker å ta tilleggseksamener uten å bli tildelt en ny utdanningsgrad. Men hvis et studiested avgir en bekreftelse på at innholdet i studiestedets utdanningsplan for MRR er oppfylt, vil Finanstilsynet legge den til grunn i behandlingen av en søknad om godkjenning som statsautorisert revisor.

Det er Finanstilsynet som gir kandidater godkjenning som statsautorisert revisor, og Finanstilsynets praksis innebærer altså at studenter kan oppfylle utdanningskravet til revisortittelen ved å ta MØA samt nødvendige tilleggsemner dersom et studiested bekrefter at dette til sammen oppfyller studiestedets utdanningsplan for MRR (heretter: MRR-bekreftelse). Finanstilsynet pålegger ikke NHH å tilby nødvendige tilleggsemner eller å utstede MRR-bekreftelser, men det er en mulighet som vi må vurdere.

Innholdsmessig er det i dag bare én forskjell på MRR og ACC: Emnet MRR 451 *Revisjon II* tilbys kun i MRR. MRR 451 er et obligatorisk emne i MRR-graden, men det er ikke tilgjengelig for MØA-studenter. MRR og MØA er to ulike masterprogram, og for å opprettholde tilstrekkelig forskjell, foreslår vi å beholde MRR 451 som et emne som kun kan tas i MRR. For MØA-studenter må emnet følgelig være mulig å ta som et enkeltemne utenfor MØA-graden for at NHH skal kunne utstede en MRR-bekreftelse.

Dersom NHH skal tilby MRR-bekreftelse, må vi også ta stilling til om vi vil kreve at alle andre krav til MRR-graden enn MRR 451, må oppfylles i MØA-graden (modell 1), eller om vi vil åpne for at også flere emner enn MRR 451 kan tas som enkeltemne utenfor MØA-graden (modell 2). Vi drøfter disse modellene med utgangspunkt i Tabell 5 som illustrerer forskjellen på MRR og ACC som spesialisering (i tillegg kommer masteroppgave).

⁴ Se <https://www.finanstilsynet.no/konsesjon/revisor/personlig-godkjenning-som-revisor/>

Tabell 5 Dagens emnekrav i ACC og MRR.

	ACC	MRR
Obligatoriske emner	ACC 401N/E ACC 402N/E	ACC 401N/E ACC 402N/E ACC 440 ACC 441 MRR 451
Semiobligatoriske emner	BUS 444N/E, ECN 402 eller STR 402A	BUS 444N/E, ECN 402 eller STR 402A Ytterligere ett regnskapsemne Ett verdsettelsesemne
Valgfrie emner	Tre valgfrie emner fra ACC-porteføljen	
Sum spesialisering	6 emner, totalt 45 stp	8 emner, totalt 60 stp

Dagens emnekrav til hhv ACC og MRR som spesialisering. Semiobligatoriske emner er emner hvor studentene kan velge mellom flere emner innenfor en fagkategori. Felles for ACC og MRR er at studentene skal velge ett av fire metodeemner. For MRR er det i tillegg krav om at studentene må velge ett regnskapsemne (i tillegg til ACC 401N/E) og ett verdsettelsesemne fra ACCs emneportefølje.

MRR stiller altså spesifikke krav til åtte av emnene når det gjelder hvilke emner studentene kan ta, mens ACC som spesialisering omfatter seks emner og det stilles spesifikke krav til bare tre emner.

Modell 1 innebærer at fem av emnene som kreves i MRR ikke er dekket av obligatoriske eller semiobligatoriske emner i ACC og fire av disse må tas som valgemne (det femte er MRR 451, se foran). ACC-studenter skal totalt ta tre valgemner (22,5 stp) innenfor ACC og seks valgemner (45 stp) utenfor ACC. Men MØA har krav om at minst 22,5 stp av valgemnene må være innenfor andre fagområder enn studentens spesialisering. Det betyr at studenten har maksimum tre valgemner (22,5 stp) tilgjengelig utenfor ACC, i tillegg til tre valgemner innenfor ACC, til å sikre at MRR-kravene oppfylles. For å kvalifisere for MRR-bekreftelse må ACC-studenter da passe på å velge valgfrie emner innenfor og utenfor ACC slik at MRR-kravene (med unntak av MRR 451) inngår i MØA-graden. Denne modellen passer for studenter som sikter mot revisortittelen.

Modell 2 innebærer at NHH må tilby flere emner enn MRR 451 som enkeltemner som kan tas utenfor en grad. Som det fremgår av Tabell 5 vil en MØA-grad med ACC som spesialisering kunne mangle inntil fem emner for å oppfylle kravene til MRR-grad. I modell 2 tilbyr vi derfor minst fire av emnene i ACC-profilen som enkeltemne (i tillegg til MRR 451). Modell 2 passer for studenter som har interesse for fagområdene, men som ved valg av spesialisering er usikre på behovet for revisortittelen. Dersom vi ønsker å gå for modell 2, kan det utredes videre hvor mange emner vi ønsker å tilby som enkeltemner i tillegg til MRR 451, for eksempel:

- Færre enn fire emner slik at ACC-studenter må ta enkelte bevisste MRR-valg i ACC
- Fire spesifikke emner slik at disse sammen med MRR 451 og de tre (semi)obligatoriske emnene i ACC oppfyller MRR-kravene
- Mer enn fire emner slik at studenten kan velge mellom enkeltemner. En slik modell kan også åpne for at det er mulig for studenter med annen spesialisering enn ACC å få MRR-bekreftelse.

Tabell 6 oppsummerer disse to modellene (begge modellene forutsetter ACC som spesialisering). For ordens skyld gjør vi oppmerksom på at vurdering av disse modellene er gjort med utgangspunkt i dagens krav til MRR-grad. Programevalueringen drøfter i et senere kapittel behovet for obligatorisk emne i bærekraft, og dette kan påvirke antall enkeltemner i modell 2.

Tabell 6 Modeller for å oppfylle MRR-krav med MØA-grad

	Modell 1	Modell 2
Antall emner som dekkes gjennom (semi)obligatoriske emne	3	3
Antall emner som må oppfylles gjennom valgemner	4	0
MRR 451 som enkeltemne	1	1
Andre emner som må tilbys som enkeltemner (minimumsantall)	0	4
Sum antall emner	8	8

Modell 1 forutsetter at studenten har tatt ACC og oppfylle alle MRR-krav (unntatt emnet MRR 451) i MØA-graden. Modell 2 forutsetter at studenten har tatt ACC, men trenger ikke oppfylle andre MRR-krav enn de som er obligatoriske eller semiobligatoriske i ACC.

Så lenge studenten har tatt alle de aktuelle emnene ved NHH, bør det ikke kreve mye arbeid å utstede en MRR-bekreftelse siden MRR-har tydelige krav til hvilke emner som er obligatoriske og hvilke valgfrie emner som kan godkjennes. Dersom NHH skulle utstede MRR-bekreftelse når ett eller flere emner er tatt ved andre skoler, ville det kreve en vurdering av om andre skolars emner samsvarer med NHHs emne. Dette kan være arbeidskrevende, og Finanstilsynet pålegger ikke oss eller andre noen plikt til å gjøre slike vurderinger for å utstede MRR-bekreftelse.

Etter dette anbefaler vi at NHH velger én av modellene i Tabell 6 og utsteder MRR-bekreftelse til MØA-studenter som har tatt ACC som spesialisering ved NHH og har tatt nødvendig(e) emne(r) utenfor graden. Vi foreslår at NHH utsteder MRR-bekreftelse kun når alle emner er tatt ved NHH.

Siden det tilsynelatende ikke er samsvar mellom revisorlovens ordlyd (som krever MRR-grad) og Finanstilsynets praktisering, må NHH ikke gi noen garanti for at bekreftelsen sikrer revisortittel, men kun bekrefte at det samlede innholdet oppfylle NHHs studieplan for MRR.

3.5 Siviløkonomtittel

Studenter som tar MØA med norsk BØA som opptaksgrunnlag, vil få sidetittelen siviløkonom. Studenter som tar MØA med Accounting som spesialisering, kan altså få siviløkonomtittel og samtidig (med påfyll av MRR 451) oppfylle utdanningskravet til statsautorisert revisor. Dette er noe som lenge har vært ønsket av studentene, og som et par andre MRR-program allerede tilbyr. Vi har vært uenig i hvordan enkelte andre skoler har tolket vilkårene for siviløkonomtittelen, men ved å tilpasse oss Finanstilsynets uttalelse og utstede MRR-bekreftelse på basis av MØA med ACC (og enkeltemne) har vi en løsning som ligger godt innenfor det som er vår forståelse av vilkårene.

For å sikre at breddekravet i vilkårene for siviløkonomtittelen oppfylles, stiller MØA krav om 22,5 studiepoeng må være innenfor andre fagområder enn valgt spesialisering, dvs de kan ikke ha samme bokstavkode som spesialiseringen. For ACC-studenter som ønsker MRR-bekreftelse, vil det stilles krav til at noen valgemner velges blant de emner som er obligatoriske i MRR-graden (se egen drøftelse foran). Men det er fortsatt rom til å kreve at 22,5 stp velges fra andre fagområder enn ACC, enten på NHH eller utveksling.

3.6 Kan Accounting erstatte MRR?

Dersom det blir mulig å få revisortittelen ved å ta MØA med ACC-spesialisering, er det sannsynlig at studenter velger MØA med ACC fremfor MRR. Derfor kunne det vært en hensiktsmessig løsning å flytte emnet MRR 451 til MØA og avvike MRR. Det er vår oppfatning at vi ikke har anledning til dette, den bekreftelsen som Finanstilsynet vil godta, er en *bekreftelse på at innholdet i studiestedets*

utdanningsplan for MRR er oppfylt, altså må vi ha MRR for å kunne bekrefte at utdanningen er i samsvar med vårt MRR.

Videre vil det fortsatt være behov for ettårig MRR. I dag tar ca 2/3 av våre MRR-studenter det ettårige løpet fordi de tidligere har tatt en annen mastergrad enn MRR. Selv om ACC skulle få økt tilstrømming av NHH-studenter, vil det fortsatt være kandidater som har tatt MØA med annen spesialisering eller MØA ved annen skole, og som har behov for et tilbud om ettårig MRR. MØA ved NHH har per i dag ikke noe tilbud om ettårig studieløp og MRR må følgelig fortsette å dekke dette behovet. Dessuten har MØA som opptakskrav at kandidaten har en bachelorgrad som oppfyller BØA-planen. MRR har i dag opptaksmuligheter utover dette (mastergrad i rettsvitenskap), og i denne programevalueringen vurderer vi om også andre kandidater skal få adgang.

3.7 Navn

Dagens offisielle navn på programmet ved NHH er som følger på norsk og engelsk:

- Master i regnskap og revisjon
- MSc in Accounting and Auditing

Hittil har alle universiteter og høyskoler som har tilbudt MRR kalt programmet for *masterprogram i regnskap og revisjon*, men Nord Universitet har nå endret navnet på sitt program til *masterprogram i regnskap, revisjon og bærekraft* på norsk og *Master's Programme in Accounting, Auditing and Sustainability* på engelsk. Selv om det er økt fokus på bærekraft i vårt MRR-program, foreslår vi ingen endring av programmets navn ved NHH med følgende begrunnelse:

- Dagens navn er godt innarbeidet og er også det navnet de aller fleste universitet og høyskoler bruker på sine program
- Revisorloven refererer til *mastergrad i regnskap og revisjon* som utdanningskrav for revisortittelen
- MRR dekker i hovedsak bærekraftsrapportering og tilhørende revisjon, og ikke bærekraft i vid forstand
- Bærekraftsrapportering og tilhørende revisjon er en undergruppe av begrepet *regnskap og revisjon*

3.8 Oppsummering revisortittel

Revisorloven krever MRR-grad for å kvalifisere til revisortittelen. Finanstilsynet som godkjenner søknadene om revisortittelen, har imidlertid uttalt at de vil godkjenne annen mastergrad så lenge denne sammen med ytterligere utdanning oppfyller kravene til en MRR-grad. Ved NHH vil det være mulig å oppfylle disse kravene ved å ta MØA med ACC hvis vi gir studenter mulighet til å ta ett eller flere av MRR-emnene som enkeltemne utenfor en mastergrad. En slik tilpasning til Finanstilsynets praktisering vil kreve at NHH utsteder en bekreftelse på at studentens MØA-grad sammen med enkeltemner oppfyller kravene til en MRR-grad ved NHH. Vi anbefaler at NHH tilbyr studentene denne muligheten.

Dette vil innebære NHH må etablere ordning for utstedelse av bekreftelse som bekrefter at MØA-grad sammen med enkeltemner tatt utenfor grad oppfyller kravene til MRR-grad ved NHH. Vi anbefaler at slik bekreftelse utstedes kun når alle emner er tatt ved NHH. Videre må NHH tilby en ordning med enkeltemne utenfor MRR-graden, og vi har drøftet to alternative modeller:

- Modell 1: MRR 451 Revisjon II må tilbys som enkeltemne som kan tas utenfor grad, eller
- Modell 2: alle/flere MRR-emner som studenten ikke har i MØA-graden tilbys som enkeltemner som kan tas utenfor grad

4. NHHs MÅL FOR UTDANNING

Ifølge NHHs strategi for perioden 2022-2025 er hovedmålet for utdanning å

utdanne fremragende økonomer og ledere, med solide analytiske ferdigheter, god teknologiforståelse, bred sosial kompetanse og et sterkt samfunnsengasjement

Dette målet utdypes i strategiens delmål 1-3.

Delmål 1 understreker at NHH skal være et attraktivt valg for dyktige studenter og vi skal tilby det foretrukne studiet i Norge. MRR ved NHH har alltid hatt høy anseelse blant studenter og i næringslivet, og det har det fortsatt. Vi ser imidlertid en tendens til at studenter foretrekker andre MRR-studier, spesielt i Oslo. Dette skyldes ikke kvaliteten på vårt studium, men at andre MRR-program er mer fleksible for studenter som ønsker å kombinere studium med jobb. Vi ser nærmere på denne problemstillingen i eget kapittel.

Delmål 2 legger vekt på teoretisk og analytisk kunnskap, og sterke ferdigheter innen problemløsning. Dette har lenge vært en naturlig del av MRR. Imidlertid er bærekraft og digitalisering også viktig i delmål 2, og disse krever litt ekstra fokus i denne programevalueringen, og diskuteres i egne kapitler.

Delmålet legger også vekt på at NHH skal opprettholde og styrke sin gode posisjon på studentutveksling, samt bruke samarbeid med våre partnere i CEMS og ENGAGE.EU til å utvikle et nyskapende og tverrfaglig internasjonalt utdanningstilbud. Historisk har MRR-studenter brukt internasjonale muligheter i liten grad, og vi drøfter internasjonale muligheter i eget kapittel.

Delmålet sier også at vi skal bruke innsikten fra akkrediteringsprosessene aktivt for å utvikle tilbudet til studentene og forbedre kvalitetsarbeidet. Alle programmene ved NHH har som ledd i AACSB-akkrediteringen testet studentenes måloppnåelse gjennom prosessen for Assurance of Learning (AoL), og vi vil i kapittel 10 drøfte resultatene og tiltak som følge av dette arbeidet.

Delmål 3 legger vekt på at NHH skal utdanne kandidater som er høyt etterspurt i næringslivet. Som redegjort for foran, er det stor etterspørsel etter revisorer. Med de nye kravene til bærekraftsrapportering vil det også være behov for ny kompetanse hos revisorene. I tillegg til at vi i eget kapittel drøfter innholdet i bærekraft i vår undervisning, vil vi også drøfte om det er behov for å justere opptaksreglene for å møte det nye behovet for bærekraftsrevisorer, se eget kapittel om opptak.

Etter dette blir den videre strukturen på programevalueringen som følger:

- Bærekraft
- Digitalisering og teknologi
- Internasjonale muligheter
- Opptak
- MRR Oslo
- AoL

Deretter ser vi også på noen andre tema som naturlig bør diskuteres i programevalueringen, samt om vurderinger i programevalueringen vil ha konsekvenser for programmets læringsutbytte.

5. BÆREKRAFT

EU vedtok i 2022 et direktiv om bærekraftsrapportering som innebærer krav til attestasjon av bærekraftsrapporteringen. Som en følge av dette er EUs revisjonsdirektiv endret og stiller nye utdanningskrav til revisorer som skal attestere bærekraftsrapportering. Kravene i EUs revisjonsdirektiv er nå vedtatt som endring i den norske revisorloven. Ny § 3-3 a i denne loven sier følgende:

Den som skal foreta attestasjon av pliktig bærekraftsrapportering, må ha godkjenning som statsautorisert revisor og i tillegg ha godkjenning som bærekraftsrevisor.

Loven åpner altså for at det skal være mulig å få godkjenning som statsautorisert revisor uten samtidig å kvalifisere til tittelen bærekraftsrevisor. I forarbeid og høringskommentarer til lovendringen, var det flere som mente at utdanningskravet til statsautoriserte revisorer burde inkludere attestasjon av bærekraftsrapportering. Departementet sa imidlertid følgende:

Departementet deler utvalgets vurdering av at en enhetlig revisorutdanning, som skaper forutsigbarhet for studentene og en enhetlig godkjenningsordning av kvalifikasjonene, er en fordel. På den annen side utelukker ikke departementet at det fortsatt vil være tilstrekkelig attraktivt å utdanne seg som revisor uten samtidig å kunne bli bærekraftsrevisor. Regelverket bør ikke forhindre en slik innretning på utdanningen. (Prop. 57 L 2023-2024, side 90)

I samsvar med NHHs strategi og i samsvar med forventninger i revisjonsbransjen, anbefaler vi at MRR ved NHH dekker utdanningskravet for bærekraftsrevisor slik at MRR ved NHH kan oppfylle utdanningskravene både for statsautorisert revisor og bærekraftsrevisor.

Spørsmålet er imidlertid om dette skal være en obligatorisk del av MRR-graden eller om studenter skal kunne velge vekk bærekraftsrapportering slik at de oppfyller utdanningskravet til statsautorisert revisor, men ikke utdanningskravet til bærekraftsrevisor.

5.1 Argumenter for frivillig bærekraftsemne

Argumenter som taler for at bærekraftsrapportering med tilhørende attestasjon bør være en frivillig del av MRR ved NHH:

- Kravet til bærekraftsrapportering med attestasjon vil gjelde bare noen få tusen selskaper i Norge, mens det er nesten 150 000 selskaper i Norge som har revisor. Det vil følgelig være mange revisorer som ikke har behov for å attestere bærekraftsrapporter. For disse kan det være hensiktsmessig å velge emner i utdanningen som passer bedre til det revisjonsarbeidet de faktisk skal utføre.

5.2 Argumenter for obligatoriske bærekraftsemne

Argumenter som taler for at bærekraftsrapportering med tilhørende attestasjon bør være obligatorisk del av MRR ved NHH:

- Bærekraft er et sentralt tema i NHHs eksistenserklæring og strategi, og det er en forventning om at temaet er en synlig del av våre programmer og i studentenes utdanning.
- Selv om statsautoriserte revisorer reviderer både stor og små selskaper, er vårt hovedfokus at våre kandidater skal kunne revidere store, børsnoterte selskaper. Dette er selskaper som i stor grad vil være omfattet av kravene om bærekraftsrapportering, og våre kandidater bør følgelig ha den utdanning som er nødvendig for å revidere både finansregnskap og bærekraftsrapporter for disse selskapene
- Nesten alle våre studenter vil jobbe for ett av de fem store revisjonsselskapene, og disse selskapene har en forventning om at deres ansatte har utdanning innen bærekraftsrapportering
- Kravene til bærekraftsrapportering innebærer at de rapporteringspliktige selskapene skal gi informasjon om miljømessige og sosiale forhold i hele verdikjeden. Det innebærer at de må innhente informasjon fra underleverandører, og på den måten må selskaper som ikke er rapporteringspliktige etter loven likevel rapportere på bærekraftsforhold. Det er derfor en stor fordel også for revisorer som ikke reviderer selskaper med pliktig bærekraftsrapportering, å ha kunnskap om bærekraftsrapportering, enten for å kunne rådgi sine revisjonskunder eller fordi det er behov for at revisor attesterer revisjonskundens rapportering.
- MØA ved NHH har nettopp vedtatt at det tidligere kravet om 2,5 stp i etikk skal utvides til krav om minst 7,5 stp i etikk, samfunnsansvar og bærekraft. MRR har hittil ansett at etikkkravet er en integrert del av obligatoriske emne (for eksempel revisoretikk), og har ikke hatt krav om særskilte emner i etikk og bærekraft. Når MØA nå krever at studentene tar et eget emne i etikk, samfunnsansvar og bærekraft for å synliggjøre NHHs forpliktelse til å gi studentene kunnskaper og ferdigheter innen bærekraft, ville det vært rart om MRR ikke skulle gjøre det når revisorutdanningen er pålagt et eget ansvar for opplæring innen bærekraft.

5.3 Drøftelse av frivillig versus obligatorisk

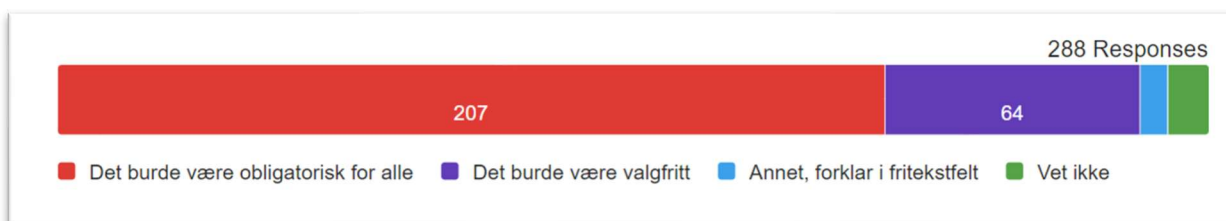
Studenter som ønsker å være attraktive i arbeidsmarkedet, herunder de store revisjonsselskapene som ansetter mange NHH-studenter, vil velge bærekraftsemner selv om de er valgfrie. Det tilsier at vi kan ta hensyn til argumentene for frivillighet ved å gjøre bærekraftsemne frivillig, men med en sterk oppfordring til å ta dem.

Med en slik løsning vil imidlertid bærekraft ikke få en like synlig plass i læringsutbyttene for MRR-programmet. Dette sammen med alle argumentene for obligatoriske bærekraftsemner tilsier at bærekraftsrapportering med tilhørende attestasjon bør være obligatorisk tema i MRR.

En løsning som kan balansere fordelene med frivillighet med behovet for at bærekraft skal være et synlig læringsutbytte for alle MRR-studenter, er å kreve at alle studenter tar bærekraft som del av graden sin, men at dette ikke trenger være om bærekraftsrapportering eller tilhørende attestasjon. Da kan vi gi studenten mulighet til å velge rene emner om bærekraftsrapportering, rene emner om bærekraft eller emner som inneholder både etikk, samfunnsansvar og bærekraft. En slik løsning vil innebære at vi vil akseptere et vidt utvalg av bærekraftsemner.

I vår spørreundersøkelse i revisjonsselskapene spurte vi de ansatte om bærekraftsrapportering burde være obligatorisk eller valgfritt som emne i MRR. Vi fikk svarene som fremgår av Figur 2.

Figur 2 Bærekraftsrapportering som valgfritt eller obligatorisk emne



Svar på spørsmålet «Forutsett at du skulle tatt MRR nå, hvordan burde MRR dekke bærekraftsrapportering og attestasjon av bærekraftsrapportering?» stil til ansatte med MRR i de fem store revisjonsselskapene.

I de fem største revisjonsselskapene er det altså et klart flertall for at bærekraftsrapportering bør være obligatorisk. Men det er også over 20% som mener det bør være valgfritt, og dette begrunnes i stor grad med at det er mange revisorer som ikke kommer til å jobbe med bærekraftsrapportering. Antageligvis er dette en holdning som vil være mer fremtredende blant revisorer i mindre revisjonsselskaper.

5.4 Innhold bærekraftsrapportering

Revisjonsdirektivets artikkel 8 er som en følge av bærekraftsdirektivet utvidet med følgende krav til utdanning av revisor for å kvalifisere som bærekraftsrevisor:

- lovkrav og standarder knyttet til utarbeidelse av årlig og konsolidert bærekraftsrapportering
- bærekraftsanalyse
- prosesser for foretaksgjennomgang av bærekraftsforhold (due diligence-prosesser)
- lovkrav og standarder for attestasjon av bærekraftsrapportering.

Disse kravene er godt dekket i eksisterende emner. Emnet ACC 413 tar for seg bærekraftsrapportering og analyse av selskapers bærekraftsresultater. Emnet MRR 451 dekker attestasjon av bærekraftsrapportering. Bærekraft er også en integrert del av andre mener på MRR, for eksempel som en naturlig faktor å ta hensyn til i risikovurderinger og verdsettelse.

Når det gjelder omfang av utdanning innen bærekraft, er det ingen kvantifisering i revisjonsdirektivet. Revisorloven har overgangsregler for etterutdanning for at revisorer som i dag er har tittelen statsautorisert revisor skal kvalifisere som bærekraftsrevisorer, og disse overgangsreglene indikerer at et omfang tilsvarende 7,5 stp er tilstrekkelig.

Vår eksisterende dekning av bærekraftsrapportering bør følgelig være tilstrekkelig for å tilfredsstille utdanningskravet til bærekraftsrevisorer.

Foran har vi forutsatt at MRR ved NHH skal tilby utdanning som dekker utdanningskravet for bærekraftsrevisor. Dette vil gjelde uavhengig av om vi gjør det valgfritt eller obligatorisk for MRR-studentene. Vi bør følgelig videreføre dagens tilbud uavhengig av konklusjon på spørsmål om hvorvidt emne i bærekraftsrapportering skal være valgfritt eller ikke.

Siden bærekraftsrevisorer krever egen autorisasjon i tillegg til autorisasjonen som statsautorisert revisor, vil kandidater etter fullført grad kunne ha behov for å ta den tilleggsutdanning som er nødvendig for å kvalifisere til bærekraftsrevisor. NHH må derfor vurdere å tilby slik tilleggsutdanning som enkeltemner. I dag ville det betydd at emnene ACC 413 og MRR 451 måtte være tilgjengelige som enkeltemner.

5.5 Oppsummering bærekraft

Revisorloven legger opp til at en MRR-grad skal kvalifisere til tittelen statsautorisert revisor mens bærekraftsrevisor kan kreve tilleggstudanning utover det som inngår i MRR-graden. Loven er imidlertid ikke til hinder for at MRR-graden kan oppfylle utdanningskravene til begge titlene, og vi anbefaler at dette skal være mulig når man tar MRR ved NHH.

Siden loven legger opp til at det kan være mulig å ta MRR-grad uten å oppfylle utdanningskravet til bærekraftsrevisor, blir spørsmål om MRR ved NHH skal gjøre det valgfritt å ta emnene som dekker utdanningskravet til bærekraftsrevisor. For å oppfylle NHHs mål, må bærekraft være en synlig del av læringsutbytte for MRR-studenter. Programevalueringen har drøftet to alternative modeller:

1. Emner i bærekraftsrapportering og tilhørende attestasjon må være obligatoriske emner i MRR. I dag vil det innebære at emnene ACC 413 og MRR 451 blir obligatoriske
2. Studenten må ta minst ett emne hvor bærekraft er en vesentlig del av læringsutbytte, men dette må ikke være emner om bærekraftsrapportering eller tilhørende attestasjon

6. DIGITALISERING OG TEKNOLOGI

Digitalisering implementeres i økende omfang i regnskapsavdelingene hos virksomhetene. Dette påvirker revisorprofesjonen vesentlig. I tillegg til strukturerte data fra virksomhetene, har revisor også tilgang til en rekke data (Big Data) fra andre kilder. I sum vil derfor måten revisor reviderer på trolig endres vesentlig. Dette krever kompetanse, bl.a. i innhenting og håndtering av store datamengder og i bruk av ulike statistiske metoder og verktøy for dataanalyser.

IRRR tilbydd tidligere emnet *Digital Revisjon* som dekket dette behovet. Emnet ble imidlertid av ressursmessige årsaker lagt på is for noen år siden og er ikke startet opp igjen. Behovet kan delvis dekkes av andre metodeemner, og i gjeldende studieplan skal toårige MRR-studentene velge minst ett av følgende metodeemner:

- BUS 444N Økonometri for regnskap og økonomisk styring
- BUS 444 E Econometrics for Business Research
- ECN 402 Econometrics
- STR 402 A Metode for masterutredning

Erfaringen med disse fire emnene er at de tre første emnene legger større vekt på økonometri enn det som er det jevne behovet i en revisorutdanning. De fleste MRR-studentene (som skal velge metodeemne) velger STR402A som er et nyttig emne som forberedelse til masteroppgaven, men som ikke dekker behovet for dataanalyser innen MRRs fagområder.

Det er følgelig ønskelig med et eget metodeemne som dekker behovet for metodebruk innen regnskap og revisjon. I samarbeid med IRRR har vi startet utredning av et nytt metodeemne som foreløpig er tenkt å dekke følgende:

- Collecting (big) data, using databases in a responsible manner – both publicly available data, such as from proff.no, and also the use of internal company data
- Descriptive analysis of data
- Causal analysis of data (regression and its limitations, basic panel data estimators)
- Prediction
- Digital auditing - testing data (instead of sample data)

- Forensic analysis
- Writing a master's thesis/developing a research question

Med den rivende utviklingen vi ser innen kunstig intelligens, er det naturlig at metodeemnet også dekker kunstig intelligens sin betydning for regnskap- og revisjonsfaget.

Når dette metodeemnet er på plass, anbefaler vi at emnet blir obligatorisk for alle MRR-studenter (og ACC-studenter), og at de metodeemnene som er tilgjengelige i dag kun vil være valgemenner som MRR-studentene står fritt til å velge eller ikke.

For ordens skyld nevner vi at dette metodeemnet som obligatorisk emne vil gjelde for de toårige studentene. For de ettårige studentene vil det ikke være plass til å kreve et metodeemne. De ettårige studentene har allerede et metodeemne fra før siden de allerede har en mastergrad, og vi har ikke krevd at de må ta nytt metodeemne. Vi har heller ikke krevd at de må innpasse et metodeemne siden innpass av masteroppgave implisitt innebærer at de allerede har tatt et metodeemne. Vi anbefaler å fortsette denne praksisen.

6.1 Oppsummering digitalisering og teknologi

Vi anbefaler at det opprettes et eget metodeemne som fokuserer på behovet for metodebruk innen MRRs fagområde, og som blir obligatorisk for alle toårige MRR-studenter.

7. INTERNASJONALE MULIGHETER

NHH tilbyr en rekke internasjonale muligheter for studentene, som for eksempel:

- Utveksling
- Dobbelgradsprogram
- CEMS
- Engage.EU emner
- Innovation School
- Internship
- Gründerskolen
- Sommerkurs

Internasjonalisering er viktig for NHH, og vi ønsker at de internasjonale mulighetene skal være tilgjengelig for MRR studenter på lik linje med MØA-studenter så lenge det ikke går utover de obligatoriske kravene i MRR. Siden MRR har større omfang av obligatoriske emner enn MØA, er det vanskelig å kombinere MRR med dobbelgradsprogram og CEMS, men de andre mulighetene kan kombineres med MRR for toårige studenter. For ettårige MRR-studenter består vårt opplegg fullt ut av obligatoriske emner, og disse studentene vil følgelig ikke ha mulighet til å velge internasjonale muligheter.

I dag beskrives de internasjonale mulighetene som følger i studieplanen for MRR:

Studenter som følger det toårige løpet, kan bruke NHHs internasjonale muligheter i tredje eller fjerde semester på tilsvarende måte som MØA-studenter så lenge det ikke hindrer gjennomføring av emnene som skal gjennomføres i første og andre semester.

Tilbudene om CEMS og dobbelgrad er ikke mulig å kombinere med en MRR-grad. Studenter som følger det ettårige løpet, kan ikke anvende seg av de internasjonale mulighetene.

Eksempler på internasjonale muligheter som kan være mulig å benytte for MRR-studenter:

- *Utteksling til en av NHHs partnerinstitusjoner*
- *Innovation school*
- *Grunderskolen*
- *Internship*

Vi foreslår å videreføre dette tilbudet som i dag. Emner via Engage.EU er et nytt tilbud og kan med fordel inkluderes i beskrivelsen av eksempler på internasjonale muligheter.

7.1 Uttaksling – dagens utfordringer

NHH ligger i norgestoppen når det gjelder andel studenter som reiser på utveksling, men det er få MRR-studenter som reiser på utveksling. Tabell 7 viser antall MRR-studenter som har reist på utveksling siste årene

Tabell 7 Antall MRR-studenter på utveksling

Utteksling MRR-studenter	2023	2022	2021	2020	2019
Antall utreisende studenter	7	3	3	6	5
Andel vitnemål med utveksling, toårig MRR	6,7 %	2,4 %	2,2 %	7,6 %	8,9 %

Av de 24 studentene som har reist på utveksling disse fem årene, har åtte reist til Australia, tre til Frankrike og tre til USA mens de ti andre studentene fordeler seg på åtte ulike land, hvorav fem er i Europa.

Det er kun toårige studenter som kan reise på utveksling. Det innebærer at det potensielt er ca 50 studenter som kan reise hvert år, men som tabellen viser er det få som gjør det. Blant de som svarte på vår spørreundersøkelse i revisjonsselskapene var det veldig få av dem som hadde gått toårig MRR som hadde reist på utveksling som del av MRR, de få som hadde gjort det, hadde tatt MRR ved NHH. De som ikke hadde reist på utveksling, begrunnet dette hovedsakelig med en eller flere av følgende faktorer:

- Familie-/livssituasjon
- Jobb
- Covid
- Ønsket ikke utveksling
- MRR-studiet tilbydde ikke muligheten

Ifølge studentenes spørreundersøkelse (se vedlegg 16.9) er det ca 60 % av de toårige MRR-studentene som vurderer å dra på utveksling (67 % hvis man bare tar med studenter som går sitt første semester på NHH). Spørreundersøkelsen stilte imidlertid også spørsmålet «Oppfatter du det som overkommelig å dra på utveksling med MRR/ACC som profil?», og bare en fjerdedel av de som vurderte å dra på utveksling, svarte et klart *ja* på at det er overkommelig. De fleste mener at det ikke er overkommelig (eller har store bekymringer knyttet til om det er overkommelig), hovedsakelig av følgende to årsaker:

- C-kravet gjør det vanskelig og stressende
- Konkurrerer med folk på MØA som tar lette fag for best mulig snitt

Vi ser nærmere på disse to årsakene.

7.1.1 Utnveksling og C-kravet

Revisorforskriften stiller krav om alt som inngår i MRR-graden må ha C eller bedre for at kandidaten skal kvalifisere til revisortittelen. Det betyr at også emner tatt på utveksling må oppfylle C-kravet. C-kravet gjelder imidlertid ikke for emner hvor det ikke er brukt bokstavkarakter, i disse emnene er det tilstrekkelig å ha stått.

At C-kravet gjelder også for emner tatt på utveksling, medfører en usikkerhet for MRR-studentene, hovedsakelig av følgende årsaker:

- Begrensede gjentaksmuligheter
- Usikkerhet om konvertering

Begrensede gjentaksmuligheter

Dersom studenten får en karakter svakere enn C, kan det være ingen eller begrenset med gjentaksmuligheter. Dersom slike emner blir en del av MRR-graden, kan det være umulig/vanskelig å få revisortittelen. En løsning er at studenten tar tilleggsemner ved NHH som tas med i graden i stedet for emnet på utveksling. Men dersom kandidaten er på utveksling i siste semester, kan hen formelt ikke ta tilleggsemne fordi graden er fullført (forutsatt at studenten har ståkarakter i alle emner som skal være del av MRR-graden).

Usikkerhet om konvertering

Selv om C-kravet kun gjelder når det er brukt bokstavkarakter som vurderingsuttrykk, er det i praksis flere faktorer som skaper usikkerhet for studentene:

- Enkelte skoler bruker bokstavkarakterer, men ikke A-F-skalaen. Vi har fått muntlig bekreftet fra Finanstilsynet at i slike tilfeller vil C-kravet gjelde og karakterene studenter får, må følgelig konverteres til karakterer etter A-F-skalaen. Det er Finanstilsynet som skal gjøre denne vurderingen.
- Bokstavkarakterene A-F brukes av mange europeiske skoler. Gjennom European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) er målet at karakterene skal være sammenlignbare på tvers av land og skoler. ECTS innebærer at europeiske skoler kan anvende andre karakterskalaer enn A-F, men at disse blir oversatt til A-F. Hvordan denne oversettelsen skjer kan variere og kan skape usikkerhet for studentene. Noen skoler bruker rullerende vurderinger hvor oversettelsen er avhengig av oppnådde resultater de siste årene. Det innebærer at en tallkarakter som i fjor ble oversatt til C kan i år bli oversatt til D.
- En del skoler, spesielt utenfor Europa, bruker A-F-skalaen på en helt annen måte slik at for eksempel C kan være en dårlig karakter, og studenten ville ikke oppnådd C i Norge for tilsvarende prestasjon. Det er ikke avklart om oppnådd bokstavkarakter i slike tilfeller kan overprøves ved søknad om revisortittelen
- Det er også uklart om C-kravet vil gjelde når skolen ikke bruker bokstavkarakter som vurderingsuttrykk, men samtidig har konverteringstabeller som viser hva oppnådd karakter ville vært på en A-F-skala.

Det er Finanstilsynet som vil avgjøre om C-kravet er oppfylt. Dette vil bli gjort ved hver søknad om revisortittelen (som kan være flere år etter avsluttet grad). Finanstilsynet har uttalt at det vil bli utvist en «viss fleksibilitet i de konkrete vurderingene», men for studentene er det likevel en usikkerhet som hindrer flere i å velge utveksling.

Frem til 2022 utstedte NHH en bekreftelse på om utvekslingsemner i MRR-graden oppfylte C-kravet. For studenter i Tabell 7 fra denne tidsperioden oppfylte alle C-kravet. Rett nok var det enkelte

studenter som innpasset mindre enn 30 stp fra utveksling der resterende stp ble fylt opp med NHH-emner. Fra 2022 har ikke NHH utstedt bekreftelse da Finanstilsynet har bekreftet at de skal gjøre denne vurderingen. De fleste av studentene i Tabell 7 fra denne tidsperioden, har fått karakterer som bruker annen karakterskala enn A-F, noen har fått tallkarakterer, noen har fått bokstavkarakterer på annet format enn A-F og noen har fått karakterer som er kombinasjon av tall og bokstaver. Vi har ikke informasjon om hvordan Finanstilsynet har vurdert/vil vurdere disse karakterene. Også blant disse studentene er det enkelte som har innpasset mindre enn 30 stp fra utveksling og fylt opp resten med emner fra NHH.

Det kan være flere årsaker til at studenter innpasser mindre enn 30 stp fra utveksling. Vi anbefaler at NHH ikke er strenge på muligheten for å bruke NHH-emne i stedet for emner tatt på utveksling. Dersom studentene vet at de har mulighet til å bytte ut utvekslingsemner med NHH-emner, vil det kunne redusere motviljen mot å reise på utveksling pga C-kravet. For at studentene skal oppleve dette som en reell redningsplanke i tilfelle de får dårlig karakter på utveksling, bør NHH tillate tilleggsemner også etter at MRR-grad formelt er avsluttet:

- Studenter som reiser på utveksling i fjerde semester og som har oppnådd stå-karakter (som kan være svakere enn C) på alle emnene, har formelt sett fullført graden og har ikke anledning til å ta tilleggsemner. Vi anbefaler at det skal være en mulighet for disse studentene å ta tilleggsemne(r) etter hjemkomst og bruke dette/disse på vitnemålet i stedet for emne(r) tatt på utveksling.
- Dersom Finanstilsynet konkluderer med at noen av karakterene oppnådd på utveksling innebærer at C-kravet ikke er oppfylt, kan det være vanskelig for studenten å ta gjentak for å oppnå C-kravet. Vi anbefaler at studenter som havner i en slik situasjon, kan få ta emner ved NHH utenfor grad og få utstedt karakterutskrift for emnet. Ved en slik løsning bør vi avklare med Finanstilsynet at de vil akseptere at en karakterutskrift for et enkeltemne kan erstatt ett av emnene på vitnemålet.

Basert på det vi har av data om karakterer som våre MRR-studenter har oppnådd på utveksling siste fem årene, er det svært lite sannsynlig at våre MRR-studenter vil feile på C-kravet som følge av karakterer oppnådd på utveksling. Men så lenge risikoen foreligger, og det kan ha store konsekvenser ved søknad om revisortittel, oppleves det likevel som en reell hindring for studentene for å søke utveksling. Dersom vi har fleksible ordninger som gir studentene trygghet for at eventuelle karakterproblemer på utveksling kan løses med å ta ekstra emner ved NHH, enten i eller utenfor graden, så har vi tro på at flere vil reise på utveksling uten at det blir noe stort omfang av behovet for å ta ekstra emner ved NHH.

7.1.2 Diskriminert på karakter

Flere utvekslingssteder er populære, og studenter blir valgt ut på grunnlag av karakterer. MRR og ACC er kjent for å være strengere i karaktergivning enn andre spesialiseringer, og MRR-studenter følger seg diskriminert ved utvelgelse til utvekslingssteder. Se kapittel 12.2 for analyse av karakterer på MRR sammenlignet med karakterer på MØA.

Denne opplevde diskrimineringen, evt sammen med andre opplevde hindringer, gjør at studenter ikke søker utveksling. En mulig løsning kunne være å innføre en MRR-kvote slik at noen få plasser ved populære utvekslingssteder blir forbehold MRR-studenter. Det er imidlertid vår forståelse at NHH ikke ønsker å innføre slike kvoter, og at slike ønsker også har blitt avslått ved tidligere anledninger. Vi går følgelig ikke videre med en slik løsning.

7.2 Utveksling – kommende utfordringer

Som drøftet ellers i denne programevalueringen, må MRR-studenter ha et emne innenfor bærekraft, enten innen bærekraftsrapportering eller innen bærekraft i videre forstand. Dette innebærer at studentene må ta et emne innen bærekraft som kommer i tillegg til de åtte obligatoriske emnene vi anser nødvendige for utdanningen av statsautoriserte revisorer. Vi har lenge søkt å holde tredje semester åpent uten obligatoriske emner for å legge til rette for utveksling. Dette utfordres nå dersom vi må gjøre et niende emne obligatorisk. Studentrepresentantene i referansegruppen frarådet på det sterkeste å gjøre ni emner obligatoriske. Ni obligatoriske emner vil gjøre MRR mindre attraktivt, spesielt vil det oppleves som en stor hindring for utveksling. Åtte obligatoriske emner kunne aksepteres, men selv innenfor disse emnene ønsket studentene valgfrihet, for eksempel som i dagens MRR.

For å balansere behovet for et niende obligatorisk emne og ønsket om ett semester på utveksling, foreslår vi følgende for de som ønsker å reise på utveksling:

1. Stille krav til emner som tas på utveksling
2. Åpne for tilleggsemner

7.2.1 Stille krav til emner som tas på utveksling

Vi kan gi studentene anledning til å oppfylle noen av de obligatoriske kravene på utveksling. Dersom vi velger en modell hvor det skal være obligatorisk med et emne med bærekraft, men ikke nødvendigvis bærekraftsrapportering, så kan vi krevde at studentene tar et emne med bærekraft på utveksling. Siden vi her vil godta et vidt spekter av bærekraftstema, bør det være overkommelig å vurdere om vi kan godta spesifikke bærekraftsemne på utveksling.

Dersom vi velger en modell med obligatorisk emne i bærekraftsrapportering (i dag ACC 413) slik at vi har ni spesifikke emner som er obligatorisk, kan de som reiser på utveksling få fritak for ett av emnene ved NHH ved å tilsvarende emne på utveksling. Her er eksempler på emner vi mener kan være egnet for å ta på utveksling:

- ACC 413 *Sustainability & ESG Reporting* kan byttes ut med tilsvarende emne på utveksling. For å være egnet som kvalifikasjon til bærekraftsrevisor i Norge, må emnet som tas på utveksling ta utgangspunkt i EU direktivet og de europeiske standardene for bærekraftsrapportering. For de som ønsker å bytte ut ACC 413, vil det i praksis antageligvis begrense utvekslingsmulighetene til land som er underlagt EU-direktivet og som følgelig må følge samme regelverket som Norge.
- ACC 410 *Finansregnskap II* kan byttes ut med tilsvarende emne på utveksling. Det innebærer at emne som tas på utveksling i hovedsak må være et IFRS-emne. Innholdet trenger dog ikke være det samme som i ACC 410 siden hovedpoenget i ACC 410 er å anvende konsepter og prinsipper. Gjennomgang av regnskapsstandarter er da å betrakte som eksempler på bruk av konsepter og prinsipper, og det er ikke avgjørende om emnet på utveksling dekker de samme regnskapsstandardene som ACC 410. Det er heller ikke diskvalifiserende om emnet på utveksling dekker noen av de samme standardene som i ACC 401 *Finansregnskap I* da det er god læring i å få belyst spesifikke standarder ytterligere og gjerne fra andre vinkler. Det bør imidlertid ikke være stor grad av overlapp med ACC 401.
- Den nye metodeemnet kan byttes ut med metodeemne på utveksling så lenge dette er et metodeemne med fokus på behovet innenfor vårt fagområde.

Tilsvarende kunne man tenkt for noen av de andre obligatoriske emnene, men jussemnene og kanskje MRR 451 vil ikke være egnet siden de inneholder mye norsk lovgivning.

7.2.2 Åpne for tilleggsemne

Dersom studenter ønsker å reise på utveksling, men ønsker å stå helt fritt (på lik linje med MØA-studenter) ved valg av emner på utveksling, kan vi akseptere at de tar det niende obligatoriske emnet ved NHH som et tilleggsemne. I så fall kan dette tilleggsemnet enten tas med på MRR-vitnemålet i stedet for emner tatt på utveksling eller det kan tas med i tillegg slik at MRR-graden totalt vil inneholde 127,5 stp.

7.3 Oppsummering utveksling med mulige tiltak

Det er et ønske både fra NHH og MRR at flere MRR-studenter reiser på utveksling. Vi har drøftet noen av årsakene til at få MRR-studenter reiser på utveksling. Det er særlig usikkerhet knyttet til C-kravet for emner tatt på utveksling og diskriminering på karakter ved søknad om utveksling som trekkes frem av studentene som årsaker til at få MRR-studenter reiser på utveksling. Mulig tiltak for å adressere disse årsakene:

- Tillate at studentene tar tilleggsemner ved NHH etter hjemkomst fra utveksling selv om studenten formelt sett har fullført graden
- Dersom det skulle vise seg at MRR-graden inneholder utvekslingsemner med oppnådd karakter som Finanstilsynet ikke godkjenner som C eller bedre, så kan kandidaten få anledning til å ta enkeltemne ved NHH selv om MRR-graden er fullført, og få utstedt karakterutskrift.

Programevalueringen foreslår at det stilles krav til ni av emnene som skal inngå i MRR-graden. Dette innebærer i utgangspunktet en konflikt med ønsket om at studentene skal reise på utveksling. For å legge til rette for utveksling tross utvidede krav, foreslår vi følgende:

- Studenter som reiser på utveksling, kan få fritak for ett av de obligatoriske emnene ved NHH mot å ta et tilsvarende emne på utveksling. Programevalueringen drøfter emner som kan være egnet for dette.
- Studenten kan ta det niende emnet ved NHH i tillegg til utveksling slik at MRR-graden vil inneholde 127,5 stp. eller at dette niende emnet ved NHH reduserer antall stp fra utveksling på vitnemålet.

8. OPPTAK

Det er stor etterspørsel etter studenter med MRR-grad. De fem store revisjonsselskapene estimerte i 2022 at de alene hadde behov for å ansette 5000 revisorer de neste fem årene.⁵ I Norge er det ni universiteter og høyskoler som tilbyr MRR.⁶ NHH og BI har flest MRR-studenter og tar årlig opp ca 150 studenter hver. De andre universitetene tar opp +/- 30 studenter hver. I sum utdannes det færre

⁵ Se <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/skal-ansette-over-5000-revisorer/>

⁶ NHH, BI, Nord universitet, NTNU, OsloMet, Universitetet i Agder, Norges arktiske universitet, Universitetet i Stavanger og Universitetet i Sørøst-Norge

revisorer enn behovet. Tabell 8 viser hvor mange studenter som har møtt til MRR ved NHH de siste fem årene

Tabell 8 Antall studenter møtt på MRR ved NHH

Møtt (sum toårig og ettårig)	2024	2023	2022	2021	2020
Antall studenter møtt	143	135	138	146	141

Antall studenter møtt på MRR ved NHH de siste fem årene. Tallene er en oppsummering av mer spesifiserte opptakstall som er tatt inn i vedlegg.

Mange av de som i dag ansettes av revisjonsselskapene har ikke MRR-grad, i 2024 ansatte revisjonsselskapene ca fire ganger flere med MØA-grad enn med MRR-grad,⁷ men mange av disse må da ta ettårig MRR på et senere tidspunkt. Diskusjoner i Rådgivende Organ for MRR indikerer at revisjonsselskapene ønsker at kandidatene har MRR-grad allerede ved ansettelse, og at de hadde valgt kandidater med MRR-grad dersom alt annet var likt.

NHH kan bidra til å redusere gapet mellom behov for MRR-kompetanse og utdannede kandidater med MRR-kompetanse dersom flere av våre studenter tar MRR eller Accounting. Det er diskutert i et tidligere kapittel i denne programevalueringen, mens i dette kapitlet ser vi nærmere på opptak til MRR.

8.1 Poenggrense og praksispoeng

Styret ved NHH vedtar hvert år opptaksrammen for neste år. For 2023 vedtok styret en ramme for masterstudiene på 795 i Bergen og 50 i Oslo. Rammen for Oslo gjelder fullt ut ettårige MRR-studenter mens opptaksrammen for Bergen fordeles på MRR og MØA, og rektor har myndighet til å bestemme denne fordelingen. Dersom MRR skal ta opp flere studenter, må total opptaksramme økes og/eller MRR må få en større andel opptaksrammen for master. Uten endring av opptakskrav vil slik økning i antall MRR-studenter antageligvis føre til redusert karaktergrense for opptak. Tabell 9 viser antall eksterne søkere til MRR de tre siste årene (interne søkere får plass uavhengig av karakter og er ikke tatt med) og Tabell 10 viser poenggrensene de tre siste årene.

Tabell 9 Antall eksterne søkere

	2024	2023	2022
Toårig Bergen	98	97	79
Ettårig Oslo	195	206	172
Ettårig Bergen	80	82	70
Sum	373	385	321

Tabell 10 Poenggrense

	2024	2023	2022
Toårig Bergen	3,80	3,83	3,80
Ettårig Oslo	4,13	4,32	4,22
Ettårig Bergen	Alle kvalifiserte fikk tilbud	Alle kvalifiserte fikk tilbud	Alle kvalifiserte fikk tilbud
MØA	3,86	3,93	3,88

Poenggrensene gjelder for eksterne søkere som ble tatt opp. Interne søkere får plass uavhengig av oppnådde karakterer. Poenggrensen er beregnet med utgangspunkt i kandidatens gjennomsnittskarakter for de 180 stp som inngår i bachelorgraden ved søknad til toårig MRR og de 120 stp som inngår i tidligere mastergrad ved søknad til ettårig MRR. Karakterer fra utveksling og fra vårsemesteret søknaden sendes inn, regnes ikke med. Til sammenligning har vi også vist poenggrense for opptak til MØA.

⁷ Kilde: Revisorforeningen i MRR-forum januar 2025

Etter etablering av ettårig MRR i Oslo i 2017, gikk antall søkere til ettårig i Bergen ned mens vi fikk mange søkere til Oslo. Det har dermed blitt enklere å komme inn på ettårig i Bergen og de siste årene har alle kvalifiserte fått tilbud. Tabellen viser stor forskjell på poenggrensene for toårige studenter i Bergen og ettårige studenter i Oslo: Mye av forskjellen kan imidlertid forklares med tilleggspoeng for praksis; ved opptak til ettårig MRR kan praksis gi tilleggspoeng som følger:⁸

Dersom du har har vore tilsett i 100% stilling som revisjonsmedarbeidar etter fullført master, kan du ha krav på tilleggspoeng. Praksisen må vere basert på standardar utgitt av International Assurance and Auditing Standards Board for å vere godkjent. Praksispoenga vert lagt til karaktergjennomsnittet.

- 1 års dokumentert revisjonspraksis gir 0,2 tilleggspoeng
- 2 års dokumentert revisjonspraksis gir 0,4 tilleggspoeng

Du får ikkje poeng for praksis utover 2 år.

Muligheten for tilleggspoeng for revisjonspraksis gjelder for søkere med MØA og søkere med utenlandsk mastergrad, men ikke for søkere med mastergrad i rettsvitenskap og søkere til toårig MRR. Ordningen med tilleggspoeng for revisjonspraksis henger sammen med vårt fokus på å utdanne revisorer for revisjon av store og børsnoterte foretak. Disse revisorene jobber stort sett i de store revisjonsselskapene som sender mange ansatte på ettårig MRR etter noen år i praksis. Ved å gi tilleggspoeng for revisjonspraksis vil vi dermed treffe målgruppen bra. Vi har siden etablering av ordningen ikke mottatt innvendinger mot ordningen, men det har blitt reist spørsmål om den bør utvides. Vi drøfter dette i neste avsnitt.

Formålet med toårig og ettårig MRR er forskjellig. Ettårig MRR tilbys hovedsakelig for å dekke et behov for revisortittelen blant kandidater som allerede jobber i revisjonsbransjen. Ettårig MRR er et krevende studium, og vi bør prioritere de som har beste utgangspunkt for kunne bli gode revisorer. Etter vår mening er poeng for praksis et målrettet tiltak for å nå dette målet. Med dette utgangspunktet foreslår vi å utvide ordningen til alle søkere til ettårig MRR; alle kandidater med praksis står bedre rustet til å gjennomføre studiet enn de uten praksis. En slik endring innebærer at også søkere med mastergrad i rettsvitenskap kan få tilleggspoeng for praksis. Vi foreslår imidlertid ikke å utvide ordningen til toårige studenter. Dette er studenter som tar en full mastergrad på lik linje med MØA-studenter og søkere til MØA og MRR bør konkurrere på like vilkår.

Dagens vilkår for tilleggspoeng for praksis krever at praksisen må være basert på standarder utgitt av International Assurance and Auditing Standards Board. Norske revisjonsstandarder er basert på disse internasjonale standardene, og revisjon av private selskaper i Norge vil være gyldig revisjonspraksis. Henvisningen til de internasjonale standardene åpner også for revisjonspraksis fra utlandet, men innebærer samtidig en avgrensning mot revisjon som er utført etter andre rammeverk som kan ha formål som avviker fra norsk revisjonspraksis. Det er også reist spørsmål om vi bør godkjenne annen type revisjon som er vanlig i Norge, men som er basert på andre rammeverk, for eksempel rammeverk brukt av Riksrevisjonen og kommunerevisjon. Disse rammeverkene kan imidlertid ha andre formål enn den revisjon vi underviser på MRR. På MRR er vi mest opptatt av revisjon av private foretak mens Riksrevisjonen legger stor vekt på forvaltningsrevisjon av offentlige virksomheter. Vi foreslår derfor ikke å utvide rammeverk som godkjennes for tilleggspoeng.

Ordningen med tilleggspoeng for praksis forklarer en stor del av forskjellen på opptaksgrensene for toårig i Bergen og ettårig i Oslo. Poenggrensen for toårige er noe under poenggrensen for MØA som

⁸ Se <https://www.nhh.no/studier/soknad-og-opptak/opptak-masterstudiet-i-rekneskap-og-revisjon-toarig-lop/opptak-master-i-rekneskap-og-revisjon-ettarig-lop/>

har ligget mellom 3,86 og 3,93 i årene 2022-2024. Etter dette er det etter vår mening ikke behov for å iverksette spesielle tiltak for å påvirke poenggrensene for ettårige i Oslo og for toårige.

Det er imidlertid reist spørsmål ved om vi bør sette en poenggrense for ettårige i Bergen i stedet for å akseptere alle som ellers er kvalifiserte. Ifølge NHHs strategi skal NHH «rekruttere blant de beste studentene» og «tiltrekke seg studenter med sterke faglige resultater». Ledelsen ved NHH har ved flere anledninger lagt vekt på at vi skal opprettholde en høy karaktergrense for opptak selv om dette går på bekostning av antall studenter. Tabell 11 viser gjennomsnittlig poengsum for de som har begynt på ettårige i Bergen de tre siste årene, samt høyeste og laveste poengsum. Tabell i vedlegg viser mer informasjon.

Tabell 11 Poengsummer for ettårige Bergen

Ettårige Bergen	2024	2023	2022
Høyeste poengsum	5,28	4,76	4,71
Gjennomsnittlig poengsum	4,01	3,91	3,89
Minste poengsum	2,70	2,56	2,81

Alle kvalifiserte søkere har de siste årene fått tilbud om plass på ettårige i Bergen. Tabellen viser gjennomsnittlig poengsum for de som møtte, samt poengsum til studenten med henholdsvis høyeste og laveste poengsum. Poengsum består av karakterpoeng pluss inntil 0,4 praksispoeng.

MRR-programmet ved NHH er det eneste MRR-programmet i Norge som ikke setter en nedre karaktergrense for opptak til MRR. Med to unntak setter alle de andre MRR-programmene et minimumskrav på C (= 3) som gjennomsnittskarakter for opptak til MRR. Ene unntaket er BI som setter grensen på 3,5 med mulighet for 3 hvis man har minst tre års relevant praksis. Andre unntak er Oslo Met som setter grensen på 2,5, men ved sist opptak var faktisk grense 3,4. NHH er altså det MRR-programmet som på marginen tar inn de svakeste studentene målt i karakterer. Merk at tallene i Tabell 11 kan inneholde praksispoeng mens opptaksgrensene de andre MRR-programmene har satt er basert på karakterer.

Etter dette foreslår vi at også NHH setter en nedre grense for gjennomsnittlig karakter på C for å kvalifisere for opptak på MRR. Videre foreslår vi at kun studenter som har minst C i gjennomsnittlig karakter kan få praksispoeng i tillegg. Rådgivende Organ for MRR Medlemmene anså ikke dagens praksis som noe problem siden kandidater med snitt under C neppe blir ansatt, men for MRRs anseelse, bør det være krav for å komme inn og de støttet forslaget.

Vi startet dette kapitlet med å påpeke behovet for flere revisorer i Norge. Denne programevalueringen legger til grunn NHHs strategi om høy inntakskvalitet og at det ikke er ønskelig å redusere poenggrenser for å få flere studenter. Eventuell økning i antall MRR-studenter som utdannes ved NHH må følgelig skje i form av endring av opptakskrav som åpner for flere typer søkere. Resten av kapitlet diskuterer kravene vi bør stille til søkerens tidligere utdanning og om dagens opptakskrav bør endres.

8.2 Opptakskrav etter loven og EU-direktiv

Revisorloven krever utdanning på masternivå uten å si så mye om innholdet (utover at det skal være en MRR-grad), mens EU-direktivet stiller en del krav til faginnhold uten å kreve at fagkravene må dekkes på masternivå. Minimumskravet for opptak til MRR vil være de utdanningskrav som stilles for tittelen statsautorisert revisor og som ikke dekkes av MRR.

EU direktivet sier følgende (vår understrekning)

Article 6: [...] a natural person may be approved to carry out a statutory audit only after having attained university entrance or equivalent level, then completed a course of theoretical

instruction, undergone practical training and passed an examination of professional competence of university final or equivalent examination level, organised or recognised by the Member State concerned

Article 7: The examination of professional competence referred to in Article 6 shall guarantee the necessary level of theoretical knowledge of subjects relevant to statutory audit and the ability to apply such knowledge in practice. Part at least of that examination shall be written.

Article 8: The test of theoretical knowledge included in the examination shall cover the following subjects in particular: [se vedlegg til denne programevalueringen]

Referansen til *universitet* innebærer at fagkravene må være dekket og vurdert i emner som er tatt på universitetsnivå, men revisjonsdirektivet stiller ikke krav om at dette må være masternivå, bachelornivå vil oppfylle direktivets krav. Den norske revisorloven stiller så strengere krav ved å kreve en MRR-grad. I forarbeidenes drøftelse av utdanningskravet, stiller Finansdepartementet intet krav om at alle fagkravene må være dekket på masternivå, men departementet forutsetter at utdanningsinstitusjonene påser «at en kandidat med en mastergrad i regnskap og revisjon har tilstrekkelig med teoretisk kompetanse innenfor de emnene som er angitt i revisjonsdirektivet artikkel 8» (Prop. 37 LS (2019-2020) side 36). Det kan sikres gjennom at fagkrav som ikke dekkes tilstrekkelig av MRR inngår i opptakskravene til MRR i emner som er minst på bachelornivå.

Etter vår vurdering må følgende fagområder (se omtale av revisjonsdirektiv i vedlegg) inngå i opptakskravene:

- kostnads- og driftsregnskap
- sosialøkonomi og finansøkonomi
- matematikk og statistikk
- grunnleggende prinsipper for økonomistyring av foretak

MRR er inntatt noen av disse temaene, men selv om revisjonsdirektivet ikke sier noe om omfang for hvert fagområde, er det vår vurdering at MRR alene ikke dekker disse fagområdene i tilstrekkelig grad, og fagområdene må være en synlig del i bachelorgrad og/eller mastergrad som skal kvalifisere for opptak til MRR. Revisjonsdirektivet har også et krav om å dekke informasjonsteknologi og datasystemer. Dette fagområdet er per i dag ikke dekket gjennom eget emne på MRR men anses å være en integrert del av flere emner i BØA og MRR.

8.3 BØA-planen som opptaksgrunnlag

Ved alle MRR-studier i Norge er BØA-planen utgangspunktet for opptakskravene til MRR. Gjeldende BØA-plan ble vedtatt av UHR-ØA⁹ i november 2018. BØA-planen beskriver minimumskrav for å kunne bruke betegnelsen Bachelor i Økonomi og Administrasjon (BØA). En BØA må inneholde minst 120 studiepoeng innen de økonomisk-administrative fagområdene og 60 studiepoeng som har mindre bindinger. De 120 studiepoengene innen de økonomisk-administrative fagområder må fordeles mellom alle de fem fagområdene som definerer de økonomisk-administrative fagene. Tabell 12 viser BØA-planens krav til fordelingen mellom fagområdene.

⁹ UHR-ØA er Universitets- og høyskolerådets fagstrategiske enhet for økonomiske og administrative fag.

Tabell 12 BØA-planens krav til økonomisk-administrative fag

Fagområde		Studiepoeng
Bedriftsøkonomi	Finansregnskap Økonomistyring Investeringsanalyse Finansiering	30 – 45
Administrative fag	Markedsføring Foretaksstrategi Organisasjonsteori og ledelse	30 – 45
Samfunnsøkonomiske fag	Mikroøkonomi Makroøkonomi	15 – 30
Metodefag	Matematikk Statistikk Samfunnsvitenskapelig metode	20 – 30
Etikk, samfunnsansvar og bærekraft		7,5 - 15

BØA-planens krav til de 120 studiepoengene innen økonomisk-administrative fagområder. Kravene finnes i dokumentet Minimumskrav for Bachelor i økonomi og administrasjon (BØA) på uhr.no.

I forrige underkapittel identifiserte vi enkelte fagområder som må dekkes gjennom opptakskrav. BØA-planen er utgangspunkt for gjeldende opptakskrav, og i Tabell 13 sammenholder vi fagområdene som må dekkes gjennom opptakskravene med krav i BØA-planen. Hensikten med denne sammenligningen er todelt:

- vise at BØA-planen som opptakskrav sikrer at minimumskravene i EUs revisjonsdirektiv blir oppfylt
- identifisere eventuelle krav i BØA-planen som går utover minimumskravene i EUs revisjonsdirektiv

Tabell 13 Sammenligning av fagkrav i BØA-planen med opptakskrav

BØA-plan			Minimumskrav til opptakskrav
Metodefag	Matematikk Statistikk Samf.vit. metode	20-30 stp	Matematikk Statistikk
Samfunnsøkonomi	Mikroøkonomi Makroøkonomi	15-30 stp	Sosialøkonomi
Bedriftsøkonomi	Finansregnskap Økonomistyring Investeringsanalyse Finansiering	30-45 stp	Grunnleggende prinsipper for økonomistyring av foretak Kostnads- og driftsregnskap Finansøkonomi
Administrasjonsfag	Markedsføring Foretaksstrategi Org.teori og ledelse	30-45 stp	
Etikk, samfunnsansvar, bærekraft		7,5-15 stp	

Kravene i BØA-planen er kopiert fra Tabell 13. Minimumskravene til opptakskrav er drøftet i forrige underkapittel.

Tabellen viser at fagkategoriene administrasjonsfag og etikk, samfunnsansvar og bærekraft ikke må inngå i opptakskravet for å oppfylle minimumskravene. Videre har revisjonsdirektivet ingen kvantifisering av omfang slik at det kan være rom for å kreve mindre omfang på alle fagkategorier enn det som følger av BØA-planen.

Med utgangspunkt i redegjørelsene over om minimumskrav for opptakskrav og BØA-planens innhold, vil i det følgende drøfte opptakskrav for de ulike opptakene til MRR. Drøftelsene inkluderer muligheten for å lempe på dagens opptakskrav slik at det ikke er krav om at tidligere utdanning må inneholde administrasjonsfag. Når det gjelder muligheten for at tidligere utdanning ikke trenger inneholde etikk, samfunnsansvar og bærekraft, går vi ikke videre med denne muligheten siden

bærekraft er en sentral del av NHHs eksistenserklæring og strategi, og har også blitt en sentral del av revisors arbeidsoppgaver. Vi går heller ikke videre med muligheten for lemping i antall stp i hvert av de gjenværende fagområder. BØA-planen har allerede ganske vide intervall for omfang, og alle fagområdene er nyttige i revisors virke.

Dersom vi lemper på opptakskravene slik at ikke alle kravene i BØA-planen må være oppfylt, vil kravene til siviløkonomtittelen ikke være oppfylt. Dette må søkerne opplyses tydelig om.

8.4 Toårig MRR

Studenter med fullført BØA ved NHH, er garantert plass på MØA eller MRR ved NHH. For andre søkere (eksterne søkere) stilles følgende opptakskrav:

- Bachelorgrad i økonomi og administrasjon (BØA)
- Bachelorgrad i regnskap og revisjon (BRR) med bestått revisoreksamen (C i hver av revisoreksamenene)
- Fireårig siviløkonomgrad, eller
- Annen bachelorgrad (norsk eller utenlandsk) som oppfyller fagkravene i BØA-planen

Kravene om BØA eller annen bachelorgrad som oppfyller fagkravene i BØA-planen, sikrer at minimumskravene i revisjonsdirektivet oppfylles. NHHs nye program *Bachelor in Business, Economics and Data Science* (BEDS) oppfyller BØA-planen og vil følgelig også kvalifisere.

Når det gjelder BRR og fireårig siviløkonomutdanning er det ingen som tilbyr slike utdanninger lenger. Behovet for BRR forsvant da revisorloven fjernet *registrert revisor* som egen revisortittel. Fireårig siviløkonomutdanning forsvant ved innføring av bachelor- og masterprogram. Begge disse utdanningene har lenge blitt godkjent for opptak på toårig MRR, men ikke for opptak på ettårig. Vi foreslår å videreføre disse vurderingene.

Etter dette er det ikke avdekket noen behov for justering av opptakskravene til toårig for å tilfredsstille minimumskrav.

Som indikert i forrige underkapittel, er det dog mulig å lempe på kravene. Lemping kan være formålstjenlig for å øke mangfoldet blant studentene som begynner på MRR. I tillegg at dette kan ha en egenverdi, vil behovet for bærekraftsrevisorer kunne øke behovet for kandidater med annen bakgrunn enn den tradisjonelle revisoren. En enkel lemping er å kreve at kandidaten gjennom tidligere utdanning på bachelor eller masternivå oppfyller BØA-planens krav med unntak av administrasjonsfag.

En lemping av opptakskravene vil medføre at opptakskravene til MRR ved NHH vil være lempligere enn gjeldende opptakskrav ved andre MRR-studier i Norge. Bachelorgrad som oppfyller kravene i BØA-planen er opptakskrav i alle MRR-programmene i Norge. BI sier dog at opptaksgrunnlaget må «inneholde minimum 90 studiepoeng innenfor fagområder som bedrifts- og samfunnsøkonomi, finans, strategi, metode, revisjon og forretningsjus» uten å spesifisere fordelingen mellom disse fagområdene. Mange av MRR-programmene åpner ikke for andre muligheter, men noen tillater at noen av kravene er tatt utenfor en grad. At ingen andre MRR-program har innført lempingen som er drøftet her, kan være midlertidig. Behovet for bærekraftsrevisorer kan øke behovet for kandidater med mer variert bakgrunn enn BØA.

8.5 Ettårig MRR

For enkelte kandidater som allerede har oppnådd en mastergrad, er det mulig å søke opptak til ettårig MRR. Ettårig MRR innebærer at studenten får innpasset 60 stp fra tidligere mastergrad og tar 60 nye stp. MRR-graden vil således samlet inneholde 120 stp. Følgende mastergrader kan kvalifisere til opptak på ettårig MRR:

- Master i økonomi og administrasjon (siviløkonom)
- Annen tilsvarende norsk mastergrad
- Mastergrad i rettsvitenskap, eller
- Utenlandsk mastergrad innen det økonomisk-administrative fagområdet hvor kandidaten har en bachelorgrad som oppfyller gitte krav (se eget punkt)

Når mastergrad er opptaksgrunnlag, gjelder det for alle mastergradene at kandidaten må ha C eller bedre i minst 60 av stp, og masteroppgaven må ha et omfang på 30 stp og inngå i de 60 stp.

For ordens skyld gjør vi oppmerksom på at deler av redegjørelsen for gjeldende opptaksregler er hentet direkte fra våre hjemmesider hvor reglene er beskrevet på nynorsk. Kapittel 8.5 inneholder følgelig en blanding av bokmål og nynorsk.

8.5.1 MØA eller tilsvarende norsk mastergrad

En norsk master i økonomi og administrasjon (MØA) som oppfyller vilkårene til siviløkonomtittelen, vil alltid oppfylle minimumskravene siden det er et vilkår for siviløkonomtittelen at BØA-kravene er oppfylt.

For å vurdere annen tilsvarende norsk mastergrad, har NHH lagt seg på den linjen at kravene i BØA-planen må være oppfylt enten i bachelorgraden eller i mastergraden og at mastergradens spesialisering er en spesialisering som kunne vært tatt som hovedprofil ved NHH. Eksempelvis kan en mastergrad i samfunnsøkonomi da kvalifisere forutsatt at kandidatens utdanning oppfyller kravene i BØA-planen. En slik praktisering ligger følgelig godt innenfor minimumskravene.

Dagens opptakskrav sikrer altså oppfyllelse av minimumskravene, men som for toårig MRR er det også her mulighet for lemping ved at det ikke er behov for at tidligere utdanning oppfyller BØA-planens krav til administrasjonsfag.

Ved vurdering av hva som er *tilsvarende* mastergrad, må et minimumskrav være at mastergraden inneholder 60 stp (herav 30 stp masteroppgave) som kan innpasses i MRR-graden. Emner som skal innpasses må etter vår mening være innenfor økonomisk-administrative fagområder.

8.5.2 Utenlandsk mastergrad innen det økonomisk-administrative fagområdet

For kandidater med utenlandsk mastergrad stiller vi i dag følgende krav:

- Bachelorgrad med tilsvarende minst 90 studiepoeng innan økonomi og administrasjon.
- Maksimalt 45 studiepoeng metodefag (matematikk, statistikk, osv.) kan inngå i dei 90.
- 30 av studiepoenga må vere innan bedriftsøkonomi eller administrasjon (det vil seie finans, rekneskap, strategi, marknadsføring osv.)
- Samfunnsøkonomiske emne som mikroøkonomi og makroøkonomi reknast ikkje som bedriftsøkonomiske eller administrative emne.

Disse kravene til bachelorgraden har bare ett minimumskrav, nemlig minst 30 stp innen bedriftsøkonomi. For metodeemne er det stilt et maksimumskrav, men intet minimumskrav, og kandidater uten matematikk og statistikk i sin bachelor kan følgelig oppfylle opptakskravene. Det er heller ikke noe minimumskrav til samfunnsøkonomi.

Siden det i tillegg er krav om en master innen økonomisk-administrative fagområde, er det mulig at eventuelle mangler i bachelorgraden dekkes i mastergraden, men siden opptakskravene ikke har noen spesifikke krav til mastergraden, er det mulig at minimumskravene ikke dekkes der heller. Dette tilsier at opptakskravene bør strammes inn i samsvar med kravene som er stilt til norske mastergrader som opptaksgrunnlag. På den annen side kan det være behov for en viss fleksibilitet for utenlandske utdanninger siden de kan være strukturert annerledes enn norske. I forbindelse med den nye revisorloven i 2020 sier Finansdepartementet at man må utøve fleksibilitet når det gjelder omfang av utenlandske mastergrader «slik at ikke alle med utenlandsk mastergrader på under 120 studiepoeng må fullføre en norsk grad», men departementet sier videre at «det blir da opp til utdanningsinstitusjonen å vurdere hvilke emner som kreves i tillegg til den utenlandske graden» (Prop. 37 LS, 2019-2020, side 35). Sitatet gjelder rettnok hvorvidt en utenlandsk mastergrad skal kvalifisere for tittelen og ikke som opptaksgrunnlag, men sitatet viser likevel at det er NHHs ansvar at minimumskravene oppfylles.

8.5.3 Master i rettsvitenskap

For kandidater med mastergrad i rettsvitenskap stiller vi i dag følgende krav:

- Graden må inneholde emner som tilsvarer ACC 440 *Foretaksrett* og ACC 441 *Skatte og avgiftsrett*.
- Forkunnskaper i finansregnskap, samt investering og finans på bachelornivå, med eit omfang på til saman 15 studiepoeng. Emne som fyller kravet til finansregnskap, samt investering og finans, i ein norsk bachelorgrad i økonomi og administrasjon er godkjent som forkunnskapskrav.

Selv med kravene til forkunnskaper er det enkelte av minimumskravene som kan unngå å bli dekket, for eksempel matematikk, statistikk og driftsregnskap. Ved fastsettelse av dagens opptakskrav for kandidater med master i rettsvitenskap, ble det lagt til grunn en pragmatisk tilnærming der man vurderte hva som var nødvendig kunnskap for å utføre revisjon i Norge. Da ble det vurdert at forkunnskapskravene sammen med den kunnskap som blir tilegnet på MRR var tilstrekkelig selv om enkelte av revisjonsdirektivets fagkrav ikke hadde synlig kobling til spesifikke emner.

Også andre MRR-studier i Norge godkjenner master i rettsvitenskap som opptaksgrunnlag. BI godkjenner slik master, men normalt godkjennes mindre enn 60 stp for innpass slik at det ikke blir en ren ettårig MRR. Også Universitetet i Stavanger godkjenner master i rettsvitenskap som opptaksgrunnlag, men krever da at søkeren har følgende:

- 30 studiepoeng i bedriftsøkonomiske emner. Følgende emner må være dekket: finansregnskap, økonomistyring og investering og finansiering.
- en spesialisering (minimum 30 studiepoeng) eller masteroppgave i regnskap, skatt eller revisjon

Etter dette fremstår virker det som NHH har de mest lempelige opptaksvilkårene for kandidater med master i rettsvitenskap. Dette sammen med at enkelte av minimumskravene i EUs revisjonsdirektiv ikke kan dokumenteres på en entydig måte med dagens opptakskrav, gjør at vi bør stille tydeligere krav til at kandidatene må ha utdanning innenfor følgende fagområder (se foran):

- Matematikk og statistikk
- Samfunnsøkonomi
- Økonomistyring
- Finansøkonomi

For denne gruppen av kandidater er det et opptakskrav at de allerede har emner som tilsvarer ACC 440 og ACC 441. De må følgelig velge erstatningsemner for disse og det er da mulig å tillate at kulepunktene over dekkes gjennom erstatningsemner. Men for andre kandidater er disse fagområdene en del av opptakskravet, og da er det naturlig at det også stilles som et opptakskrav for kandidater med rettsvitenskap som kanskje har enda mindre erfaring med disse fagområdene enn andre kandidater.

Når det gjelder omfang av forkunnskap, har vi imidlertid stor grad av fleksibilitet siden EUs revisjonsdirektiv ikke stiller omfangskrav. En løsning kan da være at vi går for samme omfang som dagens krav på totalt 15 stp. Når det gjelder fordeling av stp på de ulike fagområdene, er vår vurdering at matematikk/statistikk og økonomistyring er viktigst siden samfunnsøkonomi er mindre sentralt i bedriftsfokuset som gjelder for revisjon av selskaper og finansøkonomi dekkes til en viss grad i MRR. En mulig løsning er derfor et forkunnskapskrav ala følgende:

- Forkunnskaper i matematikk/statistikk, samfunnsøkonomi, økonomistyring og finansøkonomi på bachelornivå, med et omfang på til sammen 15 studiepoeng. Forkunnskaper i matematikk/statistikk må utgjøre minst 5 studiepoeng. Det samme gjelder for forkunnskaper i økonomistyring

NHH har emner i alle disse fagområdene og kan vurdere å tillate at emnene tas som enkeltemne. Vi er kjent med at enkelte kandidater i dag søker opptak på våre fulltidsprogram kun for å ta emner som de trenger som forkunnskaper. For slike kandidater kunne det være mer hensiktsmessig å tilby enkeltemner.

8.5.4 Oppsummering ettårig

For kandidater med MØA eller tilsvarende norsk mastergrad, er minimumskravene for opptak oppfylt. Men som for kandidater til toårig MRR, kan vi lempe på dagens krav slik at BØA-planens krav til administrasjonsfag ikke må være oppfylt.

For kandidater med mastergrad i rettsvitenskap eller utenlandsk mastergrad, er gjeldende opptaksregler allerede lempeligere enn BØA-planen og er basert på en pragmatisk tilnærming til behovene for revisorer i Norge, men for enkelte kandidater kan det være vanskelig å dokumentere samsvar med alle kravene i EUs revisjonsdirektiv. Vi må vurdere om dette siste tilsier en justering av opptakskravene.

En eventuell endring vil ikke påvirke mange søkere. Opptakstillene i vedlegg viser at det årlig er +/- 250 søkere til ettårig MRR. Av disse har det siste året vært 10-15 søkere med mastergrad i rettsvitenskap og et tilsvarende tall for søkere med utenlandsk mastergrad. Noe over halvparten av disse søkerne har oppfylt opptakskravene. Vanlige årsaker til at enkelte søkere ikke kvalifiserer:

- Søkere med master i rettsvitenskap: De mangler emner som tilsvarer ACC 440 (foretaksrett) eller ACC 441 (skatte-og avgiftsrett) eller de mangler «forkunnskap i finansregnskap samt investering og finans på bachelornivå med et omfang på til sammen 15 stp»
- Søkere med utenlandsk mastergrad innen økonomisk-administrative fag: De mangler masteroppgave, eller masteroppgaven er mindre enn 30 stp.

For kandidater med utenlandsk mastergrad innen det økonomisk-administrative fagområdet, kan en mulig løsning være at vi stiller samme omfangskrav som for kandidater med norsk MØA eller tilsvarende (etter forslag om lemping for administrasjon), men at vi beholder dagens krav om at minst 90 stp må være innen økonomi og administrasjon (mot 120 for norske mastergrader) og at inntil 45 stp kan være innenfor metode (mot 30 for norske mastergrader). Dette vil i tilfelle medføre følgende endring i opptaksreglene:

Fra:

Du må ha ei bachelorgrad med tilsvarende minst 90 studiepoeng innan økonomi og administrasjon. Maksimalt 45 studiepoeng metodefag (matematikk, statistikk, osv.) kan inngå i dei 90. 30 av studiepoenga må vere innan bedriftsøkonomi eller administrasjon (det vil seie finans, rekneskap, strategi, marknadsføring osv.) Samfunnsøkonomiske emne som mikroøkonomi og makroøkonomi reknast ikkje som bedriftsøkonomiske eller administrative emne.

Til:

Du må ha ei bachelorgrad med tilsvarende minst 90 studiepoeng innan økonomi og administrasjon. Bachelorgraden må oppfylle følgende fagkrav:

- Metodefag (matematikk, statistikk): 20 - 45 stp
- Bedriftsøkonomi: 30 - 45 stp
- Samfunnsøkonomi: 15 - 30 stp
- Etikk, samfunnsansvar og bærekraft: 7,5 – 15 stp

For kandidater med mastergrad i rettsvitenskap er mulig endring diskutert over og følgende er foreslått som en mulighet (krav om emner tilsvarende ACC 440 og ACC 441 er uendret):

Fra:

For å vere kvalifisert som søkar, må du også ha forkunnskapar i finansrekneskap, samt investering og finans på bachelornivå, med eit omfang på til saman 15 studiepoeng. Emne som fyller kravet til finansrekneskap, samt investering og finans, i ein norsk bachelorgrad i økonomi og administrasjon er godkjent som forkunnskapskrav.

Til:

For å vere kvalifisert som søkar, må du også ha forkunnskapar i matematikk/statistikk, samfunnsøkonomi, økonomistyring og finansøkonomi på bachelornivå, med eit omfang på til saman 15 studiepoeng. Forkunnskapar i matematikk/statistikk må utgjere minst 5 studiepoeng. Det same gjeld for forkunnskapar i økonomistyring.

8.6 Krav til masteroppgave ved opptak til ettårig MRR

For ettårige MRR-studenter innpasses masteroppgave fra MØA-graden som del av MRR-graden. De ettårige MRR-studentene ved NHH trenger altså ikke skrive ny masteroppgave. Så lenge kandidaten oppfyller opptakskravet om å ha en MØA eller tilsvarende, stiller NHH ikke spesielle krav til masteroppgaven utover at den må ha et omfang på 30 studiepoeng med en karakter på C eller bedre. Det innebærer at NHH aksepterer masteroppgave innenfor alle MØA-spesialiseringer og ikke bare spesialiseringer som ligger nært regnskap og revisjon. Enkelte andre MRR-program stiller strengere krav enn NHH til masteroppgave for ettårige MRR studenter. NTNU krever ny masteroppgave for å få MRR-grad og BI krever at kandidater med mastergrad i rettsvitenskap eller juridisk embetseksamen

må ha en spesialisering eller masteroppgave i et emne innenfor ett av spesialiseringsfagene på MRR. Anekdotiske bevis tilsier at også andre MRR-program stiller krav om at tidligere masteroppgave har tema nært regnskap og revisjon.

Denne programevalueringen foreslår ingen endring i NHHs praksis med følgende begrunnelse:

- En spesialisering i regnskap og revisjon er en bred spesialisering. Revisor skal revidere selskapers regnskap som er en oppsummering av alt som skjer i selskapet og revisor trenger følgelig en forståelse for mye av det som skjer i selskapene og en forståelse for en rekke forskjellige typer selskaper. Vi anser derfor alle økonomisk administrative spesialiseringer som relevante for en revisor.
- Det å skrive masteroppgave er like mye å lære seg et akademisk håndverk som å spesialisere seg i et fagområde. Dette håndverket er langt på vei likt uavhengig av faglig spesialisering.
- Departementet indikerer at de ulike MRR-programmene har en viss grad av fleksibilitet til å designe hensiktsmessige program, se for eksempel Prop. 37 LS (2019-2020, side 35): «Til slutt viser departementet til at heller ikke det gjeldende kravet om master i regnskap og revisjon er særlig rigid. For det første tillater flere av studiestedene at ett år fra en eventuell grad i økonomi og administrasjon inngår som en del av mastergraden i regnskap og revisjon. For det andre kan institusjonene selv utforme en grad som gir en mastergrad i regnskap og revisjon ved siden av graden i økonomi og administrasjon. Oslomet har et slikt tilbud i dag.»

8.7 Opptak – oppsummering

Drøftelsen i dette kapitlet har reist følgende tema hvor det kan være behov for endringer i opptaksreglene:

- Videreføre dagens ordning med tilleggspoeng for praksis, men utvide den til å gjelde alle søkere til ettårig MRR. Dette vil i så fall innebære at søkere med mastergrad i rettsvitenskap også kan få tilleggspoeng
- Opptak til MRR krever gjennomsnittlig karakter på minst C. Kun studenter som har minst C i gjennomsnittlig karakter kan få praksispoeng i tillegg.
- Justere opptakskravene til ettårig MRR for søkere med mastergrad i rettsvitenskap og mastergrad fra utlandet slik at samsvaret med kravene i revisjonsdirektivet blir tydeligere
- Lempe på kravet om at alle krav i BØA-planen må være oppfylt i tidligere utdanning slik at søkerne ikke må ha utdanning i administrasjonsfag. Denne endringen vil gjelde søkere både til toårig og ettårig. Dersom vi lempet på opptakskravene slik at ikke alle kravene i BØA-planen må være oppfylt, vil kravene til siviløkonomtittelen ikke være oppfylt. Dette må søkerne opplyses tydelig om.

9. MRR OSLO

Vi etablerte eget MRR-tilbud i Oslo i 2017. Innholdet er det samme for MRR i Bergen og i Oslo, og studentene tar samme eksamen på samme dag. Gjennomføringsmessig er den store forskjellen at tradisjonelle forelesninger (som utgjør ca 2/3 av hvert emne) ikke avholdes fysisk i Oslo slik at MRR-studentene i Oslo må basere på seg den digitale versjonen av forelesningene (som ofte er opptak av den fysiske forelesningen i Bergen). Casesamlingene (som utgjør ca 1/3 av hvert emne) avholdes imidlertid både i Bergen og i Oslo, og det er i stor grad oppmøteplikt på disse casesamlingene.

Etableringen i Oslo har vært en suksess, og vi har hele tiden hatt høye søkertall til de 50 studieplassene vi har i Oslo. De siste årene har vi imidlertid sett en foruroligende trend til at studenter som har takket ja til plass, ikke møter likevel, se Tabell 14.

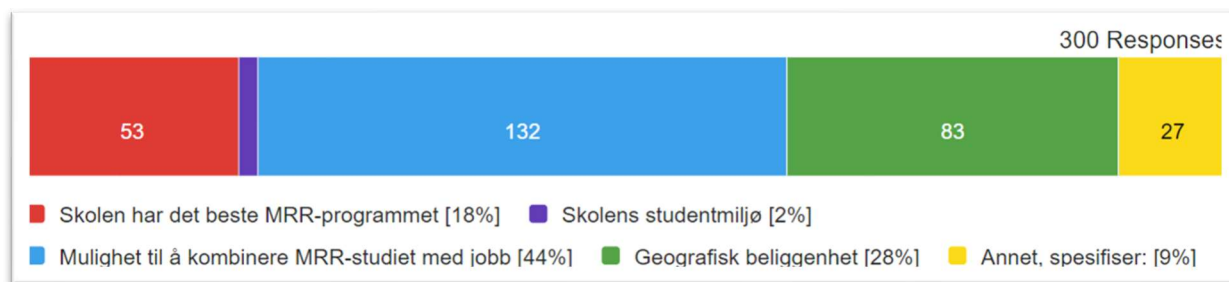
Tabell 14 Antall søkere, antall som takket «ja» til studieplass og antall møtt ved MRR Oslo

MRR Oslo	2024	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Søkere	195	206	172	172	163	155	146	162
Ja-svar	60	81	70	80	77	67		
Møtt	41	38	47	54	54	63	46	50

Vi har diskutert denne utviklingen i det Rådgivende Organ for MRR som har medlemmer fra alle de fem store revisjonsselskapene, og de har fått tilbakemeldinger som tyder på at det store fallet i antallet møtt i stor grad skyldes at kandidatene velger å gå på BI i stedet. Ett av revisjonsselskapene anslo at fordelingen i år var 75% til BI og 25% til NHH, mens et annet revisjonsselskap anslo at andelen til NHH kunne være så lav som 10%. Det ble også kommentert at enkelte ansatte kun søker til BI. Denne utviklingen er ikke ønsket av revisjonsselskapene, de ønsker en bedre balanse mellom NHH og BI. De studentene som har gått NHH, melder at de er veldig fornøyde med opplegget ved NHH, men mange kommende studenter velger likevel BI. Studentene påpeker at BI er mer fleksibelt i vårsemesteret. Hos NHH er det oppmøteplikt fra midten av februar, mens på BI kan man jobbe fulltid hos revisjonsselskapene ut mars, og så kan man begynne å studere. Det er i stor grad studentenes eget ønske å jobbe mye i årsoppgjøret, de har økonomiske forpliktelser som krever inntekt. Samtidige har revisjonsselskapene stort behov for arbeidskraft de første månedene i årsoppgjøret slik at de sier ikke nei når de ansatte ønsker å jobbe mer enn påkrevd i studiepermisjonsavtalen.

Vår spørreundersøkelse i revisjonsselskapene viser at muligheten til å kombinere jobb og studium ofte er avgjørende når søkerne skal velge hvilken skole de vil ta MRR ved, se Figur 3.

Figur 3 Viktige faktorer for valg av skole.



Svar på spørsmålet «Hva var viktigst for ditt valg av skole for MRR?» Spørsmål stilt de ansatte i revisjonsselskapene.

Tiltak som BI har gjort for å øke fleksibiliteten i årsoppgjøret (januar-mars):¹⁰

1. Mulig å ta ettår over to år uten ekstra betaling
2. Emneplan for vårsemesteret inneholder valgemner, men ved å ta flere valgemner om høsten, kan man skyve studiebelastning fra vår til høst.
3. Ingen krav til obligatoriske oppmøte
4. Flere emner tilbyr eksamen to ganger i året

¹⁰ Flere av disse tiltakene er beskrevet på <https://www.bi.no/studier-og-kurs/masterstudier/regnskap-og-revisjon/1-modell/>

5. Kun ett emne har undervisning i januar og februar. Dette emnet kan alternativt sees i opptak som selvstudium med samlinger i august og eksamen i september. Studentene kan da studere dette emnet i sommerferien
6. BI tilbyr 13 enkeltemner fra MRR som vil kunne godkjennes ved senere opptak på MRR

Det første tiltaket er ikke aktuelt ved NHH. Vi krever ikke studieavgift slik som BI. I det følgende drøfter vi andre mulige tiltak for å øke attraktiviteten for MRR Oslo. Drøftelsen vurderer både tiltak gjennomført ved BI samt andre tiltak som kan være aktuelle.

9.1 6 stp emner

BI opererer med emner á 6 stp, noe som innebærer at ettårige studenter skal ta 10 emner. Ved NHH er emnene 7,5 stp og ettårige studenter skal ta åtte emner. Dette gir BI større fleksibilitet enn NHH ved sammensetning av emneportefølje. Som redegjort for i andre kapitler i denne programevalueringen, har vi vurdert at MRR må dekke fem fagområder (regnskap, revisjon, verdsettelse, juss og bærekraft), og for flere av disse fagområdene har vi vurdert 7,5 stp som for lite slik at vi må ha to emner på til sammen 15 stp for å få tilstrekkelig dekning. Dette innebærer at alle åtte emnene på ettårig MRR vil gå med til å gi tilstrekkelig dekning av fagområdene. Dersom vi hadde operert med emner á 6 stp, ville to emner tilsvart 12 stp, en dekning som NOU 2017:15 anså som tilstrekkelig dekning for de områdene som NHH i dag krever 15 stp, og de åtte emnene ville da lagt beslag på 48 stp. Da ville vi ha større mulighet til å tilby valgemne. Tilbakemeldinger fra studenter er at de setter pris på valgfrihet. I tillegg vil studentene da få større mulighet til å flytte studiebelastning fra vår til høst ved å velge valgemner som går om høsten (se tiltak 2).

Det er imidlertid vår forståelse at NHH ikke ønsker å endre modellen med 7,5 stp emner. En ensidig endring for MRR ville også vært problematisk siden nesten alle emnene er tilgjengelig for MØA-studenter. Av den grunn, anser vi ikke dette som den mest hensiktsmessige løsningen for å attraktiviteten i Oslo.

9.2 Frivillig oppmøte

BI har ikke obligatorisk oppmøte på forelesningene (se tiltak 3) mens NHH har oppmøtekrav. For de åtte emnene som er i dag er obligatoriske for ettårige MRR-studenter ved NHH, er det et emnegodkjenningskrav at studentene deltar på minst 9 timer med casesamlinger i hvert emne. Fleksibiliteten i dette kravet varierer mellom de ulike emnene. Noen emner har organisert casesamlingene slik at det er rom for fravær uten at det går utover muligheten til å oppfylle 9 timers kravet, mens andre har mindre/intet rom for fravær.

Etter vår vurdering vil helt frivillig oppmøte ikke samsvare med NHHs strategi om å satse på studentaktiv læring. På MRR anses oppmøte på casesamlinger som viktig del av den studentaktive læringen. Vi har allerede redusert oppmøtekravet til 9 timer per emne, og det er ikke ønskelig å redusere oppmøtekravet ytterligere.

I vår spørreundersøkelse i revisjonsselskapene, spurte vi de som hadde hatt (delvis) obligatorisk oppmøte i sitt MRR-studium, hva de syntes om omfanget. Noen av respondentene med MRR fra NHH hadde ønsket større grad av fleksibilitet for å kunne tilpasse studiet bedre til jobbing og reising, men de fleste var fornøyde med omfanget. Dette er dog svar fra de som hadde valgt et MRR-studium med obligatorisk oppmøte. Andre svar i spørreundersøkelsen tyder på at de som i stor grad misliker obligatorisk oppmøte, har valgt å ta MRR på BI.

I våre samtaler med lignende programmer hos Engage-partnere, fremgår det at de har høyere oppmøteprosent enn vårt MRR-program. En Engage-partner har obligatorisk oppmøte på 80% av forelesningene, mens en annen Engage-partner ikke har krav om oppmøte, men har likevel et oppmøte på ca 50%. Se kapittel 11.5.

9.3 Samlingsfri periode januar – mars

NHH har hittil lagt vekt på at studieopplegget i Oslo i stor grad skal være likt studieopplegget i Bergen med unntak av at de tradisjonelle forelesningene gjennomføres fysisk kun i Bergen, men er digitalt tilgjengelig for alle studentene. Med dette utgangspunktet har vi etterstrebet at de fysiske samlingene gjennomføres i Oslo uten for stort tidsavvik til samlingene i Bergen. Og samlingene i Bergen er bevisst fordelt jevnt over hele semesteret for å få et godt opplegg for fulltidsstudenter. Dog har vi i flere år tilpasset oss Oslo-behovet ved ikke å arrangere fysiske samlinger i Oslo før 15. februar mens i Bergen starter de i slutten i januar.

BI har kun ett emne med undervisning i januar og februar, og for dette emnet tilbyr de i tillegg en alternativ gjennomføring som består av videomateriale og samlinger i august og eksamen i september (se tiltak 5). I praksis betyr dette at mange ettårige studenter tar dette emnet digitalt i sommerferien før oppstart, deltar på samlinger i august og tar eksamen tidlig i første semesteret. Dette blir i så fall første emnet som studenten tar og det passer dårlig med vår modell hvor våremnene i stor grad anses som videregående emner. Vi anser det heller ikke som en god modell for fulltidsstudentene at kun ett emne har forelesning i januar og februar.

En annen mulig endring er at vi i vårsemesteret gjennomfører alle samlingene fra midten av mars til begynnelsen av mai i stedet for januar – april som i dag. Studentenes spørreundersøkelse viser at selv blant studenter som har valgt å følge dagens opplegg i Oslo, er det et flertall (17 av 30) som hadde foretrukket at alle samlingene i vårsemesteret hadde vært fra sent mars til tidlig mai. Tilsvarende resultat ser vi spørreundersøkelsen i revisjonsselskapene, se Figur 4.

Figur 4 Tidsmessig plassering av obligatorisk oppmøte



Svar på spørsmålet «Forutsett at MRR-studiet du gikk hadde obligatorisk oppmøte på enkelte forelesninger, hvordan burde disse plasseres tidsmessig gjennom semesteret?». Spørsmål stilt til ansatte med MRR i de fem store revisjonsselskapene. To av svaralternativene er ikke vist i full lengde i figuren. Alternativet som er markert med lilla, lyder «Bør plasseres jevnt utover hele undervisningssemesteret, men forsøke å samle dem på én eller få dager per uke». Alternativet som er markert med blå, lyder «Bør unngå obligatorisk oppmøte i januar og februar, ellers kan de plasseres jevnt utover undervisningssemestrene»

Figur 4 viser to hovedønsker: 1) Samle oppmøte på få dager i uken og 2) utsette start av obligatorisk oppmøte til mars. Fritekstkommentarer til spørsmålet samt innspill i Rådgivende Organ for MRR tyder på at midten av mars vil være et fint tidspunkt for første samling med oppmøteplikt.

En slik endring er ingen god løsning for fulltidsstudenter, og spesielt toårige studenter har gitt tilbakemelding på at de ikke ønsker en slik løsning. Det er imidlertid mulig å gjennomføre endringen for Oslo-studentene uten at vi gjennomfører den i Bergen. Forelesningene vil uansett være digitalt tilgjengelig gjennom semesteret.

En slik løsning vil kunne redusere den negative utviklingen i Oslo. I utgangspunktet vil studenter i Bergen ha noen av de samme ønskene som studentene i Oslo med tanke på fleksibilitet i perioden januar-mars, spesielt de ettårige studentene i Bergen. Vi har imidlertid ikke sett samme negative utvikling i Bergen som i Oslo. Det ville også være mer krevende å gjøre slike justeringer i Bergen hvor vi også har en stor gruppe med studenter som følger MRR som et ordinært masterprogram, og som ønsker jevn progresjon gjennom semesteret. Vi anbefaler derfor ikke tilsvarende flytting av casesamlinger i Bergen.

9.4 Ettårig over to år

Lokalene på campus i Oslo har begrenset kapasitet, vi har sagt at vi har plass til 50, men ved behov kan vi nok få plass til flere (i 2019 hadde vi 63 studenter, og vi erfarte ikke problemer med plass til studentene). Eksamen i Oslo arrangeres hos Norges Idrettshøyskole, og der har vi avtale om eksamen for inntil 75 studenter per eksamen. Pga begrensninger i antall studenter vi har plass til på campus og til eksamen, har vi praktisert følgende retningslinjer:

- Tilgang til campus og eksamen i Oslo gjelder i ett år. Dersom man blir forsinket eller har behov for gjentakseksamen, må man reise til Bergen
- Ingen som er tatt opp ved MRR Bergen har adgang til samlinger eller eksamen i Oslo

Etter vår vurdering må vi fortsatt være restriktive med tanke på tilgang for studenter som er tatt opp på MRR Bergen. I dag er opptaksgrensene svært ulike for ettårige studenter ved MRR Bergen og MRR Oslo, og dersom vi åpner Oslo-campus for alle MRR-studenter, ville de ulike inntaksgrensene ikke lenger være reelle. Vi kunne åpne for søknader fra Bergensstudenter om tilgang til Oslo, men det ville skape mye ekstraarbeid og vaske ut at det er to ulike campuser. Vår innstilling er at kun i ekstraordinære tilfeller kan studenter ved MRR i Bergen søke om og få innvilget tilgang til Oslo.

Imidlertid kan det være en farbar løsning å åpne noe opp for MRR-Oslo-studentenes tilgang til campus etter første året, noe som også kan bidra til å snu den negative trenden for antall studenter i Oslo. Eksamenskontoret praktiserer allerede at studenter ved MRR Oslo kan ta sitt første eksamensforsøk i Oslo selv om dette skjer etter det første året. Vi kan vurdere en tilsvarende løsning for deltagelse på casesamlinger.

Dersom vi åpner for at studenter ved MRR Oslo kan delta på casesamlinger i Oslo selv om dette skjer etter det studieåret de er tatt opp til (forutsatt at de ikke har deltatt på samme casesamling tidligere år), risikerer vi at studentene bevisst planlegger for å ta ettårig MRR over to år.

Det er også en risiko for at vi får plassutfordringer ved at flere kull vil delta på samme samling/eksamen. Antageligvis vil det ikke være et stort problem siden man kan forvente at de ulike kullene fordeler seg på de ulike år etter tilnærmet samme mønster. Men risikoen kan håndteres ved at vi ikke gir noen garanti for at de får delta i Oslo etter første året, men at de kan søke og at vi vil gi tilgang dersom det er plass etter at årets kull har fått plass.

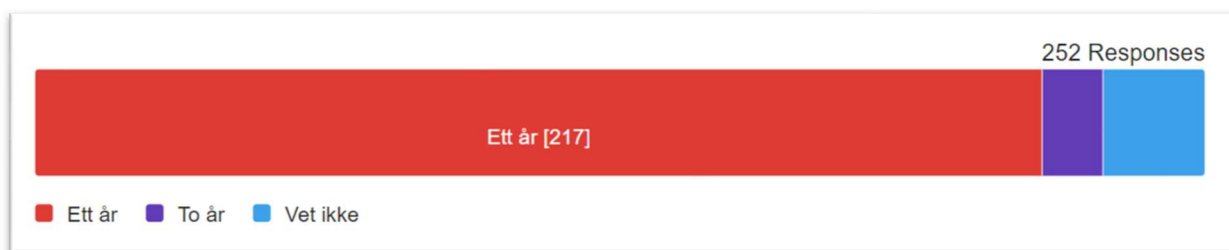
I vår spørreundersøkelse i revisjonsselskapene spurte vi om de hadde fullført på normert tid, og om de ville valgt å ta ettårig MRR over to år dersom de fikk anledning til det, se Figur 5 og Figur 6.

Figur 5 Fullføring på normert tid



Svar på spørsmålet «Fullførte du MRR på normert tid (ikke medregnet gjentak-/konteeksamen)?». Spørsmålet ble stilt til ansatte med MRR i de fem store revisjonsselskapene.

Figur 6 Ettårig MRR over ett eller to år



Svar på spørsmålet «Ettårig MRR består av kurs som til sammen utgjør 60 studiepoeng (stp). Hvor lang tid hadde du brukt på MRR-studiet hvis du fritt kunne velge mellom å ta 60 stp på ett år, eller ta 30 stp pr år slik at du totalt brukte to år?». Spørsmålet ble stilt til ansatte med ettårig MRR i de fem store revisjonsselskapene.

Svarene på begge spørsmålene indikerer at det ikke er stort behov for å ta ettårig MRR over to år. Også medlemmene i Rådgivende Organ for MRR gav uttrykk for at selv om det ville være en fin ordning for enkelte ansatte, vil et tiltak som sikrer samlingsfri periode i januar til mars (se kapittel 9.3) være et viktigere tiltak. Dette kan brukes som argument for ikke å åpne for muligheten til å ta ettårig MRR over to år. På den andre siden kan det også brukes som et argument for at omfanget antageligvis begrenset og at det vil ikke medføre mye arbeid å åpne for ordningen.

Siden det grunnleggende «problemet» som vi prøver å løse, er at studentene velger vekk NHH fordi vi anses som for lite fleksible med tanke på studentenes situasjon utenfor studiet, vil en mulighet til å ta ettårig MRR over to år kunne bidra positivt til rekruttering av studenter utover de få som kommer til å benytte muligheten. Denne programevalueringen foreslår derfor at vi i vår kommunikasjon med studentene sier at dersom noen av gode grunner har behov for å avvike normal fremdrift, så vil det være mulig, men pga av kapasitetsbegrensninger i Oslo, må studentene søke om det. Studenter som følger normalt løp vil ha førsteprioritet, men så lenge vi har plass til flere, vil vi ikke legge strenge kriterier til grunn for å godkjenne søknad om forlengelse. I tilfelle antall søknader er større enn kapasiteten vår, vil utgangspunktet være loddtrekning blant søkerne.

9.5 Enkeltemne

BI tilbyr 13 emner fra MRR som enkeltemne hvor det er mulig å søke opptak til emner ett semester om gangen. Ved senere opptak til MRR er det mulig å søke om godkjenning av enkeltemnene (se tiltak 6).¹¹ NHH kan vurdere en lignende ordning der MRR-emner tilbys som enkeltemner slik at det er mulig å ta ett eller flere av emnene som enkeltemner før man søker opptak til MRR, og ved opptak får man innpass for enkeltemnene slik at man har mindre enn 60 stp som må fullføres etter opptak. På den måten vil det være enklere for studentene å kombinere studie og jobb. En slik løsning ved NHH vil reise en rekke spørsmål som må utredes, for eksempel:

- Hvilke MRR-emner skal kunne tas som enkeltemner?
- Skal vi kreve rekkefølgekrav slik at våremner som enkeltemne krever at man allerede har tatt tilsvarende høstemne?
- Hvilke regler skal gjelde for gjentak av enkeltemner?
- Skal enkeltemner være tilgjengelig for alle eller bare for de som oppfyller opptakskrav til ettårig MRR?

En praktisk utfordring med enkeltemner er at ordningen kan medføre plassutfordringer dersom studentene som tar enkeltemner ønsker tilgang til Oslo hvor ordinære kull allerede har tilgang. På tilsvarende måte som drøftet foran, kan vi praktisere at studenter som tar enkeltemne kan søke om plass i Oslo og at de vil få tilgang hvis det er plass, men at de ellers må følge opplegget i Bergen.

Å åpne for at MRR-emner i stor grad kan tas som enkeltemner, vil kreve en grundig utredning, og vi følger ikke opp dette tiltaket i denne omgang. Etter vår vurdering er det andre tiltak som er enklere å gjennomføre på kort sikt (se foran).

9.6 Oppsummering MRR Oslo

Selv om vi har god søknad til MRR Oslo, er det en økende tendens til at studentene velger BI, særlig fordi BI tilbyr et mer fleksibelt opplegg om våren når studentene ønsker å jobbe mye hos revisjonsselskapene i perioden januar – mars. I samsvar med NHHs strategi ønsker vi å være det foretrukne studiet blant studentene og vi må gjennomføre tiltak for å snu den negative trenden i Oslo. Endringene må imidlertid ikke gå på bekostning av et godt pedagogisk opplegg, og vi anser følgende tiltak som de mest aktuelle på kort sikt

- Flytte alle vårens casesamlinger i Oslo til perioden fra midten av mars til tidlig mai. Tradisjonelle forelesninger vil fortsatt være digitalt tilgjengelig gjennom semesteret som i dag. Ingen stor endring i opplegget for Bergen.
- Åpne for at Oslo-studenter har tilgang til casesamlinger og eksamen i Oslo i to år forutsatt at vi har plass. Det siste kan håndteres ved at studentene må søke om plass. Så lenge vi har plass, vil vi ikke være strenge på å godkjenne søknadene.

10. AOL

Som ledd i NHHs AACSB-akkreditering, har vi implementert Assurance of Learning (AoL) som skal bidra til kontinuerlig forbedring av vår utdanning. I AoL-arbeidet har vi de siste årene hatt fokus på

¹¹ Se https://www.bi.no/studier-og-kurs/masterstudier/regnskap-og-revisjon/#opptak-til-enkelkurs_274793

relevans, kommunikasjon og bærekraft og har testet hvor godt studentene har nådd disse målene, og iverksatt tiltak hvis nødvendig.

Ved testing vurderes studentenes måloppnåelse på en tredelt skala (exemplary - satisfactory - unsatisfactory). For MRR er vurderingen i hovedsak gjort av eksterne sensorer, noen få er gjort av interne. Programleders erfaring er at selve vurderingen er personavhengig, ulike sensorer kan gjøre ulike vurderinger, og siden AoL er forholdsvis nytt for NHH, kan også enkeltsensorers bruk av skalaen endre seg over tid. Resultatene må følgelig evalueres med forsiktighet, trender og nivå kan være avhengig av sensorenes individuelle bruk av skalaen. Men det er også programleders oppfatning at AoL prosessen er nyttig. Den har satt fokus på viktige mål, og målingene gir en indikasjon på måloppnåelse.

I det følgende går vi gjennom resultatet av AoL arbeidet på MRR. I utgangspunktet har MRR sagt at målet er følgende:

- E – exemplary: minst 30 %
- S – satisfactory: summen av S og E skal være minst 80%
- U – unsatisfactory: max 20 %

Hittil har mange av testene basert seg på eksamensbesvarelser. Erfaringen er at det er en smitteeffekt fra eksamenskarakter til AoL-vurdering slik at listen for E legges høyt siden listen for A på eksamen legges høyt (og MRR er kjent for å være gjerrig på A-er). I vår evaluering av måleresultatene har vi derfor lagt mest vekt på at omfanget av U ikke må være høyt. Tross alt er både E og S tilfredsstillende resultater. I de følgende underkapitler viser vi derfor omfanget av U ved de tre målingene vi har gjennomført i hhv 2019, 2020/21 og 2023. Testresultatene er tatt med i vedlegg 16.4.

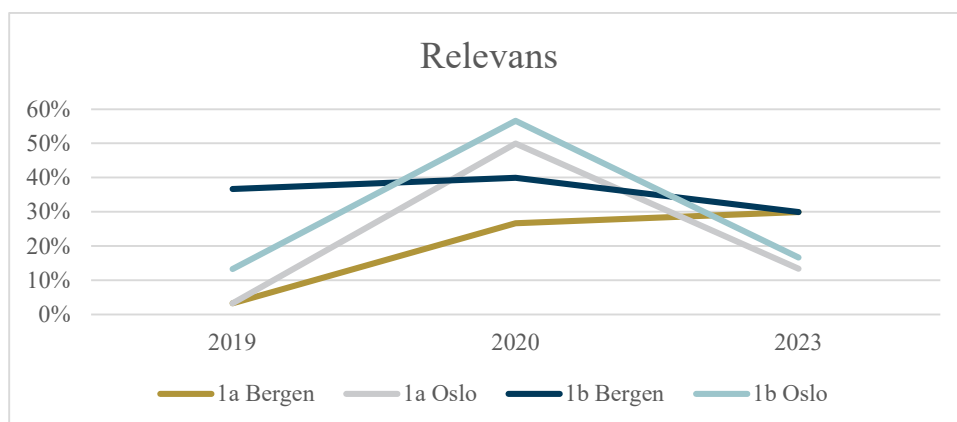
10.1 Relevans

MRR skårer høyt på arbeidslivsrelevans. I AoL har vi imidlertid lagt vekt på relevans i form av å bruke av teorier og metoder for å løse praktiske problemstillinger. Vi har vurdert måloppnåelse for følgende «learning objectives» (LO):

- 1a: Identify relevant frames for real-world problems
- 1b: Apply methodologies appropriately to real-world problems

Som Figur 7 viser, er andelen U for høy. 2020 skiller seg ut med svært høy andel U, men dette kan henge sammen med sensors bruk av skalaen. Vurdering i 2019 og 2020 ble gjort av samme sensor på eksamen i samme emne. Målingene viser likevel for høy andel U, spesielt hos studenter i Bergen.

Figur 7 Andel “unsatisfactory” for relevans



Som en følge av resultatene, har vi iverksatt noen mindre tiltak som kunne implementeres raskt:

- Fremheve viktigheten av teori og metode i introduksjonsforelesninger. Det er ikke tilstrekkelig å ha rett svar, måten man kommer frem til svaret er like viktig
- Bruke eksempler og oppgaver som viser viktigheten av systematisk bruk av teori og metode.
- Sensorveiledninger må frem viktigheten av teori og metode. Studenter bruker sensorveiledningene flittig i sin læring.

Disse tiltakene kan ha hatt en viss effekt, i alle fall viser Figur 7 en positiv utvikling. Tiltakene er imidlertid litt sporadisk, det kan være behov for mer gjennomgripende tiltak. Etter vår vurdering vil et godt metodeemne kunne bedre studentenes bruk av teori og metode. Det er allerede obligatorisk å ta et metodeemne, men per i dag er de metodeemnene som er tilgjengelig for MRR-studenter, levert av andre institutter enn IRRR og har lite fokus på problemstillinger som er spesifikke for regnskap og revisjon. Som det fremgår av annet kapittel i denne programevalueringen, planlegger vi nå et nytt metodeemne som er bedre tilpasset fagområdene regnskap og revisjon. Vi har stor tro på at dette vil bedre studentenes måloppnåelse innen relevans.

10.2 Kommunikasjon

MRR har kommunikasjon som et læringsutbytte:

kan kommunisere problemstillinger, analyser og konklusjoner innenfor fagfeltet til revisor

Som de andre programmene ved NHH, tester vi måloppnåelse innen kommunikasjon opp mot både skriftlig og muntlig kommunikasjon:

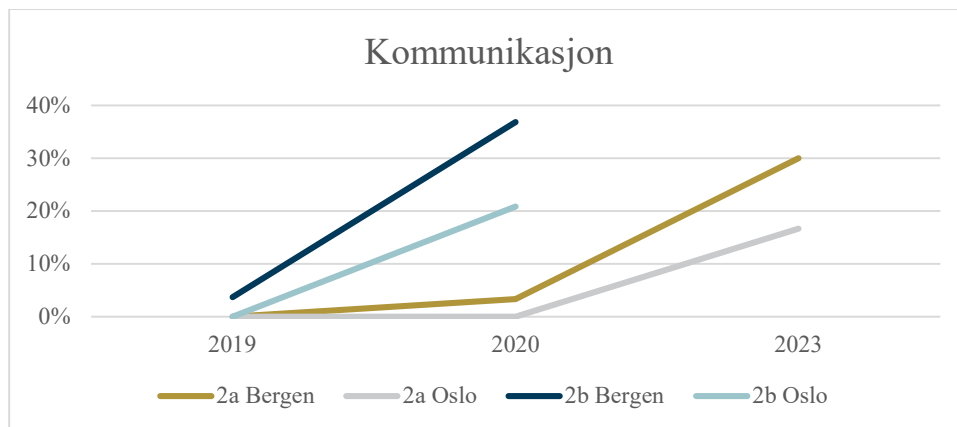
- 2a: Demonstrate written communication skills in assignments on professional topics
- 2b: Demonstrate oral communication skills in small group environment

Skriftlig kommunikasjon (LO 2a) testet vi på eksamen. Som Figur 8 viser, var andel U ved de to første testene svært lavt. Siste måling ble gjort av annen sensor og viser en økning i andel U. For Oslo er nivået fortsatt akseptabelt lavt, mens det er noe høyt for Bergen.

Muntlig kommunikasjon (LO 2b) testet vi på gruppearbeid. Vi valgte å teste muntlig kommunikasjon i gruppearbeid fremfor plenumspresentasjoner e.l. fordi muntlig kommunikasjon i mindre grupper er den vanligste muntlige kommunikasjonsformen for revisorer i deres daglige virke. Ved testing i 2019 oppnådde svært mange studenter E (91 % i Oslo og 56 % i Bergen) og tilnærmet ingen ble vurdert til

U. Det ble gjort en ny kontrollmåling i 2020 som viste en økning i andel U. For Oslo er nivået fortsatt akseptabelt lavt, mens det er noe høyt for Bergen. Det er ikke gjort ny måling i 2023.

Figur 8 Andel «unsatisfactory» for kommunikasjon



I sum viser målingene av kommunikasjon gode resultater med unntak av én måling som viser for høyt nivå av U i Bergen for både skriftlig og muntlig kommunikasjon. Så langt har vi implementert følgende tiltak:

- Egen forelesning om skriving i juss
- Personlige tilbakemeldinger på innlevering i emnet ACC 410, inklusiv tilbakemelding på skriving

På sikt vil også metodeemnet omtalt foran kunne bidra til mer bevisst kommunikasjon. Ellers følger vi MØAs tiltak på kommunikasjon, spesielt på muntlig kommunikasjon siden dette vil kunne kreve eget undervisningsopplegg som vi ikke har på MRR i dag (og som vi heller ikke har plass til, jfr drøfting av emneportefølje)

10.3 Bærekraft

Bærekraft er en viktig del av NHHs eksistenserklæring, og inngår som læringsutbytte på MRR som følger:

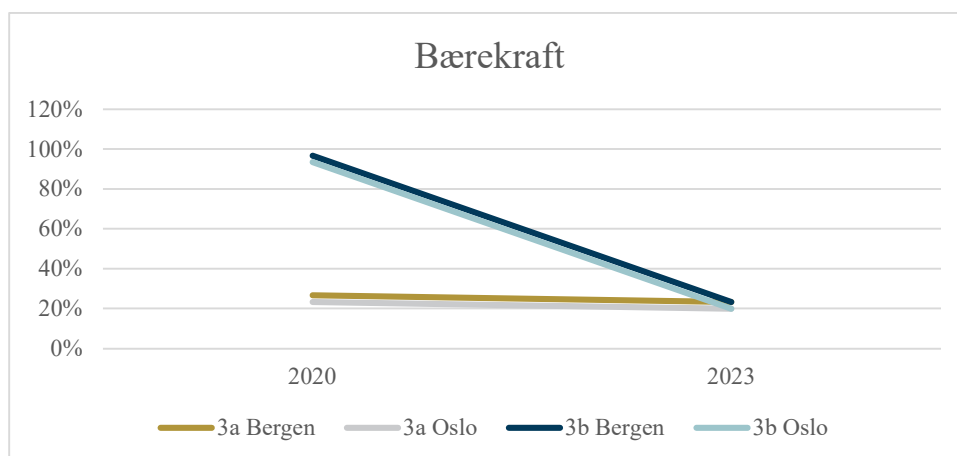
- har kunnskap om bærekraftsrapportering og etiske problemstillinger
- har evnen til å reflektere over og ta hensyn til bærekraft, etiske problemstillinger og revisors rolle som allmennhetens tillitsperson

Vi testet bærekraft første gang i 2020, og har testet følgende LO:

- 3a: Demonstrate the importance of sustainability reporting for business
- 3b: Identify sustainability reporting issues for real world problems

Ved første måling i 2020 hadde vi lavt fokus på bærekraft eller bærekraftsrapportering i MRR, og Figur 9 viser at svært mange studenter ble vurdert til U (ikke tilfredsstillende), særlig når det gjaldt å identifisere bærekraftstema. Etter 2020 har vi tatt inn bærekraftsrapportering i regnskapsemner, attestasjon av bærekraftsrapportering i revisjonsemne og vi har etablert et eget emne om bærekraftsrapportering. Dette siste emnet er obligatorisk for alle ettårige. For toårige er det valgfritt, men mange tar det. Målingene i 2023 viser at andel U nå er på et akseptabelt nivå. Som det fremgår av eget kapittel om bærekraft, vil fortsatt ha stort fokus på bærekraft.

Figur 9 Andel “unsatisfactory” bærekraft



10.4 Oppsummering AoL

AoL prosessen har identifisert enkelte områder som bør forbedres. Når det gjelder forbedringsområder innen relevans og bærekraft, har denne programevalueringen drøftet innføring av et metodeemne tilpasset MRRs fagområder samt hvordan bærekraft skal dekkes av MRR. Når det gjelder kommunikasjon er det implementert noen mindre tiltak, og temaet vil bli dekket i en viss utstrekning av nytt metodeemne. Utover det er det ikke rom for nye emner med hovedfokus på kommunikasjon, og testresultatene indikerer heller ikke at det er prekært med store tiltak innen kommunikasjon. Vi vil imidlertid følge tiltak som gjennomføres på MØA og vurdere om det passer for MRR.

11. PROGRAMDESIGN

11.1 Obligatoriske versus valgfrie emner – toårig MRR

Før etablering av Accounting (ACC) i 2022, bestod de to første semestrene av åtte obligatoriske emner. Ved etablering av ACC, var det bare to emner som var obligatoriske i ACC. Det ble antatt at den valgfrihet som ACC-studenter da ville få, ville ha en egenverdi som også MRR-studenter burde få.

Med virkning fra 2022 fikk toårige MRR-studenter en viss grad av valgfrihet. Valgene måtte dog gjøres innenfor fagkategorier for å sikre oppfyllelse av kravene i revisjonsdirektivet og føringene i forarbeidene til revisorloven (se beskrivelse i tidligere kapittel).

Konsekvensen av valgfriheten for toårige studenter ser ut til å være følgende (vi har foreløpig tall bare for 2022-kullet):

Metodeemne: Studentene skal velge ett av fire metodeemner. Tre av metodeemnene er økonometriemner, mens det fjerde er metode for masterutredning. Mange velger det siste (24 av 29 studenter). IRRR jobber nå med å etablere et nytt metodeemne som skal være bedre tilpasset behovet innen MRRs fagområder (se eget kapittel).

Selskapsrapportering: Innen selskapsrapportering var emnet ACC 410 *Finansregnskap II* tidligere obligatorisk, men nå kan studentene velge mellom emnene ACC 410, ACC 413 *Sustainability and ESG Reporting* eller emner om regnskap for non-profit organisasjoner. De som

velger å bruke tredje (eller fjerde) semester til å ta valgfrie emner på NHH, kan ta flere av disse emnene, men de som skal på utveksling har plass til bare ett av disse. Studentene på 2022-kullet har fordelt seg som følger:

- Finansregnskap (ACC 410) 57 %
- Bærekraftsrapportering (ACC 413) 23 %
- Non-profit (ACC 411 og ACC 412) 20 %

Verdsettelse: Innen verdsettelse var ACC 422 *Verdsettelse i regnskapet* tidligere obligatorisk, men nå kan studentene velge mellom dette og en rekke andre verdsettelsesemne. Studentene på 2022-kullet har fordelt seg som følger:

- Verdsettelse i regnskapet (ACC 422) 23 %
- Regnskapsanalyse (ACC 420N og E) 50 %
- Verdsettelse (ACC 421A, B og E og FIE 437) 27 %

Analysen viser at svært mange av de toårige studentene velger vekk ACC 422 som tidligere var obligatorisk. Dette kan være fordi emnet har rykte på seg for å være vanskelig og karakterstatistikken viser lavere snittkarakter enn for mange av de andre emnene.

Selv om de emnene som MRR-studentene velger fortsatt er ansett å være innenfor minimumskravene, og det er positivt at man kan velge emne om bærekraftsrapportering, anser vi det ikke heldig at så mange toårige MRR-studenter velger vekk emner som tidligere var sentrale i MRR-programmet, og nedenfor drøfter vi om det er behov for å reversere de økte valgmulighetene.

Vi har i tidligere kapittel redegjort for dagens emner som skal dekke det vi mener er minimumskravene for en MRR-grad (før kravene til bærekraftsrevisor), se Tabell 15.

Tabell 15 Faginnhold i dagens MRR

Fagkategori	Stp	Antall emner		
		Obl	Valg	Sum
Selskapsrapportering	15	1	1	2
Revisjon	15	2	0	2
Verdsettelse	7,5	0	1	1
Rettsvitenskap	15	2	0	2
Metodeemne	7,5	0	1	1
Sum	60	5	3	8

Dette er en kopi av Tabell 2. Se denne tabellen for utdypning av innhold.

Det som er mest uheldig med denne modellen, er at valgmuligheten innenfor fagkategorien *finansregnskap* gjør det mulig å få en MRR-grad med bare ett emne innenfor finansregnskap (ACC 401) og intet emne innenfor bærekraftsrapportering. I NOU 2017:15 ble det foreslått at finansregnskap burde dekkes med minst 12 stp. Selv om Finansdepartementet valgte en annen modell enn den som var foreslått i NOU 2017:15, reflekterer NOU-ens forslag likevel hva vi oppfatter som en vanlig vurdering i revisjonsbransjen. Med vårt fokus på store og børsnoterte foretak, vil det være naturlig at IFRS utgjør en viktig del av vårt MRR-studium. IFRS er et komplekst rammeverk, og representanter for revisjonsbransjen har i referansegruppen og det rådgivende organet for MRR uttrykt bekymring for at MRR-grader kan inneholde bare ett emne med IFRS. Det kan følgelig være ønskelig at vi går tilbake til to obligatoriske emner i finansregnskap som dekker IFRS (ACC 401 og ACC 410).

Dersom vi gjennomfører denne endringen og samtidig innfører et obligatorisk metodeemne (se annet kapittel), vil det bare være ett valgfritt emne igjen (innen verdsettelse), en valgfrihet mange studenter har brukt til å velge vekk det verdsettelsesemnet vi mener er mest relevant i en revisorutdanning (ACC

422). Det er derfor ønskelig å gjeninnføre ACC 422 *Verdsettelse i regnskapet* som et obligatorisk emne.

Etter dette er det altså ønskelig at åtte emner gjøres obligatorisk i utdanningen som skal kvalifisere til tittelen statsautorisert revisor.

Studentene har i referansegruppen gitt uttrykk for at de ønsker en viss grad av valgfrihet (se drøftelse i kapittel 7.2). Vi har også spurte ansatte med MRR i de fem store revisjonsselskapene hva de tenker om omfanget av obligatoriske emner, se Figur 10. Et tydelig flertall mener det er fornuftig at (minst) to semestre består av obligatoriske emner.

Figur 10 Omfang av obligatoriske emner



Svar på spørsmålet «Toårig MRR består av fire semestre hvorav ett semester skal brukes til masteroppgave og tre semestre til kurs. Hvor viktig er det at en del av kursene er valgfrie?» Spørsmål stilt til ansatte med toårig MRR i de fem store revisjonsselskapene. De to første svaralternativene er ikke vist i full lengde. Svaralternativet som er markert med rødt, lyder «Alle kurs i alle tre semestrene kan være obligatoriske for å sikre at studentene får den kompetansen som er nødvendig i revisorrollen». Svaralternativet som er markert med lilla, lyder «Alle kurs i to semester kan være obligatoriske, men kurs i tredje semester må være valgfrie for å gi mulighet til utveksling eller andre valgmuligheter».

11.2 Bærekraft i emneporteføljen – toårig MRR

Drøftelsen i forrige underkapittel er gjort ut fra utdanningskravene til statsautorisert revisor. Som diskutert i eget kapittel må studentene i tillegg ha et emne i bærekraftsrapportering for å kvalifisere som bærekraftsrevisor. Dessuten drøftet vi at MRR-studenter uansett må ha et emne innenfor bærekraft, men at dette kunne være enten innen bærekraftsrapportering eller innen bærekraft i videre forstand. Uansett hvilken av disse to modellene vi går for, må studentene ta et emne innen bærekraft som kommer i tillegg til åtte obligatoriske emnene vi drøftet i forrige underkapittel.

Vi har lenge søkt å holde tredje semester åpent uten obligatoriske emner for å legge til rette for utveksling. Dette utfordres nå dersom vi må gjøre et niende emne obligatorisk. Denne utfordringen har vi drøftet nærmere i kapittel 7.2. Der foreslår vi at studenter som vil reise på utveksling, kan oppfylle kravene til det niende emnet på utveksling eller gjennom tilleggsemne ved NHH.

En annen mulighet for å innføre ni obligatoriske emner samtidig som studenter for stor grad av valgfrihet det tredje semesteret, er å redusere emnestørrelsen fra 7,5 stp til en mindre emnestørrelse:

11.2.1 Redusere emnestørrelse

I vår drøftelse av tiltak for MRR Oslo viste vi til at BI har en emnestørrelse på 6 stp, noe som gjør det enklere å designe et MRR-program mer i samsvar med studentenes ønske om fleksibilitet og samtidig være i samsvar med omfangsanbefalingene i NOU 2017:15. En emnestørrelse på 6 stp er i

utgangspunktet problematisk ved NHH så lenge emnene også skal være tilgjengelig for MØA-studenter hvor emner normalt er 7,5 stp. En løsning kan være å lage emner på 6 stp med en tilleggsmodul på 1,5 stp for de som ønsker å ta det som et 7,5 stp emne. Eksamen arrangeres samtidig for alle og har i utgangspunktet de samme spørsmålene, men med mulighet for emneansvarlig å legge til ett/få spørsmål for å dekke tilleggsmodul for de studenter som har tatt emnet som 7,5 stp emne.

En annen mulighet er å dele opp dagens emner i 2,5 stp emner. I dag krever vi to emner innenfor hver av fagkategoriene selskapsrapportering, revisjon og rettsvitenskap. Dersom vi tar ett av emnene i hver av disse tre fagkategoriene og deler dem opp i tre emner á 2,5 stp og krever at studentene må velge minst to av disse tre emnene, så vil vi frigjøre $2,5 \times 3 = 7,5$ stp sammenlignet med dagens studieplan. Da vil vi ha plass til et 7,5 stp emne i bærekraft eller bærekraftsrapportering. Samtidig vil studentene ha $7,5 + 2,5 + 2,5 = 12,5$ stp i hvert av de tre eksisterende fagområdene, et omfang som oppfyller anbefalingen i NOU 2017:15.

Alternativt kan man dele opp dagens emner i 3,75 stp emner i stedet for 2,5 stp og kreve at studenten tar minst ett 3,75 stp emne i hvert av de tre fagområdene. Da vil studenten innen noen fagområder bare ha $7,5 + 3,75 = 11,25$ stp, men det er såpass nært anbefalingen på 12 i NOU 2017:15 at vi anser det som tilstrekkelig dekning.

Dersom vi deler opp emner i mindre emner på 2,5 eller 3,75 stp, må vi finne en hensiktsmessig vurderingsordning. En naturlig løsning kan være å fullføre ett emne med eksamen før man starter neste emne. Dersom det er våremner som deles opp, kan en slik vurderingsordning møte protester ut fra samme argumenter som diskutert annet sted i programevalueringen, mange studenter ønsker stor grad av fleksibilitet i januar – mars. En løsning kan da være at vurdering i alle tre 2,5 stp emnene i samme fagområde gjennomføres samme dag i den vanlige eksamensperioden.

11.3 Emneportefølje - ettårig MRR

Utfordringene som er drøftet over, gjelder toårig MRR. For ettårig MRR vil det ikke være krav om metodeemne, og det vil følgelig være plass til alle åtte gjenværende obligatoriske emner. For ettårig MRR foreslår vi å videreføre dagens ordning med de åtte obligatoriske emner som fremgår av Tabell 16.

Tabell 16 Obligatoriske emner på ettårig MRR

Emnekode	Emnenavn	Høst	Vår
Selskapsrapportering			
ACC 401 N/E	Finansregnskap I/Financial Accounting I	X	
ACC 410	Finansregnskap II		X
ACC 413	Sustainability & ESG Reporting		X
Revisjon			
ACC 402 N/E	Internkontroll og revisjon/Internal control and audit	X	
MRR 451	Revisjon II		X
Verdsettelse og analyse			
ACC 422	Verdsettelse i regnskapet		X
Rettsvitenskap			
ACC 440	Foretaksrett	X	
ACC 441	Skatte- og avgiftsrett	X	

11.4 Erstatningsemner – ettårig MRR

Erstatningsemner er nødvendige for de studenter som har tatt et obligatorisk emne tidligere. Studenter som begynner på ettårig MRR ved NHH, må ta åtte obligatoriske emner. Syv av disse er også

tilgjengelig for MØA-studenter ved NHH, og studenter på ettårig MRR med tidligere MØA-grad fra NHH, kan følgelig ha ett eller flere av de obligatoriske emnene som del av sin MØA-grad. For å få en ny grad, må studentene ta minst 60 nye studiepoeng, og de må følgelig ta et erstatningsemne for hvert av de obligatoriske emnene de har tatt tidligere. Studieplanen sier i dag følgende om erstatningsemne:

Dersom studenten har MØA-grad som inneholder noen av de åtte emnene som er obligatoriske i det ettårige løpet, må studenten velge ett annet emne for hvert av emnene som inngår i MØA-graden. Studentene kan velge andre emner blant emnene som er tilgjengelige i Accounting-profilen i MØA, samt følgende emner:

- BUS446 Sustainable Business Models
- ETI450 Corporate Social Responsibility

Studieplanen begrenser altså valgene til emner som er tilgjengelige i Accounting-profilen (samt et bærekrafts- og et etikkemne). Denne begrensningen ble gjort for å forenkle valgprosessen samt å sikre at erstatningsemnene er innenfor revisors behov.

I praksis er denne begrensningen problematisk for enkelte studenter. Tabell 17 viser hvilke emner som er tilgjengelige som erstatningsemne etter dagens emnetilbud.

Tabell 17 Erstatningsemner

Emnekode	Emnenavn	Høst	Vår
ACC 411	Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner		X
ACC 412	Nonprofit Accounting	X	
BUS 452	Corruption, Compliance and Sustainable Business	X	
BUS 465	Detecting Corporate Crime		X
FIE 432	Personlig Økonomi	X	
eller FIE 432E	Personal Finance and Taxation		X
FIE 441	Taxes and Business Strategy		X
ACC 420E	Strategic Financial Statement Analysis	X	
eller ACC 420N	Regnskapsanalyse		X
ACC 421A	Verdsettelse		X
eller ACC 421B	Verdsettelse	X	
eller ACC 421E	Valuation with Financial Statement Analysis		X
eller FIE 437	Valuation	X	
BUS 444N	Økonometri for Regnskap og økonomisk styring	X	
eller BUS 444E	Econometrics for Business Research		X
eller ECN 402	Econometrics	X	X
STR 402A	Methodology for master thesis	X	X
BUS 446	Sustainable Business Models	X	X
ETI 450	Corporate Social Responsibility		X

Emner som er tilgjengelige som erstatningsemner for studenter som tar ettårig MRR og allerede har tatt ett eller flere av de obligatoriske emnene som del av sin MØA-grad ved NHH. De tre emnene som er strøket over, tilbys ikke studieåret 2024/25.

I utgangspunktet viser Tabell 17 at studentene har mange emner å velge blant når de har behov for erstatningsemner. I praksis er det noe mer begrenset. Behovet for erstatningsemner er størst om høsten siden flere av høstens obligatoriske emner på MRR er blant de emnene som mange har tatt som del av MØA-graden, enten fordi det er obligatoriske emner i ACC-profilen eller fordi det ellers er populære emner. Av de tilgjengelige erstatningsemner er det noen metodeemner som ikke anses som spesielt aktuelle erstatningsemner da studentene allerede har tatt metodeemne i MØA-graden. Videre er noen av de andre tilgjengelige erstatningsemnene populære MØA-emner som mange studenter allerede har tatt. I tillegg har vi risikoen for at enkelte emner ikke leveres enkelte år, slik overstrekingene i Tabell 17 illustrerer. Studenter i Oslo har i tillegg den utfordringen at erstatningsemnene ikke har et eget

opplegg i Oslo slik at emnene kan kreve oppmøte i Bergen. Omfanget av oppmøte i Bergen varierer mellom de ulike emnene.

Tabell 18 viser de fem emnene som flest ettårige studenter tar som erstatningsemne. En fellesnevner for mange av disse emnene er at det er mulig å gjennomføre emnene uten mye oppmøte, se kolonne for obligatorisk arbeidskrav.

Tabell 18 De fem mest populære erstatningsemnene

Emnekode	Emnenavn	Obligatorisk arbeidskrav
ACC 421A	Verdsettelse	Oppmøte på minst 4 av 6 gjennomganger av oppgaver og case
ACC 420E	Strategic Financial Statement Analysis	Group presentation (3-5 students)
BUS 446	Sustainable Business Models	Written group project papers
ECN 402	Econometrics	Three of four assignments must be submitted and approved
FIE 432	Personlig økonomi	Studentene må få godkjent en multiple choice test.

Tabellen viser de fem emnene som flest ettårige studenter har tatt som erstatningsemner de siste årene, både i Bergen og Oslo. Emnene er ført opp i alfabetisk rekkefølge da det varierer noe hvilket emne som tas av flest studenter, men FIE432 har jevnt over vært det mest populære emnet. Obligatorisk arbeidskrav er gjengitt slik det er formulert i emnebeskrivelsen haust 2024.

I praksis er det studenter som har tatt mange av de mulige erstatningsemnene tidligere og opplever at det reelle tilbudet er svært begrenset. Samtidig er det mange andre emner i MØAs emneportefølje som er relevante for revisorutdanningen, se tidligere drøftelse av bredden i revisors kompetansebehov. Eksempelvis vil mange emner innenfor økonomisk styring være relevante (jfr revisjonsdirektivets krav om utdanning innen kostnads- og driftsregnskap samt grunnleggende prinsipper for økonomistyring av foretak). Det samme gjelder emner innen finansiell økonomi (jfr krav om utdanning innen regnskapsanalyse og verdsettelse) og Business Analytics (jfr krav om utdanning innen informasjonsteknologi og datasystemer).

Vi anbefaler følgelig at det skal være mulig å tilby flere erstatningsemner enn i dag. Det kan gjøres ved å utvide listen med nye emner som kan velges som erstatningsemne eller at vi beholder dagens liste, men innfører en mulighet for studentene til å søke om å få ta andre emner. Første løsning vil kunne kreve årlig oppdatering, men vi antar likevel at det vil være den mest effektive løsningen.

11.5 Tilsvarende masterprogram i Engage.EU

Som det fremgår av kapittel 1.1.3 har vi hatt samtaler med Engage-kollegaer i tilsvarende masterprogrammer på universiteter i Engage.EU. Disse samtalene viser at mye er likt, både av innhold og utfordringer. Men det er også enkelte forskjeller, og nedenfor redegjør vi for noen av de sentrale forskjellene.

Ingen av programmene kvalifiserte til revisortittel på tilsvarende måte som MRR i Norge. Programmene tilbyr emner innen revisjon, men disse er ikke obligatoriske og de dekker ikke revisjonsfaget like grundig som MRR. Ingen av programmene dekket revisjon av bærekraftsrapportering i særlig grad. Vårt MRR program dekker følgelig revisjon mye grundigere enn universitetene vi hadde møter med, både innen revisjon av finansiell rapportering og revisjon av bærekraftsrapportering. Dette er følgelig et område hvor vi kan bidra i Engage.EU om ønskelig.

Alle programmene hadde bedre oppmøte i forelesningene enn i Norge. Hos WU er det krav at studentene må delta på 80% av forelesningene. Mannheim har ikke lov å stille krav om oppmøte, men likevel møter mer enn 50 % av studentene.

Selv om de har stort oppmøte i forelesningene, er klassestørrelsen likevel liten, delvis fordi studentene har mange spesialiseringer å velge blant. Normal klassestørrelse er +/- 20-30 studenter. WU har dessuten en maksimumsgrense på hvor store klassene kan være, typisk 25 eller 50 studenter, og dersom det er flere studenter enn grensen, kjøres emnet flere ganger.

11.6 Oppsummering programdesign

I dag består de to første semestrene på MRR av fem obligatoriske og tre semiobligatoriske emner. Denne programevalueringen foreslår å omgjøre de tre semiobligatoriske emnene til obligatoriske slik at alle MRR-studenter må ta de samme åtte emnene.

I tillegg foreslår vi at MRR må inneholde minst ett obligatorisk emne innen bærekraft. Det vil da totalt bli ni obligatoriske emner ($9 \times 7,5 = 67,5$ stp). For de som ikke reiser på utveksling, men tar valgemner ved NHH, bør dette gå fint. Det vil imidlertid medføre en endring for de som reiser på utveksling. I kapittel 7.2 har vi diskutert mulige løsninger for studenter som ønsker utveksling. I dette kapitlet har vi drøftet muligheten for å redusere emnestørrelsen. Dette er en løsning som vil kreve ytterligere utredning, og vi har ikke gått videre med den nå da vi antar at forslagene i kapittel 7.2 er enklere å gjennomføre på kort sikt.

For studenter som tar ettårig MRR kan noen av de obligatoriske MRR-emnene inngå i MØA-graden. Disse studentene må da velge et erstatningsemne for hvert obligatorisk MRR-emne som allerede inngår i MØA-graden. I dag kan de velge mellom emner som er tilgjengelig i ACC-profilen og ytterligere to emner innen bærekraft/etikk. I praksis kan dette tilbudet være for begrenset for enkelte studenter, og vi ønsker å utvide listen med nye emner som kan velges som erstatningsemne.

12. KANDIDATKVALITET

12.1 C-krav

Mange av studentene tar MRR for å oppfylle utdanningskravet til revisortittelen. For å oppfylle dette kravet, må studenten oppnå karakteren C eller bedre på alle emner som inngår i mastergraden. Det er gitt unntak for emner som ikke bruker bokstavkarakterer (Forskrift om revisjon og revisorer, §1-1, andre ledd):

Statsautorisert revisor skal ha karakteren C eller bedre i alle eksamener på de siste to årene av mastergraden når bokstavkarakterer er brukt som vurderingsuttrykk.

Studenter på MRR ved NHH har totalt tre forsøk på å gjennomføre eksamen i samme emne. Det er etablert en poststudieordning som innebærer at det er mulig å ta ett eller to av disse forsøkene etter at man har fullført MRR.

Tabell 19 Andel studenter som oppnår C-kravet

	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Klarte C-krav på første forsøk	67 %	57 %	67 %	59 %	58 %	66 %
Klarte C-kravet på senere forsøk	15 %	25 %	23 %	33 %	30 %	29 %
Har ennå ikke klart C-kravet	18 %	18 %	10 %	8 %	13 %	5 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabellen viser sum for toårige og ettårige i Bergen og Oslo. Tabell i vedlegg viser oppsplitting på disse tre studentgruppene.

Tabell 19 viser at +/- 60% av studentene klarer C-kravet i alle emnene på første forsøk, mens flertallet av de resterende studentene klarer det på et senere forsøk. Som tabeller i vedlegg viser, er det en større andel av studentene i Oslo enn studentene i Bergen som klarer C-kravet på første og senere forsøk, og blant studentene i Bergen er det en større andel blant de ettårige enn blant de toårige. Dette er forventet. Ettårige studenter har ofte revisjonserfaring og begynner på MRR med revisortittelen som mål, mens toårige studenter har mindre revisjonserfaring og har ikke nødvendigvis revisortittel som like viktig mål som ettårige. Blant de ettårige er det høyere inntaksgrense i Oslo enn i Bergen, og det er da ikke unaturlig at dette også bidrar til høyere MRR-karakterer.

Noen studenter har ennå ikke klart C-kravet. Dette tallet er høyest for de siste årene, noe som ikke er unaturlig med tanke på at studentene kanskje ikke har tatt gjentak ennå. Det er heller ikke unaturlig at noen aldri klarer C-kravet, noen kan ta MRR-grad uten revisortittel som mål, noen forlater revisjonsbransjen og bruker ikke alle forsøkene de har tilgjengelig og noen klarer ikke å levere det som skal til på eksamen.

Etter vår vurdering indikerer Tabell 19 at det er krevende å oppnå C-kravet, men at det er oppnåelig dersom man legger litt innsats i det. Etter vår vurdering er dette i samsvar med de føringer som Finansdepartementet har gitt i Prop.37 LS (2019-2020), side 35 og 36 (vår understrekning):

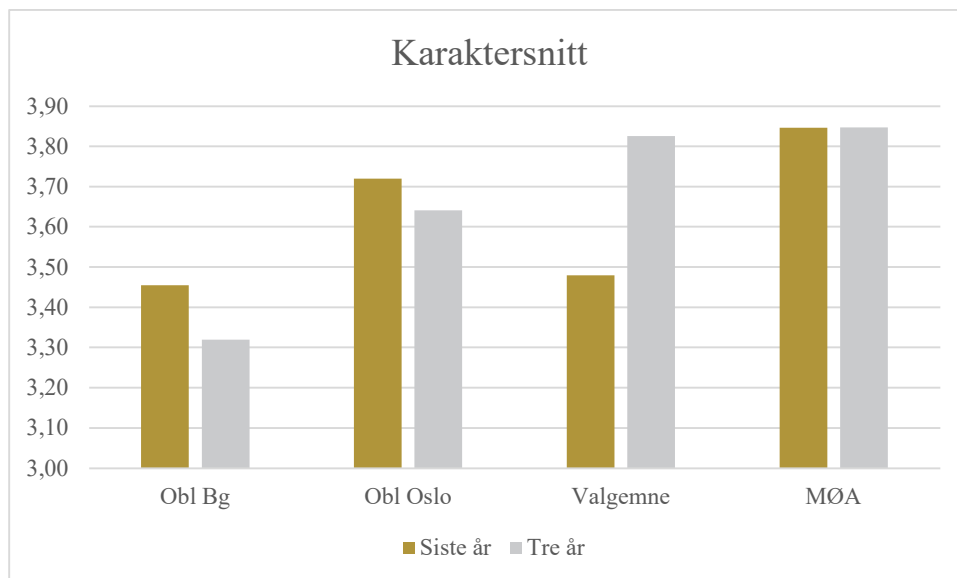
Revisorloven gjelder finansiell revisjon. Med de økte krav som stilles til slik revisjon, må en godkjent revisor ha betydelig kunnskap om revisjon og tilhørende emner. Et krav om mastergrad i regnskap og revisjon sikrer dette behovet.

Revisor som allmennhetens tillitsperson må etter departementets vurdering forventes å ha en betydelig teoretisk kunnskap innenfor revisjonsfaget. Departementet anser karakterkrav som en viktig del av de kunnskapskravene som stilles til revisor, og som bidrar til tilliten til revisorer

12.2 Karaktersnitt

Figur 11 viser gjennomsnittlig karakter som studenter på MRR og MØA har oppnådd siste året og samlet for de tre forutgående årene. MRR-studenter oppnår svakere karakterer enn MØA-studenter, også Oslo-studentene som i svært stor grad har praktisk erfaring med fagområdene de studerer på MRR, får svakere karakterer enn den gjennomsnittlige MØA-studenten. Drøftelsen av C-kravet foran indikerte at en forholdsvis streng karakterlinje er i samsvar med føringene som er gitt for utdanning av revisorer. Samtidig har vi indikasjoner på at den strengere karakterpraksisen medfører at studenter heller velger MØA enn MRR, og studentenes spørreundersøkelse (Vedlegg 16.9) viser at lavere karaktersnitt var en viktig årsak til at MRR-studenter ikke reiser på utveksling.

Figur 11 Gjennomsnittlig karakter



Figuren viser gjennomsnittlig karakter oppnådd siste år (høst 2023 og vår 2024) og de tre forutgående årene. Karaktersnittet er vektet med antall studenter som møtte til eksamen og inkluderer ikke emner som vurderes med bestått/ikke bestått. Kolonnene Obl Bg og Obl Oslo viser karaktersnitt for de åtte emnene som er obligatorisk på ettårig MRR for studenter henholdsvis i Bergen og Oslo. Kolonnene Valgemne viser karaktersnitt for de ti andre emnene med ACC-kode. Kolonnene for MØA viser gjennomsnittlig karakter for 142 emner uten ACC-kode.

Vi har ingen indikasjoner på at MRR-studentene er svakere studenter enn MØA-studenter, og de siste årene har IRRR (som leverer de fleste emnene i MRR) hatt økt fokus på at karakterpraksisen bør nærme seg praksisen på MØA ved å være tydeligere til sensorene om hvordan karaktergivning skal praktiseres. Figur 11 indikerer at dette har medført en effekt på de obligatoriske emnene, men de ligger fortsatt godt under MØA-snittet. Datagrunnlaget i figuren er dog snevert og vi må være forsiktig med trendkonklusjoner.

13. ANDRE TEMA

13.1 Enkeltemner

For flere av temaene i denne programevalueringen har vi drøftet at det kan være hensiktsmessig å kunne tilby MRR-emner som enkeltemner. Vi gjentar noen av disse tilfellene:

- Dersom vi skal tilby MØA-studenter muligheten til å få en bekreftelse på at deres MØA-grad sammen med andre emner oppfyller NHHs krav til en MRR-grad, må studentene få mulighet til å ta MRR-emne(r) utenfor MØA-graden. Denne muligheten må minst omfatte emner som i dag kun er tilgjengelig for MRR-studenter (per i dag er det ett emne: MRR 451)
- Siden bærekraftsrevisor er en ny tittel med egne utdanningskrav, kan det bli etterspørsel etter å ta denne utdanningen som enkeltemne. Per i dag vil dette gjelde to emner: ACC 413 og MRR 451.
- C-kravet for revisortittelen gjelder også for emner tatt på utveksling. Dette skaper usikkerhet for studentene siden det kan være begrenset med gjentaksmuligheter når det blir avklart at karakter er for svak. Dette hindrer mange MRR-studenter i å reise på utveksling. Vi antar dette

vil være sjeldne tilfeller, men dersom vi i slike tilfeller kan tilby studentene å ta enkeltemner etter at graden er fullført, kan dette øke andel studenter som reiser på utveksling.

- Enkelte kandidater kan ha behov for enkeltemner for å oppfylle opptakskravene. Dette gjelder for eksempel kandidater med mastergrad i rettsvitenskap.

Det er følgelig behov for å kunne tilby enkeltemner, og denne muligheten må utredes.

Ettårige MRR-studenter ønsker å jobbe mye hos revisjonsselskapene samtidig med MRR, og mange velger vekk NHH fordi andre har mer fleksible ordninger. Dersom vi kunne tilby MRR-emnene som enkeltemner, kan studenter ta ett eller flere enkeltemner før opptak på MRR og dermed redusere arbeidsmengden etter opptak på MRR. Vi har ikke fulgt opp denne muligheten i denne programevalueringen, men på sikt kan det være aktuelt å utrede muligheten.

13.2 Frafall

Frafallstallene viser et frafall på +/- 10 % de siste årene, se DBH-tall i vedlegg 16.7. For året 2020 har vi analysert frafallet nærmere. 14 studenter fra 2020-kullet er nå registrert som frafalt pga manglende studieprogresjon på MRR. De fleste hadde fulgt få emner hvorav fire studenter ikke hadde tatt et eneste emne. To hadde søkt overgang til MØA og to hadde fortsatt aktiv studierett (men er inkludert i frafallsprosenten).

I vedlegg har vi også gjort en grovanalyse fordelt på toårig, ettårig Bergen og ettårig Oslo. Grovanalysen har ikke tatt hensyn til forsinkelsers innvirkning på beregningene for de ulike årene, men analysen viser likevel tydelig at det er større frafall i Bergen enn i Oslo. Dette kan henge sammen med at søkerne i Oslo har BI som et alternativ i samme by, og de som vurderer at NHHs opplegg er for lite fleksibelt når det gjelder muligheten til å kunne kombineres med jobb, velger BI fremfor NHH. Dette kan da gi seg utslag i lavere møttprosent men også lavere frafallsprosent i Oslo sammenlignet med Bergen. I Bergen er det ikke noe lokalt alternativ, og flere studenter begynner ved NHH selv om de er usikre på om de får kombinert det med jobb.

Endringer som er drøftet i denne programevalueringen kan medføre at studiet blir mer attraktivt som kan medføre redusert frafall.

14. LÆRINGSUTBYTTE

Hovedformålet med MRR er å tilby en utdanning som oppfyller utdanningskravet for tittelen *statsautorisert revisor*. Etter de nye kravene om utdanning av bærekraftsrevisorer, vil MRR også tilby utdanning som oppfyller utdanningskravet til bærekraftsrevisorer. Disse formålene fremgår ikke av læringsutbyttene, men fremgår av den innledende beskrivelsen av MRR i studieplanen.

I Tabell 20 vurderer vi om drøftingene i denne programevalueringen medfører behov for justering av læringsutbyttene

Tabell 20 Læringsutbytte MRR

Dagens læringsutbytte	Kommentar
Kunnskap	
har inngående og oppdatert kunnskap om teorier innenfor finansregnskap, revisjon, verdsettelse, skatterett og foretaksrett som er nødvendig for å utføre revisjon i Norge	Dette er fagområdene som må dekkes for å kvalifisere til tittelen statsautorisert revisor. Med tanke på at den nå innføres en ny revisortittel (bærekraftsrevisor), kan vi vurdere å utvide beskrivelsen: «... som statsautorisert revisor»
	Dersom vi velger at det skal være obligatorisk for alle MRR-studenter å ta emner som dekker utdanningskravene for bærekraftsrevisor, må dette inn som et læringsutbytte, for eksempel: «har inngående og oppdatert kunnskap om teorier innenfor bærekraftsrapportering som er nødvendig for å utføre bærekraftsrevisjon i Norge».
har solid kompetanse innenfor empirisk metode	OK
har bred innsikt i nasjonale og internasjonale problemstillinger og regelverk som er relevant for å utføre revisjon i Norge	OK
har kunnskap om bærekraftsrapportering og etiske problemstillinger	Dersom vi velger at bærekraftsrapportering skal være obligatorisk, kan dette læringsutbyttet gå ut da det blir dekket mer omfattende av det nye læringsutbytte.
Ferdigheter	
kan anvende kunnskap til å forstå, strukturere og løse komplekse problemstillinger i utførelsen av revisjon	OK
kan anvende relevante teorier og regelverk på praktiske regnskapsmessige problemstillinger	OK
kan anvende relevante teorier og regelverk til å utøve profesjonelt revisorskjønn	OK
er i stand til å ta stilling til rimeligheten av estimater på virkelig verdi av foretak, eiendeler og gjeld	OK
kan identifisere og drøfte juridiske problemstillinger som er relevante ved utførelsen av revisjon i Norge, og trekke konklusjoner basert på drøftingen	OK
	Også her bør det inn et nytt læringsutbytte om revisjons av bærekraftsrapportering hvis dette blir obligatorisk
kan, under veiledning, gjennomføre et selvstendig, avgrenset forskningsprosjekt i tråd med gjeldende forskningsetiske normer	OK
er i stand til selv å oppdatere seg og ta i bruk ny kunnskap gjennom hele yrkeskarrieren	OK
kan anvende tilegnet kunnskap på nye områder	OK
Generell kompetanse	
kan kommunisere problemstillinger, analyser og konklusjoner innenfor fagfeltet til revisor	OK
har et solid grunnlag for utøvelse av sin profesjon i en internasjonal kontekst	OK
kan bidra i innovasjonsprosesser i profesjonen	Foreslår å kutte dette. Rett nok vil gode kunnskaper kunne brukes til å forbedre rutiner og rammeverk, men selve innovasjonsprosessene har ikke stort fokus i MRR.
har evnen til å reflektere over og ta hensyn til bærekraft, etiske problemstillinger og revisors rolle som allmennhetens tillitsperson	OK
forstår implikasjoner av informasjonsteknologi for regnskapsprosessene og revisors arbeid	OK

15. OPPSUMMERING

I dette oppsummeringskapitlet gjentar vi oppsummeringene fra vår evaluering i tidligere kapitler. Evalueringen har blitt diskutert flere ganger både i referansegruppen for MRR/ACC og i Rådgivende Organ for MRR, og i nedenfor tar vi også med disse organenes syn på de oppsummeringene.

15.1 Accounting som utdanning for revisortittelen

Se kapittel 3.

Revisorloven krever MRR-grad for å kvalifisere til revisortittelen. Finanstilsynet som godkjenner søknadene om revisortittelen, har imidlertid uttalt at de vil godkjenne annen mastergrad så lenge denne sammen med ytterligere utdanning oppfyller kravene til en MRR-grad. Ved NHH vil det være mulig å oppfylle disse kravene ved å ta MØA med ACC hvis vi gir studenter mulighet til å ta ett eller flere av MRR-emnene som enkeltemne utenfor en mastergrad. En slik tilpasning til Finanstilsynets praktisering vil kreve at NHH utsteder en bekreftelse på at studentens MØA-grad sammen med enkeltemner oppfyller kravene til en MRR-grad ved NHH. Vi anbefaler at NHH tilbyr studentene denne muligheten.

Dette vil innebære NHH må etablere ordning for utstedelse av bekreftelse som bekrefter at MØA-grad sammen med enkeltemner tatt utenfor grad oppfyller kravene til MRR-grad ved NHH. Vi anbefaler at slik bekreftelse utstedes kun når alle emner er tatt ved NHH. Videre må NHH tilby en ordning med enkeltemne utenfor MRR-graden, og vi har drøftet to alternative modeller:

- Modell 1: MRR 451 Revisjon II må tilbys som enkeltemne som kan tas utenfor grad, eller
- Modell 2: alle/flere MRR-emner som studenten ikke har i MØA-graden tilbys som enkeltemner som kan tas utenfor grad

Både Referansegruppen for MRR/ACC og Rådgivende Organ for MRR støtter anbefalingen. Rådgivende organ anser modell 2 som mest interessant da den kan øke attraktiviteten for muligheten mer enn modell 1 som i praksis betyr at studenten må gjøre et MRR-valg fra dag 1 selv om det skjer i MØA.

15.2 Bærekraft

Se kapittel 5.

Revisorloven legger opp til at en MRR-grad skal kvalifisere til tittelen statsautorisert revisor mens bærekraftsrevisor kan kreve tilleggsutdanning utover det som inngår i MRR-graden. Loven er imidlertid ikke til hinder for at MRR-graden kan oppfylle utdanningskravene til begge titlene, og vi anbefaler at dette skal være mulig når man tar MRR ved NHH.

Siden loven legger opp til at det kan være mulig å ta MRR-grad uten å oppfylle utdanningskravet til bærekraftsrevisor, blir spørsmål om MRR ved NHH skal gjøre det valgfritt å ta emnene som dekker utdanningskravet til bærekraftsrevisor. For å oppfylle NHHs mål, må bærekraft være en synlig del av læringsutbytte for MRR-studenter. Programevalueringen har drøftet to alternative modeller:

1. Emner i bærekraftsrapportering og tilhørende attestasjon må være obligatoriske emner i MRR. I dag vil det innebære at emnene ACC 413 og MRR 451 blir obligatoriske
2. Studenten må ta minst ett emne hvor bærekraft er en vesentlig del av læringsutbytte, men dette må ikke være emner om bærekraftsrapportering eller tilhørende attestasjon

Rådgivende Organ ønsker at alle MRR-studenter fra NHH skal ha utdanning innen bærekraftsrapportering, mens studentrepresentantene i Referansegruppen for MRR/ACC var negative til krav om emne i bærekraftsrapportering, spesielt dersom dette medfører obligatoriske krav til emner utover 60 stp.

15.3 Digitalisering og teknologi

Se kapittel 6.

Vi anbefaler at det opprettes et eget metodeemne som fokuserer på behovet for metodebruk innen MRRs fagområde, og som blir obligatorisk for alle toårige MRR-studenter.

Både Referansegruppen for MRR/ACC og Rådgivende Organ for MRR støtter forslaget om å opprette et nytt metodeemne som dekker behovene innen våre fagområder.

15.4 Utveksling

Se kapittel 7.

Det er et ønske både fra NHH og MRR at flere MRR-studenter reiser på utveksling. Vi har drøftet noen av årsakene til at få MRR-studenter reiser på utveksling. Det er særlig usikkerhet knyttet til C-kravet for emner tatt på utveksling og diskriminering på karakter ved søknad om utveksling som trekkes frem av studentene som årsaker til at få MRR-studenter reiser på utveksling. Mulig tiltak for å adressere disse årsakene:

- Tillate at studentene tar tilleggsemner ved NHH etter hjemkomst fra utveksling selv om studenten formelt sett har fullført graden (fordi utveksling ble tatt i siste semester og studenten oppnådde ståkarakter i alle emnene)
- Dersom det skulle vise seg at MRR-graden inneholder utvekslingsemner med oppnådd karakter som Finanstilsynet ikke godkjenner som C eller bedre, så kan kandidaten få anledning til å ta enkeltemne ved NHH selv om MRR-graden er fullført, og få utstedt karakterutskrift. NHH må da antageligvis utstede bekreftelse på at våre krav til MRR-grad fortsatt ville være oppfylt om det nye emnet hadde erstattet emnet som ble tatt på utveksling.

Programevalueringen foreslår at det stilles krav til ni av emnene (totalt 67,5 stp) som skal inngå i MRR-graden. Dette innebærer i utgangspunktet en konflikt med ønsket om at studentene skal reise på utveksling. For å legge til rette for utveksling tross utvidede krav, foreslår vi følgende:

- Studenter som reiser på utveksling, kan få fritak for ett av de obligatoriske emnene ved NHH mot å ta et tilsvarende emne på utveksling. Programevalueringen drøfter emner som kan være egnet for dette.
- Studenten kan ta det niende emnet ved NHH i tillegg til utveksling slik at MRR-graden vil inneholde 127,5 stp. eller at dette niende emnet ved NHH reduserer antall stp fra utveksling på vitnemålet.

Både Referansegruppen for MRR/ACC og Rådgivende Organ for MRR anser utveksling som en positiv del av studiet, og ønsker velkommen tiltak som kan øke utveksling blant MRR-studentene. Rådgivende Organ for MRR hadde ingen innvendinger til de foreslåtte tiltakene. Referansegruppen støttet tiltakene for å redusere usikkerhet til C-kravet, men studentrepresentantene var negative til tiltak som reduserte valgfriheten i utvekslingssemesteret.

15.5 Opptak

Se kapittel 8.

Programevalueringen har drøftet følgende tema hvor det kan være behov for endringer i opptaksreglene:

- Videreføre dagens ordning med tilleggspoeng for praksis, men utvide den til å gjelde alle søkere til ettårig MRR. Dette vil i så fall innebære at søkere med mastergrad i rettsvitenskap også kan få tilleggspoeng
- Opptak til MRR krever gjennomsnittlig karakter på minst C. Kun studenter som har minst C i gjennomsnittlig karakter kan få praksispoeng i tillegg.
- Justere opptakskravene til ettårig MRR for søkere med mastergrad i rettsvitenskap og mastergrad fra utlandet slik at samsvaret med kravene i revisjonsdirektivet blir tydeligere
- Lempe på kravet om at alle krav i BØA-planen må være oppfylt i tidligere utdanning slik at søkerne ikke må ha utdanning i administrasjonsfag. Denne endringen vil gjelde søkere både til toårig og ettårig

Referansegruppen for MRR/ACC hadde ingen spesielle innvendinger til forslagene, men anså heller ikke endringsbehovet som prekært slik at eventuelle store merkostnader ved endringene måtte tillegges vekt. Rådgivende Organ for MRR hadde ingen innvendinger til endringsforslagene, men påpekte at dersom lemping av opptakskravene ville medføre at studentene ikke kan få siviløkonomtittel, må dette fremgå tydelig.

15.6 MRR Oslo

Se kapittel 9.

Selv om vi har god søknad til MRR Oslo, er det en økende tendens til at studentene velger BI, særlig fordi BI tilbyr et mer fleksibelt opplegg om våren når studentene ønsker å jobbe mye hos revisjonsselskapene i perioden januar – mars. I samsvar med NHHs strategi ønsker vi å være det foretrukne studiet blant studentene og vi må gjennomføre tiltak for å snu den negative trenden i Oslo. Endringene må imidlertid ikke gå på bekostning av et godt pedagogisk opplegg, og vi anser følgende tiltak som de mest aktuelle på kort sikt:

- Flytte alle vårens casesamlinger i Oslo til perioden midten av mars til tidlig mai. Tradisjonelle forelesninger vil fortsatt være digitalt tilgjengelig gjennom semesteret som i dag. Ingen stor endring i opplegget for Bergen.
- Åpne for at Oslo-studenter har tilgang til casesamlinger og eksamen i Oslo i to år forutsatt at vi har plass

Referansegruppen for MRR/ACC anser de to tiltakene som hensiktsmessige tiltak dersom arbeidsgiverne støtter dem. Rådgivende Organ for MRR støtter forslaget om å utsette oppstart av samlinger i Oslo i vårsemesteret til mars. Utover dette ble det gitt støtte til at samlingene bør fordeles utover semestrene og kreve en viss grad av oppmøte for å fremme god læring. Forslaget om å tillate å ta ettårig over to år fikk også støtte, men av de to forslagene var det første med utsettelse av samlingsoppstart til mars viktigst, de fleste studentene er interesserte i å bli ferdig i løpet av ett år.

15.7 Obligatoriske MRR-emner

Se kapittel 11.1 og 11.2.

I dag består de to første semestrene på MRR av fem obligatoriske og tre semiobligatoriske emner. Denne programevalueringen foreslår å omgjøre de tre semiobligatoriske emnene til obligatoriske slik at alle MRR-studenter må ta de samme åtte emnene. I tillegg foreslår vi et obligatorisk emne i bærekraft eller bærekraftsrapportering. Totalt blir da $9 \times 7,5 \text{ stp} = 67,5 \text{ stp}$ obligatorisk. Dette skaper en utfordring for studenter som ønsker å reise på utveksling, men se oppsummering i kapittel 15.4 for løsning på den utfordringen.

Både Referansegruppen for MRR/ACC og spesielt Rådgivende Organ for MRR støtter innholdet i de obligatoriske emnene, men begge organene ga uttrykk for ønske om større grad av valgfrihet for å sikre studiets attraktivitet, og trakk frem redusert emnestørrelse og kombinasjon av flere fagområder i ett emne som muligheter. Dette er tiltak som krever grundigere utredning enn det som er lagt til grunn i denne programevalueringen. Programleders forslag i denne programevalueringen til endring på kort sikt er følgelig ikke fullt ut i samsvar med anbefaling fra de rådgivende organene.

15.8 Erstatningsemner

Se kapittel 11.4.

For studenter som tar ettårig MRR kan noen av de obligatoriske MRR-emnene inngå i MØA-graden. Disse studentene må da velge et erstatningsemne for hvert obligatorisk MRR-emne som allerede inngår i MØA-graden. I dag kan de velge mellom emner som er tilgjengelig i ACC-profilen og ytterligere to emner innen bærekraft/etikk. I praksis kan dette tilbudet være for begrenset for enkelte studenter, og vi ønsker å utvide listen med nye emner som kan velges som erstatningsemne.

15.9 Enkeltemner

Se kapittel 13.1.

For flere av temaene i denne programevalueringen har vi drøftet at det kan være hensiktsmessig å kunne tilby MRR-emner som enkeltemner. Det er følgelig behov for å utrede en slik mulighet.

15.10 Læringsutbytte

Se kapittel 14.

Læringsutbyttebeskrivelsen må tilpasses de valg vi gjør for utdanning innen bærekraft og/eller bærekraftsrapportering. Det er også foreslått å kutte læringsutbyttet som omhandler innovasjonsprosesser.

Referansegruppen for MRR/ACC og Rådgivende Organ for MRR hadde ingen spesielle kommentarer til 15.8, 15.9 eller 15.10

16. VEDLEGG

16.1 Revisjonsdirektivet

MRR må gi studentene tilstrekkelig med teoretisk kompetanse innenfor de emnene som er angitt i revisjonsdirektivet artikkel 8. I forbindelse med arbeidet med ny revisorlov som ble vedtatt i 2020, omtalte NOU 2017:15 *Revisorloven: Forslag til ny lov om revisjon og revisorer* (side 52-53) dette kravet som følger:

Krav til innholdet i mastergraden

Innholdet i revisorutdanningen må oppfylle kravene i revisjonsdirektivet til nødvendige nivå av teoretisk kunnskap innen de emner som etter artikkel 8 skal dekkes av fageksamen (se punkt 6.1.2 ovenfor). Den detaljerte listen over emner i direktivet kan på et mer overordnet nivå grupperes slik

Finansregnskap

- generell regnskapsteori og regnskapsprinsipper
- juridiske krav og standarder knyttet til utarbeiding av årsregnskap og konsernregnskap
- internasjonale regnskapsstandarter
- regnskapsanalyse
- kostnads- og driftsregnskap

Revisjon

- risikostyring og internkontroll
- revisjonsferdigheter og faglig dyktighet
- juridiske krav (inkluderer revisorlovgivningen og hvitvaskingsreglene) og faglige standarder knyttet til lovfestet revisjon og revisorer som foretar denne
- internasjonale revisjonsstandarter
- yrkesetiske regler og uavhengighet

Rettslige emner i den grad de er relevante for revisjon

- skatterett
- selskapsrett og foretaksledelse
- konkursrett og regler om tilsvarende prosedyrer
- sivilrett og handelsrett
- arbeidsrett og trygderett

Andre emner i den grad de er relevante for revisjon

- informasjonsteknologi og datasystemer
- bedriftsøkonomi, sosialøkonomi og finansøkonomi
- matematikk og statistikk
- grunnleggende prinsipper for økonomistyring av foretak

[...]

Fagemner som utgjør sentral revisorkompetanse er i utvalgets forslag

- finansregnskap
- revisjon
- verdsettelse og analyse
- skatte- og avgiftsrett
- foretaksrett

Finansregnskap og revisjon skal etter forslaget dekkes med kurs som hver utgjør minst 12 studiepoeng. De øvrige emnene skal dekkes med kurs som hver utgjør minst 6 studiepoeng.

[...]

16.2 Opptak – antall studenter

Tabell 21 Antall søkere, ja-svar og møtt

Toårig MRR	2024	2023	2022	2021	2020
Antall eksterne søkere (1. pri)	98	97	79	100	89
Ja-svar eksterne søkere	74	40	46	46	38
Møtt eksterne søkere	32	34	30	35	27
Møtt interne søkere	24	16	17	10	15
Sum møtt	56	50	47	45	42

Ettårig MRR Bergen	2024	2023	2022	2021	2020
Antall søkere (1. pri)	80	82	70	97	70
Ja-svar	74	71	68	83	64
Møtt	46	47	44	47	45

Ettårig MRR Oslo	2024	2023	2022	2021	2020
Antall søkere (1. pri)	195	206	172	172	163
Ja-svar	74	81	70	80	77
Møtt	41	38	47	54	54

Kilde: Opptaksrapport 2024

16.3 Opptak – poengsummer for ettårig Bergen

Tabell 22 Poengsummer for studenter tatt opp på ettårig Bergen

Årstall	Antall møtt	Gj.snitt	Std.avvik	Maks.	Min.
2020	45	3,87	0,54	5,00	2,81
2021	47	3,84	0,68	5,07	2,00
2022	44	3,89	0,46	4,71	2,81
2023	47	3,91	0,55	4,76	2,56
2024	46	4,01	0,53	5,28	2,70
Grand Total	229	3,90	0,55	5,28	2,00

Søkeres poengsummer (karakterpoeng + evt. praksispoeng på inntil 0,4) for ettårig MRR i Bergen.

16.4 Assurance of Learning (AoL)

Resultater av testing av følgende learning objectives:

- 1a: Identify relevant frames for real-world problems
- 1b: Apply methodologies appropriately to real-world problems

- 2a: Demonstrate written communication skills in assignments on professional topics
- 2b: Demonstrate oral communication skills in small group environment
- 3a: Demonstrate the importance of sustainability reporting for business
- 3b: Identify sustainability reporting issues for real world problems

Studentenes måloppnåelse er målt med følgende skale:

- E = exemplary
- S = satisfactory
- U = unsatisfactory

Tabell 23 viser andel av de testede studentene som har oppnådd hhv E, S og U de ulike learning objectives. 3a og 3b ble ikke testet i 2019 og 2b er ikke testet i 2023.

Tabell 23 Resultater fra AoL-testing

2019	Bergen				Oslo		
	E	S	U		E	S	U
1a	3 %	93 %	3 %		0 %	97 %	3 %
1b	7 %	57 %	37 %		3 %	83 %	13 %
2a	3 %	97 %	0 %		7 %	93 %	0 %
2b	56 %	41 %	4 %		91 %	9 %	0 %

2020	Bergen				Oslo		
	E	S	U		E	S	U
1a	7 %	67 %	27 %		13 %	37 %	50 %
1b	3 %	57 %	40 %		10 %	33 %	57 %
2a	7 %	90 %	3 %		27 %	73 %	0 %
2b	34 %	29 %	37 %		54 %	25 %	21 %
3a	23 %	50 %	27 %		23 %	53 %	23 %
3b	0 %	3 %	97 %		0 %	6 %	94 %

2023	Bergen				Oslo		
	E	S	U		E	S	U
1a	23 %	47 %	30 %		13 %	73 %	13 %
1b	23 %	47 %	30 %		13 %	70 %	17 %
2a	23 %	47 %	30 %		17 %	67 %	17 %
2b							
3a	30 %	47 %	23 %		70 %	10 %	20 %
3b	30 %	47 %	23 %		70 %	10 %	20 %

16.5 Karakterstatistikk

Tabell 24 viser gjennomsnittskarakterer for MRR-emner høst 2023 og vår 2024. Tabell a) og b) viser de åtte emnene de fleste MRR-studenter tar og hvor vi har et eget opplegg i Oslo, og tabell c) viser andre emner med ACC-kode. Emnene i tabell a) og b) er obligatoriske for ettårige MRR-studenter. For toårige MRR-studenter er alle høstemnene i tabell a) og b) samt MRR 451 obligatoriske.

Tabell 24 Karakterer på MRR-emner

a) Bergen			a)	b)	c)	d)	A	B	C	D	E	F
ACC401N	Finansregnskap I	H	133	120	3,2	3,7	21	39	29	6	3	2
ACC402N	Internkontroll og revisjon	H	116	111	3,2	3,3	10	25	49	11	4	2

ACC440	Foretaksrett	H	91	90	3,8	3,7	19	34	46	0	0	1
ACC441	Skatte- og avgiftsrett	H	96	94	3,6	3,4	11	35	38	13	2	1
ACC410	Finansregnskap II	V	85	74	2,9	3,2	11	23	42	20	4	0
ACC413	Sustainability & ESG Reporting	V	133	128	3,5	3,6	16	41	31	8	3	1
ACC422	Verdsettelse i regnskapet	V	70	61	3,1	3,0	0	21	56	18	3	2
MRR451	Revisjon II	V	109	102	3,3	3,5	12	36	44	6	2	0

b) Oslo			a)	b)	c)	d)	A	B	C	D	E	F
ACC401N	Finansregnskap I	H	37	36	3,8	4,1	31	47	19	3	0	0
ACC402N	Internkontroll og revisjon	H	38	37	3,7	3,5	11	32	49	5	0	3
ACC440	Foretaksrett	H	37	37	3,7	3,6	16	27	57	0	0	0
ACC441	Skatte- og avgiftsrett	H	37	37	4,0	3,6	11	46	41	3	0	0
ACC410	Finansregnskap II	V	37	37	3,5	3,9	16	57	27	0	0	0
ACC413	Sustainability & ESG Reporting	V	36	36	3,6	4,0	28	50	19	0	3	0
ACC422	Verdsettelse i regnskapet	V	38	38	3,2	3,3	5	16	79	0	0	0
MRR451	Revisjon II	V	36	36	3,7	3,8	25	39	33	0	3	0

c) Bergen			a)	b)	c)	d)	A	B	C	D	E	F
ACC411	Regnskap og budsjettering i offentlige organisasjoner	V	15	10	2,7	3,9	20	20	30	0	0	30
ACC420N	Regnskapsanalyse	V	149	137	3,9	3,8	20	42	28	7	1	1
ACC421A	Verdsettelse	V	28	17	3,3	2,9	12	18	35	12	18	6
ACC421E	Valuation with financial statement analysis	V	17	14	5	3,8	14	57	21	7	0	0
ACC401E	Financial Accounting I	H	8	6		3,4	17	17	33	17	0	17
ACC402E	Internal Control and Audit	H	11	10	3,9	3,1	10	10	50	20	0	10
ACC412	Nonprofit Accounting	H	20	20	4,0	3,6	30	20	30	10	5	5
ACC420E	Strategic Fin. Statem. Analysis	H	34	33	3,7	3,5	15	33	33	15	0	0
ACC420N	Regnskapsanalyse	H	12	12	4,1	2,3	0	0	42	50	8	0
ACC421B	Verdsettelse	H	74	59	3,8	3,1	0	24	63	12	2	0

Forkortelsene i tabellenes første linje betyr følgende:

- a) Oppmeldt til eksamen
- b) Møtt til eksamen
- c) Snittkarakter 3 siste år (semestrene i kolonne d er ikke med i dette snittet)
- d) Snittkarakter siste semester
- A-F Andel (%) av møtt som har oppnådd de ulike karakterene

16.6 C-kravet

Tabell 25 viser hvor mange studenter som oppnår C-kravet på hhv første og senere forsøk.

Tabell 25 C-kravet

	Antall studenter som klarer C-kravet					
Toårig	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Klarte C-kravet på første forsøk	21	11	8	13	13	17
Klarte C-kravet på senere forsøk	19	26	24	15	15	4
Har ennå ikke klart C-kravet	4	7	6	5	11	8
Sum	44	44	38	33	39	29
Ettårig Bergen	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Klarte C-kravet på første forsøk	37	24	16	23	20	20
Klarte C-kravet på senere forsøk	13	3	7	7	7	6
Har ennå ikke klart C-kravet	3	6	4	4	8	6
Sum	53	33	27	34	35	32
Ettårig Oslo	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Klarte C-kravet på første forsøk	38	34	46	44	38	35
Klarte C-kravet på senere forsøk	10	7	8	5	9	6
Har ennå ikke klart C-kravet	1	2	0	3	3	5
Sum	49	43	54	52	50	46
Sum (antall)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Klarte C-kravet på første forsøk	96	69	70	80	71	72
Klarte C-kravet på senere forsøk	42	36	39	27	31	16
Har ennå ikke klart C-kravet	8	15	10	12	22	19
Sum	146	120	119	119	124	107
Sum (prosent)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Klarte C-kravet på første forsøk	66 %	58 %	59 %	67 %	57 %	67 %
Klarte C-kravet på senere forsøk	29 %	30 %	33 %	23 %	25 %	15 %
Har ennå ikke klart C-kravet	5 %	13 %	8 %	10 %	18 %	18 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Antall studenter som har oppnådd C-kravet på hhv første forsøk, senere forsøk og ennå ikke oppnådd kravet, fordelt på toårig, ettårig Bergen og ettårig Oslo. Analysen er gjennomført 9. november 2024.

16.7 Frafall

Tabell 26 viser tall som er rapportert til Database for statistikk om høyere utdanning (DBH) om fullføring og frafall.

Tabell 26 Fullføringsgrad og frafall

	2021	2020	2019	2018	2017
Startkull (antall studenter)	145	140	135	135	170
Fullført på normert tid (%)	83,56	82,27	85,93	81,34	81,76
Frafalt (%)	11,64	10,64	8,89	11,19	6,47
Studerer (%)	4,79	7,09	5,19	7,46	11,76

Basert på tall over fullførte grader ulike år, har vi laget analysen i Tabell 27 hvor antall møtte studenter sammenholdes med fullførte grader henholdsvis to år etter (for toårige) og ett år etter (for ettårige). Vi har så beregnet en frafallsprosent ved dele differansen mellom fullførte grader og antall studenter møtt på antall studenter møtt. Dette er en grov analyse som ikke tar hensyn til forsinkelser (som enkelte år også gir flere fullførte grader enn antall studenter møtte).

Tabell 27 Analyse av frafall

	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	Sum	Frafall
Toårig									
Møtt		47	45	42	41	45	57	277	
Fullført		27	43	32	40	48	50	240	
Differanse		-20	-2	-10	-1	3	-7	-37	13 %
Ettårig Bergen									
Møtt	47	44	47	45	31	43	63	320	
Fullført	38	34	37	43	27	37	48	264	
Differanse	-9	-10	-10	-2	-4	-6	-15	-56	18 %
Ettårig Oslo									
Møtt	38	47	54	54	63	46	50	352	
Fullført	35	47	53	51	56	47	41	330	
Differanse	-3	0	-1	-3	-7	1	-9	-22	6 %
Frafall (sum differanser/sum møtt)	22 %	9 %	11 %	9 %	1 %	18 %	10 %		

16.8 Spørreundersøkelse i revisjonsselskapene

Se egen rapport.

16.9 Studentenes spørreundersøkelse

Studentmedlemmene i referansegruppen hadde gjennomført en spørreundersøkelse blant studentene i Bergen. Oslo-studentene var ikke inkludert i denne runden. Resultatene av undersøkelsen ble presentert i referansegruppemøte 30. september, og nedenfor er et referat fra møtet. Referatet inneholder resultater fra spørreundersøkelsen og enkelte kommentarer gitt i møtet.

Totalt svarte 91 studenter på spørreundersøkelsen. Undersøkelsen ble gjennomført i forbindelse med en forelesning (som ville hatt et oppmøte på ca 100 hvis alle hadde møtt) samt at toårige på andre året også ble kontaktet (potensielt ca 50 studenter). Responsraten er med andre ord god. De fleste svarene (76 %) var fra toårige studenter. Det var god dekning både fra interne og eksterne studenter blant de toårige. To av studentene som svarte, er ACC-studenter men er inkludert i svaroversiktene.

I ettertid har vi gjennomført spørreundersøkelsen i Oslo også, hvor alle studentene er ettårige. Den ble gjennomført i forbindelse med en samling i Oslo, og 30 studenter svarte. Vi har tatt inn resultatene fra denne spørreundersøkelsen og markert dette med kursiv tekst (med unntak av tabelltekst som gjennom rapporten er skrevet i kursiv).

En del av spørsmålene skulle vurderes på en 1-7 skala, og svarene er oppsummert i Tabell 28.

Tabell 28 Resultater fra spørreundersøkelse blant studenter

Prosentfordeling av svar på 1-7. Bergen: 91 svar, unntatt siste med 59 svar. Oslo: 30 svar	1	7	By	1	2	3	4	5	6	7
Hvor relevant synes du fagene er	Svært irrelevant	Svært relevant	B O	0 0	0 0	1 0	15 10	15 20	46 43	22 27
Hva synes du om vanskelighetsgraden i fagene?	Svært lett	Svært vanskelig	B O	1 0	0 3	4 0	25 38	40 34	24 14	5 10
Hva synes du om utvalget av fag man velge mellom innenfor profilene ACC/MRR?	Svært dårlig	Svært bra	B	3	4	9	42	24	15	2
Hvor fornøyd er du med kursopplegget?	Svært misfornøyd	Svært fornøyd	B O	1 0	3 0	11 3	22 23	32 37	25 30	5 7
Hva synes du om læringsmiljøet (faglig)?	Svært dårlig	Svært bra	B O	2 0	1 0	2 7	22 30	24 27	31 27	18 10
Hva synes du om klassemiljøet (sosialt)?	Svært dårlig	Svært bra	B O	1 0	2 0	8 3	23 23	18 37	30 30	19 7
Opplever du å ha noen og være med på skolen?	Absolutt ikke	Absolutt	B	1	0	1	4	9	25	59
For deg som er ekstern: Føler du deg godt mottatt ved NHH?	Svært dårlig	Svært bra	B	2	7	5	22	15	22	27

Enkelte spørsmål skulle besvares med grad av enighet på en skala fra 1-7. Tabellen viser hvordan laveste og høyeste tall på skalaen var beskrevet i de enkelte spørsmålene og hvordan svarene fordelte seg prosentmessig på de ulike tallene på skalaen. Noen (men ikke alle) av spørsmålene ble stilt til studenter både i Bergen og i Oslo, og for disse spørsmålene inneholder tabellene to resultatlinjer med resultat for henholdsvis Bergen (B) og Oslo (O).

Som i andre spørreundersøkelser, synes studentene at MRR-ennene er relevante. Når det gjelder spørsmålet om vanskelighetsgrad, er svarene samlet noe mer mot midten, noe som anses fornuftig med tanke på at det ikke er et mål at MRR skal være veldig lett eller veldig vanskelig. Spørsmålet om valgmuligheter er vurdert enda mer mot midten av skalaen, noe som heller ikke er rart med tanke på at det er få valgfrie emner utenom det tredje semesteret for toårige. MRR har et strukturert opplegg, og slik sett er det noe overraskende at spørsmålet om emneopplegg ikke skårer bedre, men ifølge studentenes kommentarer er det en del som fortsatt synes det er for mye obligatorisk og at det er perioder som er for hektiske (som lange forelesningsdager og mange arbeidskrav samtidig).

De fire siste spørsmålene vedrører det faglig og sosiale læringsmiljøet, og det er positivt at studentene er såpass fornøyd. MRR har tidligere skåret for svakt på dette, blant annet fordi mange jobber ved siden av. (Etter møtet ble det gjort en rask analyse om det var enkelte grupper av studenter i Bergen som dominerte noen svaralternativer. For de fleste spørsmålene var det ingen gruppe som skilte seg sterkt ut, men på spørsmål om sosialt klassemiljø var 11 av 17 7-svar fra eksterne to-årige studenter, noe som er bedre enn det inntrykket vi har fra tidligere år).

I sum var de kvantitative svarene generelt gode, og til dels bedre enn tidligere år. *Overordnet er det ikke stor forskjell på svarene fra studentene i Bergen og Oslo. Bergensstudentene virker å være noe bedre fornøyd med det faglige og sosiale miljøet mens Oslo-studentene er noe mer fornøyd med emneopplegget. Dette er ingen unaturlig forskjell siden vi har laget et eget emneopplegg tilpasset studenter i Oslo, men som samtidig innebærer mindre tilstedeværelse på campus enn i Bergen.*

Undersøkelsen inneholdt også spørsmål som ba om kommentarer fra studentene fremfor vurdering på en tallskala. Der fremkom enkelte synspunkter som kan trenge ytterligere vurderinger. *I svarene fra Oslo-studentene var det få andre kommentarer enn det som kom frem fra svarene fra studentene i Bergen med unntak av at flere i Oslo kommenterte at emnene burde ha bedre struktur på Canvas, og enkelte ønsket bedre lesesalsplasser i Oslo.*

Krevende forelesningsdager

- Enkelte forelesningsdager er lange (inntil 7 timer) med lite pause. Det bør vurderes å spre forelesningene på flere dager (i dag er det meste samlet om tirsdag, onsdag og torsdag) og innføre lengre lunsjpauser. Det er dog ikke nødvendig med en hel time lunsjpause, ikke alle forelesninger trenger nødvendigvis begynne kvart over hel time.
- Mye forelesningstid kan gå på bekostning av selvstudietid. Mange føler at de må bruke helger til lesing fordi forelesninger opptar store deler av arbeidsdagen.
- Til mange forelesninger er det stort pensum, men ikke alt som er ført opp som pensum virker å være like aktuelt. Forelesere kan være flinkere å avgrense pensum, for eksempel ved å markere hvilke deler av oppgitte kapitler som er viktig pensum og hva som er mindre viktig.
- Det er høyt tempo i enkelte forelesninger

Obligatorisk arbeidskrav

- Enkelte emner sprer de obligatoriske oppmøtetimene utover på mange forelesninger, gjerne slik at det er én obligatorisk time per forelesning. For studentene er det enklere å planlegge sine dager dersom de obligatoriske oppmøtetimene er samlet slik mange av emnene gjør (typisk fire samlinger á tre timer)
- Flere arbeidskrav (innleveringer o.l.) kommer tett på hverandre samtidig som oppgavene leveres ut forholdsvis kort tid før innlevering med lite informasjon i forkant
- Enkelte studenter mener det gir dårlig læring å se på medstudenter presentere, særlig dersom det var uklart for dem om det som ble presentert er rett eller galt
- Enkelte studenter ønsker tellende karakter på det som i dag er arbeidskrav

Løsningsforslag

- Studentene ønsker at løsningsforslag/oppsummering bør legges ut før timen eller i det minste at de legges ut like etter forelesning. I gruppens drøfting kom det frem at flere forelesere ikke ønsker å legge ut på forhånd, de ønsker av pedagogiske hensyn gjerne å insentivere drøfting i timen uten at studentene har sett gjennom løsningsforslag på forhånd.
- Det er dog mulig å påse at oppsummeringene blir lagt ut rett etter forelesning, men da møter man utfordringer med at disse blir tilgjengeliggjort på feil tidspunkt for studentene i Oslo. Slik informasjon vil antageligvis spre seg selv om man bare publiserer det for én gruppe studenter.
- Noen av respondentene etterspør mer info om vurderingsformer og karaktersetting, særlig med tanke på hva som skal til for å nå C-kravet

Sosiale tiltak

- Videreføre sosiale tiltak for å bygge samhold, herunder studentinitierte klassefester og NHH-initiert middag på Olivia. Mange skrøt av de studentinitierte klassefestene, men disse har hittil kun vært for 2-årige siden det arrangeres av student med begrenset plass. Studentene etterspør støtteordninger for sosiale arrangement som kan omfatte alle MRR-/ACC-studenter. Både NHH og NHHS praktiserer retningslinjer som ikke åpner for støtte når det gjelder bare en begrenset gruppe av studenter (her MRR og ACC).
- Mange MRR-studenter tar de samme emnene og tilbringer følgelig mye tid sammen. Det er følgelig viktig med et godt klassemiljø, både faglig og sosialt. Man bør søke å motvirke skillet mellom «interne» og «eksterne» studenter ved å inkludere begge grupper i de arrangement der det er mulig (også vurdere å finne ordning for å inkludere «interne» mer i fadderukearrangement). Det ble også foreslått å ha rene MRR-faddergrupper.

- Vurder å innføre tilfeldig utvalg av studenter for gruppearbeid underveis i semesteret. Formålet er å gi mulighet for flere bekjentskaper og bedre det sosiale miljøet blant studentene. I gruppens drøfting gikk det frem at dette har vært prøvd ut tidligere og at en del studenter har vært negative til det. Dette gjelder spesielt 1-årige studenter som i større grad enn toårige må koordinere studiet og jobbforpliktelser, disse studentene finner det enklere å jobbe i faste grupper, gjerne fra samme revisjonsselskap, spesielt i Oslo hvor NHH har begrenset med grupperom som kan brukes. Gruppen diskuterte så ulike modeller for frivillig versus pålagt sammensetning av grupper, herunder at det kan variere mellom de ulike emner, ulike grupper av studenter og mellom byer. Det var fordeler og ulemper med alle modeller.
- Under drøftingen ble det hevdet at noen studenter nok blir avskrekket fra å i det hele tatt prøve å bli med i grupper i studentforeningen fordi de hører negative ting om dem. Det kan være ubehagelig å bli vurdert og å få avslag, og man hører gjerne at vurderingen blir gjort på «trynefaktor» heller enn objektive kriterium.
- Noen respondenter hevdet at miljøet på MRR virker bedre enn på MØA. Miljøet er åpent og inkluderende.

Utteksling

- Mange MRR-studenter (omtrent 60% av de toårige respondentene) ønsker å reise på utveksling, men storparten oppfatter utveksling som lite overkommelig. Karakterer blir trukket frem som utfordrende av to grunner:
 - C-kravet bidrar til usikkerhet ifbm. hvilken karakter de får på utveksling.
 - Det relativt høye karakternivået i noen av MØAs profiler medfører at MRR-studenter opplever det som vanskelig å oppnå gode utvekslingsmuligheter i konkurranse med studenter som har hatt mulighet til å velge emner med svært høyt gjennomsnittlig karakternivå i sitt første semester. Her ble det trukket frem konkrete eksempel på hvilken profil og hvilke emner en student kunne velge for å strategisk sikre seg gode utvekslingsmuligheter.

Spørreundersøkelse inneholdt også spørsmålet «Hvordan oppfatter du at andre studenter ved NHH ser på ACC/MRR?». Totalt 67 studenter svarte på dette spørsmålet og svarene varierte fra rene negative karakteristikk til veldige positive karakteristikk. Mange mente at andre studenter anså faget og MRR-studentene som kjedelige, men at valget var trygt og seriøst. Det var også en gjenganger at MRR ble oppfattet som «et svært krevende studium med mye mere pensum og høyere karakterkrav en de andre» og at yngre studenter har et negativt inntrykk mens eldre studenter hadde fått mer forståelse for regnskap og revisjon og så mer positivt på MRR (men at de da allerede hadde valgt annen retning).

Dette siste poenget ser vi også i svarene på spørsmålet om hvorfor studentene hadde valgt MRR/ACC. Vanlige svar var her interesse for fagene og/eller at man allerede hadde jobb i et revisjonsselskap, men mange påpekt også at dette er en utdanning som gir mange muligheter i fremtiden.

Referansegruppen takket studentene for godt gjennomført og god gjennomgang av undersøkelsen.

I spørreskjemaet til studentene i Oslo ble følgende ekstraspørsmål stilt:

- *Hadde det vært bedre om alle de obligatoriske samlingene på vårsemesteret hadde vært i april og tidlig mai?*

30 studenter svarte, og svarene fordelte seg som vist i Tabell 29

Tabell 29 Antall studenter som ønsker senere samlinger

Svar		Kommentar
<i>Ja</i>	17	
<i>Nei</i>	9	
<i>Vet ikke</i>	1	
<i>Annet</i>	3	• Mars og april, de fleste jobber til 1. mars • Syns mai hadde vært litt sent. Greit å være ferdig med forelesninger/samlinger i god tid før eksamen. • Det beste er om man kan samle alle samlingene for å tilrettelegge for tilreisende
Sum	30	